De dorpsbeschaver

Albijn van den Abeele

bron
Albijn van den Abeele, *De dorpsbeschaver*. C. Annoot-Braeckman, Gent 1874

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/abee001dorp01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

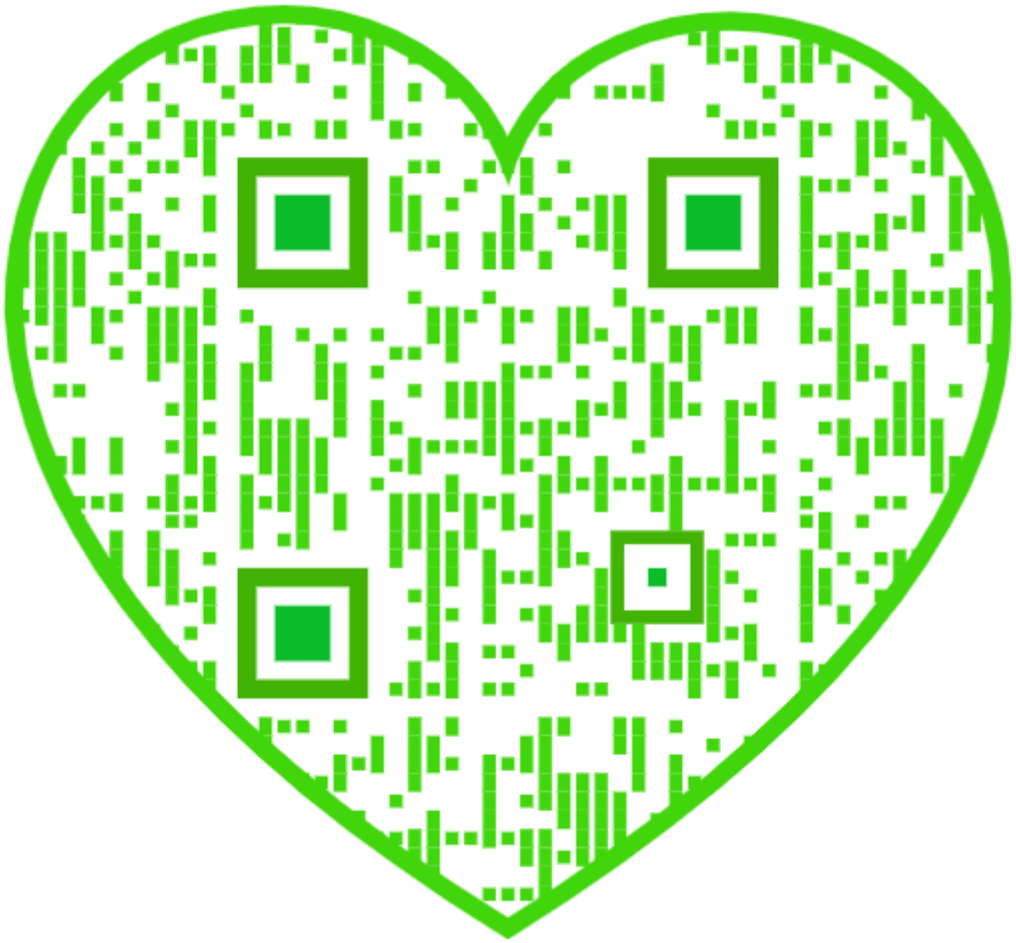

I.
De bestemming van een kind.

Het huidige dorp Ten-Broeke maakte, nog in 't begin dezer eeuw, deel van de zoo uitgestrekte gemeente Vaderoord[1]. Toen was het slechts een gehucht, op omtrent vijfkwart uurs van de kerk afgelegen. Het telde rond de vijftienhonderd inwoners, meest allen tot den landbouwersen werkmansstand behoorende.

De wijk Ten-Broeke mocht met reden een door natuur en fortuin bevoorrecht hoekje geheeten worden: de grond was er vruchtbaar en de bewoners behoorden, over 't algemeen, tot de welstellende buitenlieden. Onder zedelijk opzicht kon het echter, in vergelijking met andere dorpen, dien rang niet volhouden: het onderwijs was er weinig of niet gekend, en het grootste deel der ingezetenen ging er onder slaafsche vooroordeelen en bijgeloovigheden gebukt, die niet zelden het uitvoeren van wezenlijk goede zaken verhinderden.

1 TEN-BROEKE en VADEROORD zijn ingebeelde namen van twee wezenlijk bestaande gemeenten.

Boer Stuypaert was een van de welhebbendste landbouwers en vond, evenals andere ingezetenen, al zijn genoegen en levensgeluk, tegelijk met de hoofdbron van zijn bestaan, in het beploegen zijner akkers, in het kweeken van vee en het teelen van allerhande veldvruchten. De vlijt, die hij als landman aan den dag legde, en de zorgvuldigheid, waarvan zijne echtgenoote, als huishoudster, de grootste bewijzen leverde, stelden hem in staat jaarlijks een meerder of minder sommeken weg te leggen, waarmede hij, telkens dat het gespaarde kapitaal daartoe voldoende was en de gelegenheid zich voordeed, een stuk land aankocht en zoo stillekensaan zijne hoeve uitbreidde, welke hem, bij erfenis, na de dood zijner ouders was ten deele gevallen.

De echtelingen Stuypaert hadden twee kinderen, twee zonen, waarvan de oudste zestien en de jongste twaalf jaren telde. Lodewijk, de oudste, was den Zomer voordien, na een tot landman voldoende onderwijs te hebben genoten, beginnen werken, 't is te zeggen, dat hij den paardenknecht sedert een goed jaar hielp ploegen en met het derde paard wrocht. De jongste, Leonaard genaamd, was op het Sint-Gregoriusfeest van datzelfde jaar in de dorpsschool, die, gelijk meest overal op den buiten, door den koster der parochie gehouden werd, primus geweest in het dictaat. Na eerst nog een drietal jaren in eene kostschool te hebben doorgebracht, zou hij, gelijk zijn vader gedaan had en zijn broeder reeds deed, den ploeg hanteeren en zich heel en al aan den akkerbouw, den edelsten van Vlaanderens nijverheidstakken, toewijden.

Andere vooruitzichten omtrent de toekomst hunner kinderen hadden de echtelingen Stuypaert niet, totdat een jong dokter, pas uit de hoogeschool gekomen, zich binnen het gehucht kwam neerzetten. - Deze geneesheer, die een deftige jongeling was en voor zijne zieken een oprechte vader mocht genoemd worden, werd algauw door de ingezetenen van geheel Vaderoord, zonder de minste uitzondering, bemind en geacht. Allen die, hetzij door het inroepen zijner hulp, hetzij om eene andere reden, zijn bezoek ontvingen, roemden naderhand er zich op dat dokter B. te hunnent was geweest.

Zonder evenwel al het heilzame der geleerdheid in de ware beteekenis des woords te begrijpen, en slechts opgewekt door de vereering, welke dien jongen geneesheer ten deele viel, besloten vader en moeder Stuypaert, hunnen Leonaard ter school te doen, niet om hem alzoo tot eenen landbouwer op te leiden, maar om hem de kans te verschaffen in de wereld geëerd en geacht te worden en hem de gelegenheid ter hand te stellen zich aan het menschdom nuttig te kunnen maken.

Maar hoe zoo eene ernstige zaak aangelegd? - Na dagen en dagen beraamd en alles gewikt en gewogen te hebben, werd er beslist, dat vader Stuypaert bij den pastoor des dorps zou gaan en hem zijn voornemen voor oogen leggen. Die oprecht achtbare priester, na alles gehoord te hebben, keurde het besluit des vaders goed en raadde hem aan zijnen zoon de lessen in een college te laten volgen.

Korts daarna begaven baas en bazinne Stuypaert zich naar eene naastgelegene stad om er de noodige kleederen, enz. voor hunnen student aan te koopen, en op eenen goeden morgen werd Leonaard met pak en zak ter school gevoerd. - Het hart des jongen boers klopte hevig bij het gedacht alleen dat hij in een gezelschap moest gaan leven van jongelingen van eenen geheel anderen stand; de moeder weende bij zijn vertrek en de vader zelf, toen hij afscheid nam, was zijne tranen niet meester.

II.
Eene bijeenkomst van bloedverwanten en vrienden.

Twaalf volle jaren waren verloopen. Baas en bazinne Stuypaert waren reeds beiden in de vijftig. Daar de beslommeringen van den boerenstiel in dien ouderdom hun eer tot last dan tot genoegen verstrekten, en hun fortuin zulks toeliet, besloten zij hunnen oudsten zoon Lodewijk te laten introuwen met een braaf, zedig meisje uit het dorp, met welke hij, korts voordien, had kennis gemaakt. Eens dit huwelijk voltrokken, waren zij van de al te uitgebreide zorgen, die aan den boerenstiel gehecht zijn, verlost. Hun zoon en schoondochter zetten, voor eigene rekening, hun bedrijf ijverig voort, - terwijl het oude paar onbekommerd en gelukkig door het heil van hunnen Lodewijk, rustig zijne dagen sleet in het streelende vooruitzicht eens hunnen jongsten zoon als dokter door iedereen geëerd en bemind te zien worden.

Het was een Dinsdag van de maand September 1840. Te boer Stuypaerts was men, van in den vroegen ochtend, bezig met de laatste toebereidselen van een feest, te welker

gelegenheid men reeds van de vorige week al de plaatsen des huizes geschuurd, de keuken en kamers gewit, al het houtwerk geolieverfd en rond schuur en stallen alles opgenet had; want dienzelfden dag zou Leonaard met zijne diploma's van dokter in de genees-, heel- en verloskunde naar zijn geboortedorp terugkeeren.

Men kan licht begrijpen hoe gelukkig moeder Stuypaert was, haren zoolang gemisten zoon wederom bij zich te mogen ontvangen en het oogenblik te zien aanbreken, waarop de wensch zou vervuld worden, die zij reeds sinds twaalf jaren voordien koesterde, namelijk op haren Leonaard de achting, de vereering en de liefde te zien overgaan, door de inwoners van Vaderoord bewezen aan dokter B., die onlangs de gemeente had verlaten, om zich in een meer bevolkt dorp te vestigen; - hoe vader Stuypaerts harte zwol bij het gedacht dat zijn zoon dokter en, buiten den heer pastoor, de eenige geleerde was, die Vaderoord zou bewonen; en, zonder meer dan eertijds juiste rekening te kunnen houden van de geleerdheid, zich toch groote dingen van haar beloofde!

Ook was er den echtelingen Stuypaert dien dag niets te veel of te kostelijk om den jongen geneesheer te verwelkomen. - Zij hadden, boven de reeds aangehaalde verrichtingen, tegen den middag nog een prachtig noenmaal laten bereiden, hunne naaste bloedverwanten en beste vrienden uitgenoodigd, en hunnen dokter, in een naburig dorp, alwaar hij van de diligentie stappen zou, met een ‘speelkarreken’ laten afhalen.

Niet enkel had Leonaard aan zedelijke hoedanigheden van geleerdheid en bekwaamheid gewonnen, hij was daarbij nog tot een' schoonen jongeling opgewassen. Tamelijk lang van persoon, gestrekt van leden, met blauwe, zielvolle oogen, blond van haar en baard en daarbij altijd in eene deftige kleedij uitgedost, die noch gezocht noch verwaarloosd was, wekte zijn voorkomen in het hart der bejaarde lieden eerbied op, terwijl het gemoed der jongeren er door verteederd werd. - Van zijnen kant had hij zich veel beloofd van het nieuwe leven, dat hij ging intreden, van het geluk, dat hij in de breede, ongekunstelde natuur zou smaken, van den eenvoud der buitenlieden en de zoete, ongestoorde dagen, welke de plattelandbewoners genieten...

De grootste geestdrift heerschte op de hoeve, die Leonaard als kind had verlaten en welke hij als man, als dokter binnentrad. De vaders drukten hem hartelijk de hand, en de moeders vlogen hem, in hunne vervoering, aan den hals; de aanwezige jongelingen, verwonderd en eenigszins verootmoedigd zelfs, hunnen ouden speel- en dorpsgenoot zoo geleerd en zoo gezet weder te zien, voelden eene inwendige schaamte over hunne onwetendheid en over het gemis aan bescheidenheid zelve, waarvan zij, in zulke stonden, de afwezigheid genoeg gewaarwerden; de jonge dochters die hunne ouders vergezelden, bloosden bij hun kiesch gevoel en noemden hem met schuchtere stemme ‘welkom’; vader en moeder Stuypaert omarmden hem beurtelings en bij verscheidene reizen, tevens tranen van geluk stortende.

Men klapte, men lachte, men verstoutte zich en de afstand week: 't werd al vervoering en vriendschap, - en men nam eindelijk, elk met zijne aandoening in het hart en hare spiegelingen op 't gelaat, rond eene groote tafel plaats, die in de ‘beste kamer’ opgericht was, en het vriendengastmaal duurde tot laat in den namiddag voort.

Wanneer vrienden op een gastmaal zijn vereenigd, bepaalt men zich daar niet bij het voldoen der lichamelijke behoeften: de ziel, de geest, die onbegrijpelijke en immer levende zelfstandigheden van den mensch, hoe bekrompen zelfs zij ook zijn mogen, weten altijd eene sfeer te vinden, waarin zij zich vrij kunnen bewegen volgens de prikkels die hen aanzetten, en klapwieken gaarne in het element, waar zij zich te huis voelen. - Zoo redekavelen in eene vergadering diegenen, welke daartoe genegen zijn, met zekere voorliefde, over godsdienstige zaken, anderen over staatkunde, derden over vrede, vriendschap of liefde; dezen over kunsten en wetenschappen, genen over nijverheid, koophandel of landbouw, - in een woord, elk zoekt iemand, als de omstandigheden het toelaten, die over datgeen kan meepraten, wat zijnen geest het meest onledig houdt of dat zijne geliefkoosde redeneeringen of discuties uitmaakt.

Op het feest dat wij bijwonen, was er geene eigenlijke spraak van godsdienst of staatkunde, hadden er geene redetwisten plaats of geene onderhandelingen over kunst of van wetenschappelijken aard. Dat er echter ware vriendschap in het hart van velen blaakte, er liefdegevoelens ontvonkten in

de ziel van eenige jonge lieden, is zeker; maar dat er na den maaltijd gepraat werd over akkerbouw, is even waar, en dit vindt met recht en reden plaats in eene vereeniging waar, gelijk het hier 't geval was, landmans alleen te vinden zijn.

Van dit ging men over tot dat, en van dat tot wat anders, tot eindelijk het gesprek van eenigen op het hoornvee en op eene onder dit dierenras heerschende ziekte viel, die reeds aanzienlijke verliezen aan vele landbouwers uit Vaderoord en uit omliggende plaatsen had berokkend.

‘Maar apropos, Dook, hoe gaat het nu in uwe buurt?’ vroeg Lodewijk Schippers, die het meest bebouwde deel van Ten-Broeke bewoonde, aan Judook de Coster, die binnen eene meer afgelegene wijk verbleef.

‘Van erger om erger, Loden,’ antwoordde Dook, een ernstig, medelijdend gezicht stellende. ‘Dit zal niet beteren vooraleer de parochie van die heksen zal gezuiverd zijn. - Ge weet 't is bij mij begonnen, en ik verloor op den tijd van veertien dagen de drie schoonste beesten van mijnen stal, en had ik mij niet algauw van de andere ontmaakt, 'k ware alles kwijt geweest, wat ik bezat. Sedert dien zijn er reeds tien of elf stallen besmet geweest te Vaderoord, en verleden nacht heeft de veldwachter het eenige beestje dat hij bezat, moeten delven.’

‘Maar hebt gij den pastoor er niet van gesproken?’ vroeg Loden zeer rechtzinnig.

‘Den pastoor?... Loop er wat achter...’ antwoordde de andere, eenen tragen wanhopigen zucht slakende. - ‘Ge

zijt er wel mee met den pastoor: hij wil er niet van hooren, - hij durft er zelfs mede lachen! en wij arme sullen, die van niets weten en nergens den weg kennen, mogen blijven koekeloeren, en willen wij geholpen zijn, we moeten maar zelve hulp weten te vinden.'

'Ja die mannen, gelijk de koemeester ook, trachten dat al van hunnen hals te schudden. Ze weten van niets anders te spreken dan van stallen te kuischen, van kalkzuur te gebruiken, en wat weet ik meer; maar van 't ander spreken ze niet, tenzij op 't einde van de rekening, - van geld,' sprak Loden, met zekere eigenliefde, omdat hij zoo slim was, al de rond de tafel gezetene gasten met eenen vluggen oogslag beziende, en vervolgens op Leonaard, die zoo aandachtig luisterde als maar iemand deed, den blik stilhoudende. - ''k Geloof,' ging hij voort, 'dat de geestelijken, om iemand van tooverij te verlossen, wel drie dagen lang bidden en de plaag, die zij bij u wegnemen, dan nog op iemand anders moeten leggen. Maar viel het bij mij voor - ik tracht er niet naar - 'k schoot mij recht naar den bisschop, dàt zou ik doen!'

'Jongen, spreek me daar niet van: - 't is al koeke van éénen deeg,' zei Dook, met handen- en oogenbeweging zijn antwoord bevestigende.

Hoe ernstiger hun gesprek werd, hoe luider zij klapten en hoemeer zij de aandacht der overige gasten, waarvan sommigen met iets anders bezig waren, trachtten gaande te maken.

De jonge dokter, gelijk we zooeven zegden, luisterde

met belangstelling, doch niet, zooals verreweg het grootste deel der aanwezigen, omdat hij aan tooverij geloofde, maar om de aardigheid van hunne redeneering: omdat hij, die het dorp had verlaten eer hij het menschdom kende, en zijne kennissen had opgedaan binnen eenen geleerden kring, waar reeds lang het bijgeloof met al zijne belachlijke toebehoorten was uitgeroeid, zich niet kon inbeelden dat de plattelandsche eenvoud, die anders zooveel schoons bevat, nog zóó ver ging, dat men aan dingen, die noch op godsdienstigen, of wetenschappelijken, noch op natuur-, of zedelijken grond steunen, geloof kon hechten.

‘Mannen, zonder het mij kwalijk te nemen dat ik u onderbreek,’ sprak een boer, Dekens genaamd, werkelijk hunne rede onderbrekende, ‘men houdt het voor een spreekwoord: zwijgen is onverbeterlijk; maar wie kan zich altijd weerhouden te spreken, als men al dat gespuis rond zich hoort en ziet? - Wat wij hier zeggen, is onder ons, en zoo waar is het, wat ik ga vertellen, dat ik het zou houden staan, al ware de pastoor zelf er bij, - maar ik ken (ge moet er daarom geene mare van maken) ik ken zelve zeven heksen van aan de kerk tot aan DE VOS!’

Boer Dekens ging voor den rijksten landbouwer van Ten-Broeke door. Dat hij dit was, had hij evenwel niet te danken aan zijn eigen vernuft, maar wel aan de spaarzaamheid, om niet te zeggen de gierigheid, zijner ouders, van welke hij gansch zijn fortuin had geërfd. - Van zijne twaalf jaren, 't is te zeggen van den dag zijner eerste communie, had hij de school moeten verlaten, en van toen

af zich, op niets anders meer toegelegd dan op het ploegen zijner akkers en het kweeken van schoone paarden. Tegen geleerdheid en geleerden had hij eenen hekel, die aan haat paalde, en hij was in bestendigen strijd met den onderwijzer des dorps, die den schoolkinderen voorhield, dat godsdienst en onderwijs de eenige bronnen zijn van des menschen geluk.

Zijn eenig kind, Amelia, die hem op het feest vergezelde en aan de tafel nevens Leonaard Stuypaert en dezes broeder gezeten was, had hij, op aandringen van eenen harer moederlijke ooms, en naar men vertelde, op dezes kosten, een voldoende onderwijs laten geven. Maar mocht het meisje, die van eene geheel andere inborst was dan heur vader, somwijlen eens de vrucht harer wetenschap genieten, andere malen strekten haar heure kennissen tot hartzeer, welk het vooroordeel heurs vaders haar berokkende.

‘En ik ben wel zeker,’ merkte een landbouwer, in wiens stallen de plaag voor 't oogenblik heerschte, op boer Dekens' gezegde aan, ‘dat ik geen acht keeren zou moeten raden om ze alle zeven te noemen.’

‘Noch ik...’ voegde Dook de Coster er zuchtend bij. - ‘Maar wat zijn we daarmee genaderd? Roer aan dat goedje...’

‘Geloof me vrij,’ ging Dekens met verontwaardiging voort, niettegenstaande de afkeurende teekenen zijner dochter, ‘geloof me vrij, Dook, ze houden niet op met hunne duivelsche poets te spelen aan de koeien, maar ze kunnen niet meer lijden dat iemand welvare, en ze

besmetten zelfs tot de vruchten toe, die op den akker staan.

Verleden jaar had ik op mijn Leistuk de schoonste tarwe, die men had kunnen wenschen, maar als de haren[1] begonnen uit te schieten, was het al masker of greem, gelijk ge het noemen wilt. Hewel, mijne zuster Treze - God gedenke hare ziel - had het... 'k Zal ze maar noemen' (Hier daalde zijne stem tot een nauwelijks hoorbaar, doch veelbeduidend gefluister): 'ge kent allen wel het voddenwijf?...'

'Of wij ze kennen!...' vielen hem Lodewijk Schippers en Judook de Coster in de rede: 'ge moogt ze wel noemen dat het iedereen hoore, want zij is nog de grootste van allen! En als ze met haren winkel rondleurt,' ging Schippers alleen voort, 'is ze een oprecht Djeezeken[2]. Maar 't is juist zóó dat ze de gelegenheid vindt om de stallen en alles te bespieden, en des nachts... Ziet, 'k zou te verre gaan.'

'Ja. - Maar om voort te gaan,' vervolgde boer Dekens, 'mijne zuster Treze, ter zalige, vond heur bezig met surkel plukken rond de tarwe, en toen ze haar vroeg, waartoe die dienen moest, antwoordde het voddenwijf, dat het was om er soep van te maken.

- Ga elders surkel trekken, - zegde haar mijne zuster.

- Ik vind elders geene, - sprak de andere. - Wat

1 Halmen.

2 Jezusken.

is dat toch schoone tarwe! - voegde zij er bij. - Ik heb er veel hooren van spreken, maar ik wist niet dat ze zoo schoon was. -

En ze nam een haarken, maar één haarken! in heure hand, en korts nadien was mijne tarwe "om zeep". - Wat zoudt ge daarvan zeggen...?'

'En is het dan nog noodig pastoors op onze parochie te hebben?...' merkte Judook de Coster aan.

'Maar, boer Dekens!' riep eene vrouw met scherpe stem, doch met eerbied omdat ze aan eenen rijken man sprak, 'boer Dekens, daar is middel tegen.'

'Ja, roer aan dat goedje...' zuchtte Judook de Coster.

'Ja, roer er aan...' herhaalde Dekens.

'Ge moet er niet aan roeren,' ging het vrouwken voort. - 'Als mijn man gaat tarwe zaaien, neemt hij eene brandende kaars en laat hij eenige druppels was in het zaaigraan vallen; vervolgens gebruikt hij een palmtakje, en, Sint-Jansevangelie lezende, spreidt hij er wijwater over. Vervolgens zaait hij, en zoo doende, hebben wij nooit greem gehad; want het "kwaad" heeft er dan geene macht over.'

'Dat heb ik nog gehoord,' voedde Lodewijk Schippers.

Voorts sprak men nog van de straffen, die het gerecht eertijds op de tooveraars toegepast had. Zoo vertelde iemand, zijnen vader te hebben hooren zeggen, dat er in den tijd een oud manneken op de groote kruisstraat, 'alwaar het nog niet pluis was', verbrand was geweest. Beschuldigd tooverij gepleegd te hebben, en na eerst door hevige pijnigingen daartoe gedwongen geweest te zijn, had

hij eindelijk zelf bekend, dat hij des nachts, ten twaalven, op diezelfde plaats met den duivel eene bijeenkomst had gehad. - Een andere verhaalde eene geschiedenis van een zeker Bertientje, die, in den ouden tijd, zulke innige betrekkingen had gehad met den helschen geest, dat zij uit dezes eigene handen telkens tien schellingen ontving, dat ze een kind betooverd had.

'En wat eertijds bestaan heeft,' merkte Lodewijk Schippers met veel teekenen van eigenliefde aan, 'kan nog bestaan, hoewel,' eindigde hij met dalende stem, 'het onder dat opzicht veel verbeterd is, sedert de priesters Sint-Jansevangelie lezen na de mis.'

Eindelijk scheen hunne onderhandeling over 'gespuis' en 'tooverij' ten einde te loopen, tot groot genoegen, denken wij, van de niet aan tooverij goloovenden, indien er onder de aanwezigen zulken mochten geweest zijn.

Zoo namen diegenen, welke daartoe lust hadden, die gelegenheid te baat om een kaartpartijtje voor te stellen; maar boer Dekens, geheel opgewonden tegen de heksen, bemerkt hebbende dat de geneesheer hun gesprek had afgeluisterd, oordeelde het oogenblik gunstig om Leonaard het woord eens toe te sturen.

'En gij, dokter,' sprak hij met zekeren uitwendigen eerbied, doch met de volle overtuiging in het hart, dat hij zelf in die zaken veel slimmer was dan de geleerde jongeling, 'wat gelooft gij daarvan?'

'Van tooverij?' vroeg Leonaard met eenvoud.

‘Ja, en van 't geen men daar zooal komt te vertellen. Ik heb nog hooren zeggen dat de geleerden er geen geloof aan hechten.’

‘Al prullen, al prullen,’ sprak Amelie, de dochter van boer Dekens, tot den geneesheer, moede tot in de ziel van al die belachelijke histories, zooals zij 't heette.

Leonaard bezag haar glimlachend, doch antwoordde:

‘Gelooft gij aan het bestaan van God, boer Dekens?’

‘Ja, zeker!’

‘En dat er duivelen zijn?’

‘Ja...’

‘En dat de macht der tooveraars van den duivel komt?’

‘Ja...’

Niemand roerde zich; elkeen bezag den spreker. - God! - tooverij! - duivel! Voorwaar, zulke woorden treffen het oor!

‘Welnu,’ ging de jongeling voort, ‘zulk geloof kan, volgens mij, niet samen staan: het eene punt spreekt het andere tegen. De heksen, naar gij zegt, ontvangen hunne macht van den duivel, en de duivel ligt geketend in de hel. God heeft in de schepping al zijne liefde over den mensch uitgestort: Hij maakte er het meesterstuk zijner voortbrengselen van; op den duivel viel al zijne gramschap: Hij vernederde hem beneden al de schepselen, hem tot den afgrond doemende. - De duivel bezit bijgevolg geene andere macht dan diegene welke God zelf hem schenkt?

Zoudt gij dan nog kunnen aannemen, dat God den

helschen geest macht zou verleenen om het meesterstuk zijner handen, den mensch, te hinderen? Heeft God eenen duivel noodig, en vervolgens eene heks, om den mensch te straffen, genomen nog dat deze het verdient? Is Hij alleen misschien niet in staat, den mensch te kastijden, - te vernietigen, zelfs, indien Hij wil? Zou God, de rechtvaardigheid, de goedheid, de liefde zelve, zich van zijnen grootsten vijand, den duivel, willen bedienen om eenen zeer dikwijls onschuldigen man ongelukkig te maken?

Ge verstaat goed, dat het Opperwezen, welk ons uit den Niet voortbracht, de God niet is, dien de aan tooverij geloovenden aanbidden; zij maken zich eenen valschen God, en het roest dat aan hun eigen geloof is vastgekleefd, belet hun het zuiver metaal der waarheid te zien.'

De overtuiging en de ware eerbied jegens God, die in 's jongelings rede doorstraalden, wekten ook in vele harten twijfel op nopens het bestaan van tooverij, doch deze twijfel verdween alras vóór de terugkeerende macht van het ingewortelde bijgeloof, temeer nog, daar de aanhoorders niet, gelijk hij, redeneerden, maar zich stijfhoofdig vasthielden aan de overleveringen hunner ouders, zelfs het meest nog aan die, welke noch op zedeleer, noch gezonde rede gegrond zijn. Welzijnshalve deed Amelie Dekens, na de koffie, een voorstel om aan het feest eene meer feestelijke wending toe te brengen. Terwijl zij door een teeken, dat de jonge dokter genoeg begreep, dezen gerustgesteld en hem daardoor had doen verstaan, dat zij de zienswijze

welke hij kwam uiteen te zetten, volkomen deelde, richtte zij het woord tot de moeder van Leonaard.

‘Bazinne Stuypaert,’ sprak zij op eenen oprecht luimigen toon, ‘de “broekjesgasten” hebben nu hunne beurt gehad; 'k vermeen dat wij thans recht hebben de onze te eischen? Wij zijn geene geleerden en houden ons met geene dingen bezig, die ons verstand te boven gaan. - Daarom zou ik voorstellen, zoo iets of wat te zoeken, waarmede geheel het gezelschap zich kan verzetten: bijvoorbeel een kaartpartijtje?’

Allen - heur vader uitgezonderd, want deze was een man van somberen geest, die de duisterheid beminde, die voor de klaarte schrik had en ook alles wat maar vermaak heette, doorgaans afkeerig vond - allen, zeggen wij, bewonderden het uitmuntend gedacht der jonge maagd en stemden van harten haar voorstel bij. Twee, drie der geestigsten, aan haar voorstel echter eene wijziging toebrengende, besloten samen een familie-danspartijtje voor te stellen, daar het getal te groot was om met de kaart te spelen.

De jongen vonden het gedacht onverbeterlijk en de ouderen deden mede omdat zij op een feest tegenwoordig waren. - De tafels werden in de hoeken geschoven, de stoelen er op gestapeld en het overige der groote kamer ter beschikking der dansers gesteld.

Bazinne Stuypaert, wellicht om hem uit zijn somber gedacht te wekken, greep boer Dekens bij den arm, sprak van hunnen jongen tijd, toen er alle veertien dagen in

DE GEESTIGE VLAMING, de voornaamste herberg van Ten-Broeke, een speelman de jonge hartjes met muziek kwam verkwikken, en hoe zij met haren Lieven en boer Dekens met zijne Koba er meermals vis-à-vis waren geweest; boer Stuypaert nam zijne schoondochter bij den arm, en dezes echtgenoot eene zijner gehuwde nichten; Judook de Coster en Lodewijk Schippers, hoewel ook nog niet geheel op hunnen pas, voegden zich elk bij eene vrouw van eenen neef van boer Stuypaert, terwijl de neven zich tot cavalier van gener vrouwen aanstelden; de aanwezige jonge lieden trachtten ook al twee en twee te geraken, en Leonaard zou met Amelie Dekens in den dans treden.

Eindelijk had elkeen zich eene plaats gekozen, doch niemand had op muziek gedacht, en dansen zonder muziek ware toch zoo aardig geweest. Maar bazinne Stuypaert, die de behoefte aan zoo iets bemerkte, zond haren koeier halen, die in de weide zich in het bespelen der fluit had geoefend, en deze zou doen wat hij kon.

Dit oogenblikkelijk tot stand gebracht orkest - indien een fijfelaar zoo mag genoemd worden - begon eene soort van contredans te spelen, en

> Ouden en jongen
> Dansten en sprongen

dat het een pleizier was om zien, - en dit alles ter eere van Leonaard.

Wie niet veel gewend is, vergenoegt zich met een kleintje. En zoo ook waren al de aanwezige vrienden en kennissen met dat weinige tevreden, en diegenen, welke meer zouden

gewild hebben, maakten van den nood eene deugd. Op dat oogenblik heerschte er zelfs meer vriendschap en meer onschuldig vermaak, - bijgevolg meer innig zielsgenoegen, in de kamer van boer Stuypaert, dan er in een gansch jaar te vinden is op al de bals van gelijk welke stad, waar men slechts stijf en gemaakt zich gaat tepronk- en tekoop-stellen.

Na wat gedanst, aleens gedronken, aleens gerust en gepraat te hebben, ging het gezelschap met den avond uiteen. Bij het scheiden wenschten al de gasten den jongen dokter herhaaldelijk heil en zegen in zijn bedrijf, en drukten aan de echtelingen Stuypaert hunnen dank uit, over het gulhartig onthaal, dat ze bij hen hadden genoten. Boer Dekens alleen sloop weg met eenen eenvoudigen ‘goeden avond.’

III.
Een dag van uitspanning.

Des anderdaags was het de feestdag van Onze-Lieve-Vrouwegeboorte, en daar al zulke dagen op den buiten worden gevierd, deed men het ook te Vaderoord, en niemand uit de gemeente leverde zich aan den minsten arbeid over.

Het hof van boer Stuypaert lag niet ver van de Lei, de schoonste en dichterlijkste onzer rivieren. Afgemat door de droge en ernstige studiën, welke een geneesheer te doen heeft, vermoeid door het feest van den vorigen dag, en ook wel om een oogenblik alleen te wezen en zijne menschlievende ziel aan de zaligheden van eenen droom des dichters over te leveren, ging Leonaard in den namiddag eene wandeling doen en koos hij daartoe de boorden diens reinen strooms.

Uren lang dwaalde hij er heen en weder, terwijl zijn geest, in zoete mijmeringen verzonken, zich op de vleugelen der bewondering tot God, den Schepper van al dat schoone, verhief. De lucht, die zoo bijzonder malsch is in de nabijheid der Lei; het zoo bij uitnemendheid heldere water; de houtgewassen, het gras, doorgaans aldaar zoo

frisch; de veldvruchten, gewoonlijk zoo welig langs hare boorden; heure zoo bevallige meandrische bochten, die, als men de riviere volgt, haar aan het oog van afstand tot afstand doen verdwijnen en terugkeeren en op den aanschouwer den indruk verwekken als ging zij nooit eindigen en als eindigde zij van stap tot stap, - dit alles boeide zijnen geest en maakte zijne bewondering gaande. Hij aanzag dit echter niet met dien stoffelijken oogslag, gelijk de gewone kinderen van Adam doen, maar hij aanschouwde met verrukking en liefde; in alles vond hij iets verhevens, en het geringste voorwerpje scheen hem iets groots te bevatten: want Leonaard was met eene ziel bedeeld, die gevoelde, hoorde en zag en die aangename gewaarwordingen smaakte in het aanschouwen van dingen, welke anderen niet bezien, die zij niet kunnen begrijpen.

Ook alles wat hij daags te voren had gehoord en gezien, kwam hem nog eens te binnen. Wat hem gisteren leed had veroorzaakt, namelijk het bijgeloof, dat in den buiten nog zoo diep ingeworteld is, deed heden zijn gevoelig harte smelten en er medelijden jegens het menschdom in ontstaan.

Bij zijne terugkomst te Ten-Broeke bemerkte hij eenen jongen landbouwer, die, eenige stappen vóór hem uit eenen binnenweg te voorschijn komende, dezelfde straat opsloeg, welke Leonaard volgde. - We hebben het reeds gezegd, de jonge dokter aanschouwde niets langs de stoffelijke zijde: de onbezielde natuur, hoewel haar nut herkennende, onderzocht hij onder dichterlijk opzicht en den mensch onder intellectuëel betrek. Tot nog toe had hij op zijne

wandeling - omdat hij de eenzame wegen had verkozen - geene menschelijke schepselen ontmoet, en zijne eerste ontmoeting van dien aard was een landman, die met den valavond naar huis was geweest om zijne paarden te verzorgen en nu naar eene naburige herberg terugkeerde.

Van in de verte reeds nam hij, voor zooveel hij kon, den jongen boer in oogenschouw, wier uiterlijke vormen en lichaamsbewegingen, die eene gezonde inborst verrieden, de opmerkzaamheid gaande maakten van Leonaard. Hem bereikt hebbende, sprak de dokter na de gewone groetenis:

‘'t Is aangenaam weder, vriend.’

‘O ja, 't is schoon en tevens goed, inzonderheid voor het loof; de regen van de verledene week deed er kwaad aan.’

‘'k Geloof dat het waar is. - Maar de streek is hier toch ook wel schoon. Als men sedert eenigen tijd de Lei niet heeft gezien en ze bij zoo een weer terugvindende, haar met de stijve, droge steden vergelijkt, ligt er een oneindig verschil tusschen.’

‘O ja, mijnheer,’ antwoordde de andere, den wandelaar ondervragend beziende, ‘'t is oprecht aangenaam om hier te werken. Vele onzer akkers liggen in de nabijhied der Lei, en ge moogt me waar gelooven, ik weet niet wat het is, maar als ik daar werk, is het altijd noen en avond: 't is er gelijk al zoo geestig en lief, en de arbeid verveelt niet.’

‘En dat er menschen zijn, die dat niet zien of gevoelen!’

‘'t Is waar, maar ik beklaag ze. Zulke lieden zijn altijd alleen, als ze geene andere menschen bij zich hebben.’

‘Zonderlinge philosophie voor eenen boer,’ dacht Leonaard. En zij aan zij voortstappende, maar zich willende verzekeren of de landman wel begreep, wat hij zooeven zegde, sprak de dokter: ‘Alleen zijn...?’

‘Ach ja, mijnheer, zij begrijpen niets van 't geen hen omringt: ze zien geene gewassen of hooren geene vogelen; als zij eenen boom bekijken, 't is om af te meten hoe hoog of hoe dik hij is; hooren zij vogelen, ze luisteren om te weten welke van hen het luidst kan fluiten. - Als ik arbeide, het zicht van een stuk weide, het geschater van een meezeken - het is belachelijk als ge wilt - kan mij verstrooiïng geven, en ik werk lichter door dan anders. En zoo is men nooit alleen?’

‘Het is zooals gij zegt: de natuur is niet slechts nuttig voor het lichaam, maar zij is een boek, waarin geest en ziele kunnen lezen; in haar heeft God zich duidelijk aan het menschdom geopenbaard met ze ons als een staalken van zijne grootheid te schenken.’

De mare der tehuiskomst van dokter Stuypaert, was met den feestdag, het dorp rond verspreid. Elkeen was, als 't ware, fier het te mogen vertellen; want, deels om zijne deugden, deels om zijne geleerdheid, die men zeer hoog prees, werd Leonaard door al de ingezetenen van geheel Vaderoord voor een wonderkind gehouden. - Zoo besloot de jonge landman, dat zijn gezel niemand anders dan Leonaard Stuypaert was. Hem nog eens onderzoekend beziende, sprak hij:

‘Vergeef me mijne nieuwsgierigheid, mijnheer, - maar zijt gij dokter Stuypaert niet?’

‘Ja, en met wien mag ik de eer hebben te spreken?’

‘Ik heet Josef de Keteleire en woon ook te Ten-Broeke.’

‘Ik had u niet herkend, Jozef. Maar het is ook rond de twaalf, dertien jaren geleden dat we te zamen bij den koster ter school gingen?’

Eensklaps hoorden zij, op eenige stappen van hen, een gerucht van verwarde menschenstemmen, dat uit het binnenste van een huis scheen voort te komen. Ze hielden beiden stil om met eenigszins bange nieuwsgierigheid te luisteren.

‘'t Is in HET SPERREKEN weeral te doen...’ sprak de landman zuchtend.

Na eene onderbreking van een oogenblik hernieuwde zich dat gerucht, waarbij nu nog het omwerpen van tafels en stoelen en botsingen tegen deuren en banken werden gehoord.

Zij stapten evenwel voort. Het was, gelijk Jozef had gezeid, want op kleinen afstand van de herberg gekomen, zagen zij een zwerm manskerels, allen aan elkander geklemd, de deur uitstroomen en buiten, op het bolspel, ondereen tuimelen, malkander ten gronde slaan, zich oprichten, slingeren en draaien en... de eene den anderen slagen toebrengen, kermen, vloeken en verwenschen...

‘Ziedaar de treurige zijde van het buitenleven, mijnheer,’ hernam Jozef.

Leonaard hoorde de opmerking niet van zijnen gezel. Hij was geheel verslonden door verontwaardiging en medelijden met die verblinde menschen, die èn eer, èn geld, èn gezondheid verspild hebbende of steeds verspillende, dan nog twist zoeken onder malkander en, even als onredelijke dieren, de eene tegen den anderen oprukken, om, ware het in hunne macht, elkander te vernielen.

‘Ellendigen...’ mompelde hij eindelijk, als zegde hij dit tot zich zelven, en als wist hij niet dat hij in gezelschap was.

Maar zijnen gezel beziende, sprak hij tot deze:

‘Op die menschen, Jozef, mogen wij niet kwaad zijn: het is gebrek aan opvoeding en zedelijke grondbeginselen, dat hen zoo doet handelen. Zij hebben nooit iets anders gezien, en meenen dat het zoo moet zijn. Die lieden gehoorzamen nog aan het verkeerde begrip, dat het vuistenrecht een grooter gezag dient uit te oefenen dan de kalme, gezonde rede. - Daar kan verbetering aan toegebracht worden: er ligt in de harten der buitenlieden nog een kneedbare deeg, waaruit iets goeds te maken is.’

‘'t Is mogelijk, heer dokter, dat er middel zou kunnen gevonden worden om ze te hervormen; maar...’

‘En wat dan, Jozef?’

‘De jenever, mijnheer...’

‘De jenever, ja; maar een beschaafd mensch zou beschaamd zijn dien duivelsdrank te gebruiken. Den onbeschaafden man verbieden jenever te drinken, ware zoo moeilijk als het water der zee te beletten dat het binnen

zijn bed voortstroome. - Men zou hun eene geheel andere levenswijze dienen aan te toonen, in hunne harten edeler gevoelens moeten planten en hun de waarde, de eer van eenen mensch doen begrijpen. Men heeft er niet genoeg aan gedacht: van den buiten, ik herhaal het nog eens, is er, dunkt mij, iets te maken dat de steden verre zou overtreffen. Vindt men in de steden die buitensporigheden niet in dezelfde evenredigheid, men ontmoet er andere dingen, die zoo strijdig zijn aan de waardigheid van den mensch als de baldadigheden van de jonkheid uit den buiten: men treft er meer kleingeestigheden aan, kortzichtigheid, nijd, zedenbederf, enz. In den buiten leeft de mensch, onder vele opzichten, vrijer; de breede lucht is niet zonder invloed op zijn zedelijk bestaan; met goede principen zou de boer zich ver boven den stedeling knnnen verheffen. Een groot misverstand op den buiten is het ook, dat de landman zich van den eenen kant te nederig acht: hij beeft voor een schoon kleed; maar van eene andere zijde verheft hij zich zonder reden: hij is weleens fier op zijne onwetendheid, als hij zelf maar een schoon kleed kan dragen, spot met geleerdheid en nuttige kennissen, en waant zich verstandiger dan iemand die zijn verstand door 't onderwjs heeft ontwikkeld.

Dat moet verdwijnen, Jozef; de boer moet onderwezen worden; er moet hem eerbied worden ingeplant jegens de geleerdheid en nopens den stand zelven, waaraan hij in de samenleving toebehoort; hij moet fier worden zonder trotsch te zijn, zich eerbiedigen, maar zich niet verheffen.’

Er lagen in Jozef's brein kiemen van goede levenswijsheid, doch ze waren nog niet genoeg ontwikkeld om den jongeling toe te laten juist te begrijpen wat de dokter wilde beduiden. Het scheen hem zelfs toe - en hij zou waarlijk de eenigste niet geweest zijn, die zoo dacht - dat Leonaard onmogelijkheden betrachtte en zich denkbeelden vormde, waarvan de toepassing of goede uitkomst onbereikbaar was.

'Dokter,' zegde hij, 'ik geloof dat gij den buiten zeer goed beoordeelt, maar er verbetering aan toebrengen, zal eene moeijelijke zaak wezen.'

'Er zijn grootere dingen verricht geworden, Jozef; met tijd en wat kleine opofferingen kan de mensch zulke nuttige zaken tot stand brengen. 't Is geen eigenlijk zedenbederf dat den buiten kwelt; 't zijn enkel ingewortelde misbruiken, die de kleine van den grootere leert en die hij meent te moeten navolgen. - Vooreerst een voldoende onderwijs, dan de vreedzame evangelische grondbegrippen in de harten planten, vervolgens den landlieden die heerschende misbruiken in hunne volle naaktheid blootleggen, om ze er eenen afkeer van te doen opvatten, - ziedaar alles wat er kan en moet gedaan worden.'

Jozef de Keteleire had van zijn ontwerp afgezien, in HET SPERREKEN een glas bier te gaan drinken en er den avond door te brengen, en was al klappende met daən dokter voortgewandeld. Eindelijk kwamen zij aan de oude, eertijds in die wijk eenige herberg, DE GEESTIGE VLAMING, alwaar Jozef reeds een deel van den namiddag had doorge-

bracht. Om van elkander afscheid te nemen, traden zij er binnen en lieten zich elk een glas bier bestellen.

DE GEESTIGE VLAMING was voordien eene overbekende afspanning geweest, alwaar het jaar door ‘reizende passanten’ en voerlieden vernachtten, waar alle slag van verversching te vinden was en de jonkheid van 't gehucht, tijdens de wijkkermis van Ten-Broeke, dansfeest hield.

Evenals eertijds, was zij toen nog de bijeenkomstplaats van de ordentelijkste ingezetenen van Ten-Broeke, en waren er des Zondags, na de vesper, de bijzonderste landbouwers van 't gehucht te vinden.

Neergezeten zijnde, sprak Leonaard:

‘Jozef, nu dat we kennis hebben gemaakt, verhoop ik u nog te ontmoeten. Ook zal ik binnen de veertien dagen het huis bewonen van dokter B., en als ge des avonds een uurken te verliezen hebt, kom dan eene pijp met mij smoren. We zullen van 't eene en andere al wat praten en den tijd aangenaam trachten door te brengen. - 't Is troostend in den buiten iemand te hebben die begrip heeft en van zaken kan meeklappen, welke niet altijd rond het thema van schoon of slecht weder, van goed- of mislukken van koren en aardappelen draaien.

Dat zal ik trachten te doen, dokter,’ antwoordde Jozef.

Eindelijk scheidden zij van elkander, en keerde elk naar zijne woning terug.

‘O, mijn God!’ zuchtte Leonaard, in eene plaats waar 't al stil was gekomen zijnde en eenen blik hemelwaarts

richtende, ‘wanneer zal de mensch u ten minste een weinig begrijpen? Wanneer zal hij zijne eigene waardigheid verstaan en er zijn leven naar trachten te schikken? Wanneer zal hij aan de valschheid verzaken en de zuivere waarheid omhelzen?’

En mijmerend en denkend aan 't geen hij daags te voren en dien Zondag zelven had gehoord en gezien, stapte hij steeds traagzaam voort; maar eene inwendige stem antwoordde hem:

‘Van zoohaast het den mensche door iemand die met hem omgaat, zal aangetoond en bewezen zijn.’

Hij huiverde bij die stem van waarheid, - van die waarheid, die hij in al hare beteekenis begreep.

En terwijl zijn geest zich daarmede onledig hield, kwam hem een nieuw gedacht te binnen, doch een gedacht waarvoor hij zeker afschrik voelde, daar het hem al wat te verwaand voorkwam.

‘Ik wil de proef wagen!’ zoo sprak het hem nogeens inwendig toe. En het was dit gedacht, welk hij voor verwaandheid nam.

Een stil windeken blies door het loover der boomen; eene twijfelachtige klaarte, het licht eener vale maan, speelde tusschen de gewassen en over den grond der straat, die hij volgde, en in zijn binnenste woelde iets om dat hij zelf niet verstond. Hij trachtte er zich van te ontmaken, doch kon niet; maar de inwendige, onbedwingbare stem hernam:

‘Neen, geloof niet dat het verwaandheid is, die u in 't harte spreekt; 't is de plicht die u aanstuwt, uw roep die

u doet handelen: gij zijt er voor op aarde gesteld! Plant goede grondbeginselen in de harten der menschen, maar bereid eerst den grond en ga vooral met voorzichtigheid te werk, - en gij zult verkrijgen wat ge betracht.'

Als Leonaard des anderdaags ontwaakte, kwam hem alles van den vorigen dag nogeens te binnen, en hij besloot vast de beschaving van zijn geboortedorp te behartigen.

IV.
Eene Hanekapping.

Bij den aanvang van ons verhaal hebben wij terloops gezegd dat Ten-Broeke geen eigenlijk dorp op zich zelven vormde, maar van de gemeente Vaderoord afhing. Daar dit gehucht het hoofdtooneel uitmaakt van de voorstelling, die wij thans den lezer aanbieden, behooren wij hem, inzonderheid voor hetgeen nog volgt, bij middel van eene lichte schets, den weg te leeren kennen binnen het terrein, dat we te zamen in deze bladzijden zullen doorloopen.

Ten-Broeke besloeg het westelijk gedeelte van Vaderoord, en in uitgestrektheid nagenoeg het derde van de oppervlakte dier gemeente. Een breede buurtweg, op oude landboeken als Heirweg bekend, maar, volgens de nieuwe benaming, Dorpstraat geheeten, doorsneed het van het Oosten tot het Westen. Deze straat was eertijds, vóór het aanleggen der steenwegen in Vlaanderen, eene der gemeenschapsbanen tusschen Kortrijk en Gent. Zij liep dwars door de zoogenaamde plaats van Vaderoord en door meer plaatsen van andere dorpen, die zij allen met elkander verbond.

Op het tijdstip dat ons verhaal aanvang neemt, hoewel

bij enkele plaatsen veel versmald, had zij te Ten-Broeke nog hare oorspronkelijke breedte behouden, en was zij van weerzijden, en wel bepaaldelijk daar, waar de twee ons reeds bekende herbergen, HET SPERREKEN en DE GEESTIGE VLAMING zich bevinden, tamelijk wel bebouwd. Men trof er ook eenen smid, een' timmerman, een' wagenmaker en een' bakker-winkelier aan en sints jaren reeds was er spraak er eene openbare bidplaats op te richten. Niet alleenlijk langs de Dorpstraat, maar ook langs andere wegen van 't gehucht, waren hofsteden, herbergen en andere woonhuizen te vinden, doch ze stonden er niet in zoo groot getal of zoo dicht bij elkander.

Voorts was Ten-Broeke nog in drie wijken verdeeld, die elk hunne bijzondere benaming droegen en bij middel van meer of min groote wegen met de Dorpstraat gemeenschap hadden.

Gelijk wij reeds hebben gezegd, was het daags na het feest dat de echtelingen Stuypaert ter eere van hunnen zoon hadden gegeven, de feestdag ven O.-L.-Vrouwegeboorte. Leonaard, zooals wij ook weten, had dien dag tot eene wandeling gekozen, terwijl de baas uit HET SPERREKEN aan den kerksteichel te Vaderoord en in omliggende gemeenten had laten bekend maken, dat hij na de vesper, te zijner herberg eene kostelooze *Hanekapping* zou geven.

Daar zoo iets sedert lang in de omstreek geene plaats had gehad, was dit spel - indien wij het zoo mogen noemen - geschikt om veel bijval te ontmoeten.

Ten gevolge van een verbod vanwege de hoogere overheid, zijn zulke vermaken thans bijna geheel verdwenen, en zouden daar, waar ze nog bestaan, met alle strengheid der wetten, tegelijk met de nog zoozeer verspreide *Hanegevechten*, dienen uitgeroeid te worden.

Eene hanekapping bestond namelijk hierin: men bond eenen levenden haan beide pooten en vleugelen met een touwken aan elkander, en met diezelfde koord maakte men het dier vast aan het binnenste van den bodem eener mand. Deze korf werd, met den bodem naar boven, aan eene gespannen lijnwaadkoord of aan eene peers, ter hoogte van de borst eens mans van den grond verheven, vastgehecht, derwijze dat de haan erin verborgen er slechts met den kop zichtbaar was.

Eens dat slag van schavot - gewoonlijk op een bolspel - opgericht, werden de mededingers beurtelings verblind, op een tiental stappen er van verwijderd en daar twee-, drie- of meermaal rondgedraaid om hen de richting naar de plaats, waar het slachtoffer zijnen beul wachtte, onzeker te maken. Vervolgens werd er hun een' scherp geslepen sabel terhandgesteld, waarna zij zich, tastende, heen- en wederkeerende, links en rechts omdraaiende, naar het schuldelooze dier begaven, om hem... het hoofd af te houwen. Als zij oordeelden verzekerd te zijn van hunnen slag, zwaaiden zij met den sabel, en zeer dikwijls op, of onder, of boven den korf of geheel in 't ijdele op eenen verren afstand van het doel, - en telkens werd er ‘braaf’ gelachen. Wie eindelijk den kop van den haan afsloeg, had het beest gewonnen.

Men kan licht begrijpen dat zulke vermakelijkheden veel nieuwsgierigen uitlokten, en de drankverkoopers, gelijk zij het noemen, daarbij ‘eene goeden dag hadden’.

Het weder begunstigde het feest van den waard uit HET SPERREKEN: het was een zonnige dag. Er waren ook een aantal mededingers opgekomen, en jonge nieuwsgierigen van beide geslachten ontbraken er niet; want dit bloedige drama, hoe strijdig ook in zich zelf met den zoeten indruk der liefde, die velen derwaarts had gelokt, was echter eene goed geschikte gelegenheid om bijeen te zijn, en meer vragen vele jonkheden niet.

We zouden echter de geheele waarheid niet zeggen, indien wij ons bepaalden bij het vermelden der aanwezigheid van jonge lieden alleen; er waren ook meer bejaarden tegenwoordig, kinderen, enz., voor welke laatsten inzonderheid zoo een feest niets dan ontstichtend was.

Verscheidene mededingers hadden reeds met het zwaard geslagen, doch niemand had het doel van het onmenschelijke spel getroffen. De haan hing nog, gelijk hij opgehangen was, met den kop uit de mand, de oogen gesloten en den bek half geopend. Wanneer evenwel op den korf werd geslagen, en er te dien gevolge een gerucht ontstond, deed het beest de oogen langwijlig open om, als 't ware, in zijne onmacht toch nog eenen blik van spottend medelijden naar zijne beulen te werpen en naar de omstaanders, die in het vergieten van bloed genoegen vinden.

Uit eerbied voor den lezer, zullen wij de schets niet verder drijven, althans het barbaarsche drama niet in volle

werkelijkheid blootleggen. Wij zullen ons liefst eens naar DE GEESTIGE VLAMING begeven, die slechts een boogschot verder ligt.

In de Dorpstraat, die wij volgen, zijn de kleine jongens bezig met de hanekapping na te maken. In plaats van eenen haan, gebruiken zij eene raap, en voor den sabel bedienen zij zich van eenen platten, scherpgesneden stok; hunne zakneusdoeken dienen hun tot verblinding der oogen.

Zij roepen en tieren, en trachten al de bijzondere termen na te maken, welke de grooteren bezigen om eene verwondering, toejuiching of afkeuring uit te drukken; en de volwassenen die er voorbijgaan, moedigen door de aandacht, die zij op de kleinen vestigen, en door woorden die zij hun toesturen, dezen aan, terwijl die kinderen, de toekomst van het dorp, zoo langzamerhand, tot verderf van hunne nog ongevormde harten, het misverstand dat de grooteren aan den dag leggen, inzwelgen om het later in het werk te stellen en het nogmaals aan een toekomend geslacht voort te zetten.

In DE GEESTIGE VLAMING is alles stil. Het verschil tusschen die twee naburige herbergen is oneindig. Binnen en buiten HET SPERREKEN is het al wild gewoel: de driften zijn er volop ontbonden; in DE GEESTIGE VLAMING, integendeel, hoort men bijna geene beweging, geen gerucht, ten zij, bij het openen der deur, het samenronkend geluid van de stemmen der aanwezigen. Ook zijn het meest al bejaarde lieden, die er binnen zijn. Onze kennis Jozef de Keteleire, hoewel reeds rond de vijf en twintig jaren oud, is wellicht

de jongste, dien men er aantreft. Hij is met boer Dekens in eenen hoek der herberg aan 't klappen.

‘Zie, Dekens,’ sprak hij met zekere aandoening in de stem, waaruit bleek dat ze het nopens de zaak niet eens waren en hij zijne persoonlijke zienswijze over het onderwerp, waarvan er spraak was, beleed, ‘dat anderen het verstaan gelijk ze willen, ik vind het afkeerig en onmenschelijk.’

‘Ba... ba...’ antwoordde de andere, ‘de jonkheid moet zich met iets bezighouden, en het is beter dat ze eenen haan het hoofd afkappen dan eenen mensch.’

‘Ongetwijfeld...’ zei Jozef, door zulk eene beweegreden eenigszins verontwaardigd. ‘Ongetwijfeld... Maar men begint met eenen haan en men eindigt met eenen mensch,’ voegde hij er bij, na zich al stotterende bedacht te hebben.

Dit verstond Dekens niet.

‘Ha, ha, ha!’ lachte hij.

‘Zulke vermakelijkheden hebben eenen al te grooten invloed op het hart van den mensch, en vooral op den jongen mensch,’ volhardde Jozef, ‘zij maken zijne inborst hard gelijk een steen; het wordt hem onverschillig of hij bloed ziet vloeien of water; al de edele en fijne gevoelens der ziel, die den mensch met de schepping zijn ingestort, wijken voor die barbaarsche handelwijze, - en hij eindigt met eenen mensch het hoofd af te houwen.’

Boer Dekens bezag den jongen spreker met zeker medelijden, overtuigd als hij was, dat Jozef of een glas te veel had gedronken, of, gelijk hij het in zijne meening heette,

aan 't suffen was. Zoo keerde hij hem den rug en, zijnen buurman, Lodewijk Schippers, bemerkende, die met een glas bier in de hand op hem afkwam, nam hij insgelijks het zijne en bracht het tegen dat van zijnen confrater, waarna zij hunne wederzijdsche gezondheid dronken en zich aan het praten zetten.

Terwijl het bovenstaande plaatsgreep, was men langs eenen anderen kant der herberg bezig met de volgende, voor het gehucht hoogst belangrijke mare, de eene den andere mede te deelen.

‘Weet ge 't nieuws al Dook?’ vroeg de smid aan Judook de Coster, die met den timmerman en een tweetal andere personen rond eene tafel waren gezeten, en het kaartspel, waarmede zij zich onledig hadden gehouden, hadden aan kant geschoven.

‘'t Nieuws...?’ vroeg de andere, ‘welk nieuws?’

‘Nieuws?’ vroeg een landman die van het gezelschap deelmaakte, op zijne beurt.

‘Ik heb er ook iets van gehoord,’ sprak de timmerman, de mededeeling van den smid ondersteunende.

En de vijfde, die ook tot den landbouwersstand behoorde, opende ooren en oogen en luisterde met al zijne zintuigen, doch sprak niet.

‘'t Schijnt dat Dekens er te Mei uitscheidt van boeren om op zijn goed te gaan leven,’ ging de smid voort. ‘Hij zou hier dichtbij reeds een stuk land gekocht of gecijnsd hebben, om er een huis te bouwen. - 'k Zie dat Jozef de Keteleire met hem spreekt,’ vervolgde hij, het

oog naar de twee personen in quaestie richtende, hetgeen ook zijne vier andere makkers deden, ‘en 'k ben zeker dat hij naar Dekens' hofstede vraagt: 't is een welstellende jongen en in zijne jaren tracht men ook al een occasieken te vinden.’

‘'t Is waarlijk geen occasieken, smid, maar wel eene *occasie*,’ merkte een der aanwezige landbouwers aan.

‘Boer Dekens,’ sprak de andere landman, ‘is er inderdaad een rijk man gewordan.’

‘Hij is het er niet geworden,’ zegde de timmerman: ‘hij is er rijk kind geboren. En al ware het zoo, op uwe eigene hofstede boeren, is eene goede gelegenheid om rijk te worden.’

‘De hofstede is geenszins slecht, maar goud kan te duur betaald worden. Hare beste hoedanigheid zal in den huurprijs liggen: is deze redelijk dan valt er op de hofstede niets te zeggen.’

‘Goedkoop zal ze niet zijn; daarvoor is boer Dekens de man niet,’ sprak een andere.

‘Maar... er kan nog een *maar* bestaan,’ zegde de smid, ‘die al wat wij hier beschikken in duigen smijt.’

‘Een maar.?’ vroeg de eene landman.

‘Ja, ja! - Tjeef weet al beter wat hij doet dan wij allen meenen,’ ging de smid voort. ‘Boer Dekens heeft immers een lief dochterken? Zijn Amelietje is toch geen meisje om in den schoonsten tijd van haar leven zich met heur vader op te sluiten in eene cel?’

‘Geloof dat ook niet, vriend,’ viel Dook de Coster in

zijne rede, verstaande waarop hij zinspeelde; ‘Amelie is reeds verkocht,’ eindigde hij, den timmerman een oog trekkende.

‘Gaat het nu toch eindelijk voort met uw' zoon?’ vroeg de landman, welke dien *maar* niet had begrepen, doch nu de ware beteekenis van dat raadselachtige woord uit de opheldering van Judook de Coster meende opgevat te hebben.

‘'t Is waar,’ voegde de smid er op vragenden toon bij, ‘er ligt nog een oude liefdewortel tusschen Dook's Pier en Amelie Dekens?’

‘Gelijk er nooit iets waar is geweest van 't geen men in den tijd heeft verteld van de liefde tusschen mijnen zoon en Amelie, zoo is het heden nog. Maar Amelie is toegezegd aan... aan...’ - Hij zag rond of er geen beletsel was om voort te spreken. - ‘Zij is toegezegd aan Leonaard Stuypaert. Ik ben gisteren op zijn feest geweest en ik heb genoeg kunnen hooren en zien hoe zij het voor elkander hadden. Meer mag ik niet zeggen, maar later zult ge zien dat ik vandaag waarheid heb gesproken.’

Al zijne gezellen bekeken elkander ondervragend, doch kwamen ook allen tot het besluit, dat ‘zoo iets niet slecht zou geweest zijn,’ welke goedkeuring eerst door den timmerman uitgedrukt, vervolgens door al de anderen bij middel van ‘wel neen’ werd bevestigd.

Het bleef bij die weinige woorden. Na eene korte pauze, hervatte de timmerman het woord.

‘Maar, Dook,’ sprak hij, ‘gij die er tegenwoordig zijt geweest en Leonaard beter moet kennen dan wij, gij kunt mij

antwoorden. - Men heeft mij gezegd, dat hij zóó geleerd is?'

'Ongelooflijk geleerd, timmerman!' bevestigde Dook; 'zoo eenen man heb ik nooit gekend! En als ge peinst dat hij toch maar een boerenjongen is gelijk wij en onze kinderen zijn?'

'Ik heb vandaag, na de mis,' ging de timmerman voort, die voor geleerdheid zou hebben gestorven, 'toen hij uit de kerk kwam, hooren vertellen, dat hij hooger geleerd is dan onze pastoor.'

'Men kan er zich geen gedacht van maken', bevestigde opnieuw Judook de Coster.

Intusschen was Jozef de Keteleire vertrokken om, gelijk wij in een voorgaande hoofdstuk hebben gezegd, zijne paarden te gaan verzorgen; en na Dekens en Lodewijk Schippers onder hen wat gepraat hadden, gingen zij hunne vijf makkers vervoegen, bij welke wij eenen geruimen tijd hebben verwijld.

'En hoe hebt gij het gisteren gemaakt, boer Dekens?' vroeg hem Judook de Coster, van zoohaast hij bij hen neergezeten was. 'U zoo nog een beetje verzet?'

'Ik heb het goed gesteld,' antwoordde de aangesprokene, in betere luim zijnde dan toen hij den vorigen avond het huis van boer Stuypaert had verlaten. 'Ik was gisteren,' voegde hij er nog bij, wellicht zijne onbeleefde wijze van afscheidsneming zich herinnerende, 'gisteren was ik eenigszins zwaarhoofdig.'

'Leonaard is toch een schoon manskerel geworden, niet waar, Dekens?' voer de Coster voort. 'Doktor B. was een

bekwaam geneesheer en geheel het dorp betreurde zijn vertrek; maar ik houd het voor zeker, dat Leonaard Stuypaert hem nog zal overtreffen.'

''t Is nog wat vroeg om hem zoo hoog te prijzen,' merkte Dekens aan. 'Hij heeft gisteren alreede dingen verteld, die mij zeer aardig voorkwamen, en misschien zult ge het mij later weten te zeggen wien en wat hij is. - Betrouw ze nooit,' sprak hij voort, met de hand eene beweging makende van vaderlijke waarschuwing, 'betrouw ze nooit te ver, Dook, die mannen, welke jaren op jaren in de school geweest zijn. 'k Zou wel eens willen weten wat ze daar zoo lang verrichten, als het niet is om dingen te leeren, die zij niet dienen te kennen?'

'Inderdaad, hij is toch dezelfde Leonaard niet meer van toen hij naar de school trok,' zei Dook de Coster.

'Niet waar?...' zei Dekens.

'En dat klapt maar van God, duivel en hel, gelijk wij van een stuk land zouden spreken,' voegde Lodewijk Schippers er met veel teekenen van slimheid bij.

'Heeft hij gisteren misschien zaken verteld, die strijdig zijn met den goeden zin?' vroeg de timmerman, die reeds voorop eene achting voor den geneesheer had opgevat, en nu eenigszins verwonderd was over het gezegde van den laatsten spreker, en over de zoo schielijke omkeering hunner zienswijze nopens Leonaard.

'Met den goeden zin... goeden zin...?' stamelde Schippers. 'Dat is geene vraag, dat. - Hij... hij... oordeelt de zaken toch niet gelijk wij.'

‘Vriend’ hernam de timmerman - en nooit van zijn leven was hij zoo welsprekend geweest - ‘vriend, er zijn maar twee dingen, die wij dienen te kunnen onderscheiden in de wereld, dit is: de valschheid van de waarheid. Wat Leonaard heeft verteld, weet ik niet; maar om hem te veroordeelen, moet men eerst zijne gezegden weten valsch te maken. 't Is immers niet genoeg van iemand te zeggen: die man is goed of is slecht; men moet nog kunnen bewijzen, waarin zijne deugden of boosheden bestaan. - Ziedaar, Schippers, iets waarvan wij allen zeer dikwijls geene genoegzame rekening houden.’

Niemand sprak, want niemand kon of wilde begrijpen wat de timmerman had gezegd. De eene bezag den andere om, als 't ware, te vragen, of er geene reden bestond om te lachen. Eindelijk, en wellicht om de stilzwijgendheid te onderbreken, zegde de smid:

‘Uwe dochter, Dekens, denkt anders over Leonaard dan gij, naar ik vandaag heb gehoord?’

‘Mijne dochter,’ antwoordde Dekens kortaf, ‘zal er over denken zooals *ik* wil.’

Eene omstandigheid, die geenszins van den wil van iemand hunner afhing, kwam aan hunne redekaveling eene wending geven, welke de smid zelf misschien niet had betracht. Hunne samenspraak werd, namelijk, onderbroken en geheel opgeschorst. Een zwerm jonge manskerels, gevolgd door eene menigte kinderen, kwam DE GEESTIGE VLAMING, allen het gekraai van eenen haan namakende, binnengestroomd. Een forsche, vooruittredende jongeling,

bijna het hoofd boven de anderen verheven, hield eenen stok in de hoogte, waaraan een geheel bebloede haan vastgemaakt was. - Al onze kennissen en andere aanwezigen schoven in de hoeken der herberg.

‘Hier is hij!’ schreeuwde die lange man, die niemand anders was dan een metser uit het naburige dorp Kaalhem[1] en winnaar van het spel in HET SPERREKEN. ‘Hier is hij!’ herhaalde hij op wilden toon, tevens het geschrei van het onthoofde dier, welk hij droeg, namakende, waarin al de anderen hem volgden. ‘Hier is hij!’ riep hij nog eens bijna zoo luid hij kon; ‘en ik alleen kan dat!’

Allen vlogen vervolgens naar den toog der herberg, om zich het eene of andere te laten bestellen, maar de waardin verklaarde, om er van verlost te zijn, dat zij onvoorzien was van glazen en bijgevolg hen niet kon bedienen.

‘Als 't zoo is, dan gaan wij elders drinken!’ riepen eenigen, die zich, met den winnaar, aan 't hoofd schenen gesteld te hebben; en allen kraaiden nogeens zoo luid en zoo wild als zij maar konden.

‘Hier is hij!’ schreeuwde de held van den dag nogmaals, ‘en ik alleen ben daartoe in staat! Daarvoor moet men van Kaalhem komen! De Ten-Broekenaren kennen daar niets van! - Leve Kaalhem!’

Vervolgens verlieten zij de herberg tot groot genoegen van de waardin en van de andere aanwezigen; maar een gemor ontstond onder eeeigen der heengangers, welke zich

1 Schijnnaam van eene bestaande gemeente.

ook in twee groepen splitsten, en de forsche metser herhaalde, bij het verlaten van 't huis, nogmaals zijnen wilden zegezang.

Steeds hunnen weg vorderend, nam het gemor ook toe en ging het, tenlangenlaatste, over tot een verward getier, totdat ze eindelijk HET SPERREKEN wederom binnen getrokken waren.

De forsche metser telde zijne hem vergezellende dorpsgenooten en riep tot den waard:

'Tien druppels voor mijne rekening! - Leve Kaalhem!'

'Twaalf druppels voor *mijne* rekening!' schreeuwde een boerenzoon uit Vaderoord. - 'Leve Ten-Broeke!'

Daar de avond viel, en om nieuwe onaangenaamheden te vermijden, verlieten al onze kennissen en meer anderen DE GEESTIGE VLAMING, zoo dat de herberg geheel werd ontruimd. Maar korts daarna was men het in HET SPERREKEN handgemeen geworden: al de Ten-Broekenaren, die door de Kaalhemnaren meenden beleedigd te zijn, spanden samen, en...

Het vervolg kennen wij...

't Was ook toen dat dokter Stuypaert en Jozef de Keteleire aanschouwers werden van het gevecht, dat deze laatste dienzelfden namiddag nog aan boer Dekens had voorzegd.

V.
Een bezoek van Nonkel-Tieste

Binnen eene der wijken van Ten-Broeke woonde zekere Jan-Baptist Havemans, oom langs de moederlijke zijde van Amelia Dekens. In het IIe hoofdstuk dezes verhaals hebben wij, in 't voorbijgaan, eene bijzonderheid van hem vermeld, dat hij, namelijk, zijne nicht op eigene kosten had doen onderwijzen. Hij was rond de zestig jaren oud, ongehuwd en bebouwde een klein boerderijtje van twee koeien. Hij bezat een vrij aanzienlijk fortuin, maar van geen al te kloek lichaamsgestel zijnde, leidde hij een stil, eenvoudig leven. Daar hij zich met niemands zaken bemoeide, en in 't gemeente- of armbestuur nooit eene plaats had willen bekleeden, en dus alle gevaren vermeden had iemand te mishagen, werd hij ook door niemand gehaat of misacht. Des Zondags ging hij gewoonlijk naar de hoogmis en naar de vesper, en het overige van den dag bracht hij door in het lezen van nuttige boeken of, als hij hiertoe geenen lust had, gelijk het iedereen aleens gebeurt, in de herberg zijner buurt met het rooken van een pijpken en het drinken van een glaasje bier. De andere dagen der week regelde hij zijn werk, hield zich met eenigen lichten arbeid onledig,

las een nieuwsblad of het eene of andere boekwerk, of deed een wandelingetje tot aan de dorpsplaats of tot aan DE GEESTIGE VLAMING, alwaar hij ook landgoederen bezat.

Den dag die op de hanekapping volgde, ging hij zijnen zwager, boer Dekens, en zijne nicht bezoeken. De eerstgenoemde was afwezig en Amelie alleen te huis.

Het doel van zijn bezoek was, gezamenlijk met zijn' zwager, een perceel land te gaan afleggen, om er voor dezen laatste, die op zijne rent wilde gaan leven, een huis te bouwen.

‘Dag, nichte Amelie,’ sprak hij, de keuken binnentredende, waar de maagd zich met het bereiden van 't noenmaal onledig hield.

‘Dag, nonkel-Tieste,’ groette Amelie. ‘En hoe gaat het, nonkel-Tieste?’

‘Goed, goed, Amelie; en met u?’

‘Godlof, nonkel, opperbest!’ antwoordde de maagd, op eenigszins naar vreugd zweemenden toon. ‘Zet u, nonkel,’ eindigde zij, haren oom eenen stoel aanbiedende.

Nonkel-Tieste zette zich in den eenen hoek van den haard bij het houtsvuur neder, terwijl zijne nicht langs den anderen kant plaats nam.

‘Is uw vader reeds voort dan?’ vroeg hij vervolgens.

‘Ja, nonkel-Tieste, hij verwachtte u niet meer,’ zegde zij. ‘Maar in den achternoen zoudt ge te zamen eens tot daar kunnen terugkeeren?’

‘'k Ben inderdaad later gekomen dan ik beloofd had; maar er is geheel den morgen volk te mijnent geweest, en ik geraakte niet voort.’

‘En wat dunkt u van die verandering, nonkel-Tieste?’

‘Ik kan daar niet veel van zeggen: elk moet zijne goesting doen.’

Dit was het gewone antwoord, waarvan de oude jonkman op gelijk welke hem gedane raadvraging zich doorgaans bediende.

‘De Dorpstraat,’ ging hij nu, bij afwijking van die gewoonte, echter voort, ‘is eene schoone straat; 'k zon er ook willen wonen.’

‘Niet waar, nonkel? Ik zou er liever wonen dan te Vaderoord op de Plaats.’

‘Inderdaad! - Maar hoe laat is het nu, Amelie?’ vroeg de oude jonkknecht, eenigszins verstrooid en na zich eene wijl bedacht te hebben.

‘'t Is elf, nonkel,’ antwoordde Amelie, de horloge beziende. ‘Ge zult toch vóór den noen niet meer uitgaan, nonkel? Vader heeft mij beloofd met den halftwaalven thuis te zijn.’

‘Als 't zoo laat is, neen. 'k Meende hem te gaan vinden, maar het is te laat. - Dezen morgen,’ ging hij voort, het gesprek op eene rede brengende, die hij zooeven aangevangen, maar laten varen had, ‘dezen morgen kwam een metser mij vragen, of het waar was, dat ik mij een huis ging bouwen op mijn stuk land nevens DE GEESTIGE VLAMING, en hij bood zich aan om het werk te mogen uitvoeren, hetzij in daghuur, hetzij per duizend steen of anders.’

‘Is 't waar, nonkel? Hoe dat nieuws, hoewel kwalijk uitgelegd, toch voortloopt!’

‘Niet waar? - Hij zegde, dat hij met eenen anderen metser uit Kaalhem, met wien hij gisteren afgesproken was om dezen morgen bij mij te komen, maar welken hij vandaag niet gezien had, op den tijd van twee maanden het huis geheel zou hebben opgemaakt.’

Amelie, zich het gebeurde van den vorigen dag herinnerende, sprak:

‘Een jong metser uit Kaalhem heeft gisteren bij een gevecht in HET SPERREKEN zulke erge wonden bekomen, dat men dezen nacht dokter Stuypaert is komen halen. 't Schijnt dat de gewoude in groot gevaar verkeert, en dat twee boerenzonen van treffelijke ouders uit Ten-Broeke er in betrokken zijn.’

‘Wederom al gevochten in HET SPERREKEN?’ sprak Havemans, het hoofd schuddende. - ‘Men zal er haast niets anders meer doen dan vechten.’

‘'t Is ongelukkig, nonkel-Tieste. Ik heb hooren zeggen, dat onze dokter het zou gezien hebben en dat hij er zulk medelijden mede had.’

‘Ja, medelijden met de vechters, - hij is er wel mee! 't Zijn bedorven menschen, Amelie, - bedorven menschen zijn het!’

De goede man drukte in andere bewoordingen zijn oordeel uit, maar in den grond had hij even medelijden met hen als Leonaard, die ze ‘ellendigen’ had genoemd.

‘Nu dat ge van dokter Stuypaert spreekt,’ ging Havemans voort, de quaestie der vechters voor afgedaan houdende, ‘valt er mij iets in, Amelietje: - het schijnt

dat gij en Leonaard reeds goede kennissen zijt?' eindigde hij, haar glimlachend-schalks beziende.

'Heeft men dat aan u ook al verteld, nonkel?' vroeg de maagd, verrukt over die mededeeling. 'Wat is de wereld toch... hoe zou ik 't nu heeten? - ja, klapachtig,' voegde zij er bij.

'Men heeft mij geen kwaad verteld van dien jongeling, Amelie,' hernam hij; 'het deed den man, die mij dat nieuws meedeelde, oprecht genoegen het mij te mogen zeggen, en mij deed het nog meer pleizier, mijn nichtje, zoo eene tijding te vernemen,' eindigde de oude jonkman op eenen vrij complimenteerenden toon.

'Nonkel! nonkel!' sprak Amelie, oprecht gelukkig.

'Ja, ja, kon het ooit zoover komen, Amelietje, 't zou mij inderdaad zeer aangenaam zijn. - Wat zegt uw vader ervan, Amelie?'

'Vader spreekt daar niet van, nonkel,' antwoordde zij, eenigszins mistroostig. 'Ik denk dat hij er niet zou willen van hooren.'

'Hij was er nogtans bij...?' vroeg de oom, verwonderd opziende.

'Ja, nonkel...'

'En hij spreekt er niet van...? Dat versta ik niet.'

'Hij zegt er niets van, nonkel...'

'Het schijnt dat de ouders van Leonaard er nogtans ook zoo in zijn: de moeder vooral zou er op het feest, waar ge kennis hebt gemaakt, reeds van gesproken hebben. Gij hebt met den dokter gedanst, doet ge niet?'

‘Ja, nonkel; maar jonge menschen, niet waar? en op zoo eenen dag?’

‘Ja zeker, ja zeker, dat heb ik ook gedaan in mijne jeugd, en zeer dikwijls enkel omdat ik ertoe genoodzaakt was. Maar... maar - ik houde mij gelijk overtuigd, dat ge het beiden hebt gedaan om twee redens: ten eerste, omdat ge diende mee te doen, en ten tweede omdat ge het gaarne deedt. - Zou het zoo niet zijn, Amelietje?’

‘Ha, ha, ha! nonkel toch!’ sprak de maagd, met de hand zacht op zijnen schouder kloppende, gelijk meisjes in zulke omstandigheden weleens doen, inzonderheid nog als men, gelijk het spreekwoord zegt, het fijne van d'historie heeft begrepen.

‘Hoe is 't toch mogelijk!’ riep zij vervolgens uit, den zoetemelkpap, dien zij voor het noenmaal bereidde, met haast van 't vuur nemende.

‘Wat is er, Amelie?...’ vroeg heur oom, zonder evenwel de reden te kennen, toch in hare aandoening deelende. ‘Wat, wat! nicht Amelie?’

‘Mijn pap, nonkel,’ sprak zij, half verlegen, daar ze de oorzaak van hare kleine fout begreep, ‘mijn pap die aangebrand is! Ik heb vergeten hem te roeren, terwijl wij geklapt hebben,’ voegde zij er blozend bij.

‘Als het ongeluk niet grooter is dan dat, Amelietje, dient gij u niet te ontstellen.’

‘Och neen, nonkel. - Ah, vader is daar! Nonkel, spreek er hem toch niet van, als 't u belieft.’

Daar de huisdeur juist werd geopend en boer Dekens in

de keuken verscheen, en naar zijnen zwager vloog, en dezes beide handen greep, en hem vroeg hoe het ging, en hem mededeelde, hoe hij naar hem had gewacht en toch eindelijk vertrokken was, - had nonkel-Tieste den tijd niet om te hervragen wat Amelie kwam te zeggen; maar hij eindigde met zich zelven de vraag te doen *wat* hij niet zeggen mocht: of het was, dat hij met zijne nicht over dokter Stuypaert had gesproken, ofwel dat zij haren pap had laten aanbranden. Hij besloot dus, voor 't beste, noch van 't eene, noch van 't andere een woord te lossen. Telkens dat Amelie hem binst den maaltijd bezag, kon zij zich niet weerhouden te glimlachen, en hij, van zijnen kant, was ook niet in staat een ernstig gelaat te houden. Maar boer Dekens had zooveel te vertellen van den metser, van den timmerman en van den smid, die zich allen, elk voor 't geen zijnen stiel betrof, hadden aangeboden om aan zijn nieuw huis te werken, - dat hij niets zegde of smaakte van den aangebranden pap, of niets bemerkte van de glimlachen zijner dochter of van de verstrooidheid van zijn' zwager; terwijl in den namiddag de oude jonkknecht zelf zooveel te passen en te meten had aan zijn nevens DE GEESTIGE VLAMING gelegen perceel land, waarheen zij zich hadden begeven en waarvan een deelken tot het bouwen van een huis voor boer Dekens was bestemd, gelijk we in 't voorbijgaan hebben gezien, - dat hij er niet meer op dacht om van het een of het ander een woord te reppen.

Zoo liep alles naar den wensch van Amelie af.

Hoewel het eens zijnde over de grootte en de verdeeling

van het huis, waren zij het evenwel niet volkomen nopens de plaats, waar het zou opgericht worden. Boer Dekens had het liefst gebouwd nevens en dichtbij DE GEESTIGE VLAMING; maar zijn zwager hield er bijzonder aan, dat er tusschen die herberg en het op te richten huis een breed perceel onbebouwd bleef liggen.

‘Indien ik ooit het gedacht kreeg,’ gaf hij voor, de echte reden evenwel verzwijgende, ‘mij van mijne bezigheden af te trekken, zou ik dan ook mij hier een woninkje kunnen bouwen.’

‘Goed, goed! Als ge me dat segt, zwager,’ zei boer Dekens - en misschien was hij nooit zoo bescheiden geweest - ‘als ge me dat zegt, het zij zoo: langs den anderen kant der partij. En nu, Zwager,’ eindigde hij, in de handen wrijvende, ‘gaan wij er een pintje op zetten in den VLAMING?’

‘Ja, op het welgelukken uwer onderneming,’ antwoordde de oude jonkman.

‘Wij zullen er niet lang toeven,’ hervatte Dekens, de meetroede, welke zij hadden gebruikt, op zijne schouders nemende en hunne stappen naar de herberg richtende: ‘Amelie verwacht ons rond den vieren thuis.’

‘'k Zou haast niet mogen terugkeeren,’ sprak de nonkel, zijn zakuurwerk beziende; ‘ik weet niet of mijn knecht alleen zal durven voortwerken: we zijn volop aan 't zaaien.’

‘Wij ook. Maar als er niet een dag afmag wanneer men bij zijne bloedverwanten is, dan moet men in de wereld toch geen geld bezitten ook, - dat zeg ik!’

Nonkel was verwonderd zulke woorden uit den mond van zijn' zwager te vernemen.

‘Ba ja,’ antwoordde Havemans, een oud, als tegenhanger aan boer Dekens' gezegde, goed passende spreekwoord gebruikende: ‘eens rijk, is niet altijd arm.’

‘Zoo zijn wij het nogal eens,’ zegde Dekens op zegevierenden toon.

De boer ontlastte zich van zijne roede, die hij aan de deur der herberg plaatste, en beiden traden er binnen. Na elk een glas bier besteld te zijn, zetten zij zich bij eene tafel neder.

‘Hewel, boer Dekens,’ sprak de timmerman, die of bij toeval, of met het inzicht er Dekens te ontmoeten zich in de herberg bevond, de twee vrienden toenaderende, ‘hewel, Dekens, hebt gij u reeds bedacht, en hebt gij nu uw plan mede?’

‘Ik heb mij bedacht, en mijn zwager heeft een plan gemaakt en heeft het bij zich,’ antwoordde Dekens. - ‘Als ik u het huis in daghuur het opmaken,’ ging hij voort, ‘en u het hout liet leveren, 'k vermeen dat ik niet beter zou kunnen spreken?’

‘'k Verlang niets beters,’ zei de timmerman. ‘Maar dezen voormiddag,’ volhardde hij, ‘spraakt gij, het te doen ondernemen, en daarom...’

‘Geef den timmerman eene pint, bazinne!’ riep Dekens tot de waardin, tevens des ambachtsmans rede onderbrekende. - ‘Gij drinkt toch bier, Jan Cobbens?’

‘Nooit gebruik ik jenever, boer.’

‘Zulke ambachtsmans zijn doorgaans goede werklieden,’ zei de oude jonkknecht: ‘zij behouden oordeel en geest.’

‘Havemans,’ sprak Jan Cobbens tot den jonkman, ‘een ambachtsman die aan den drank, en inzonderheid aan de jenever verkleefd is, is een verloren man. Ik heb er veel gekend in mijn leven, die in 't begin slechts eenmaal in de week, den Zondag, wat diep in 't glas keken; maar ze zijn voortgegaan met eerst van de eene of andere gelegenheid gebruik te maken, die zich tijdens de werkdagen voordeed, en allen zijn er gekomen, - niet een uitgezonderd! Wie uit smaak drinkt, ik herhaal het, is een verloren man.’

Beide aanhoorders deelden volkomen in zijne zienswijze.

‘Op uwe gezondheid, boer Dekens; op uw lang leven, Havemans,’ zegde de timmerman, die intusschen zijn glas bier had ontvangen en het tegen die van zijne gezellen bracht.

‘En op de goede uitvoering van uw werk, timmerman,’ antwoordde Havemans.

‘En dat het huis er al spoedig sta,’ voegde Dekens er bij.

Na zoo omtrent een kwartuurs gepraat te hebben en het met den timmerman eens geraakt te zijn, sloeg het half vier op de horloge der herberg.

‘Nu moeten wij voortgaan, zwager,’ zegde de boer; ‘Amelie zou zich aan ons uitblijven niet verstaan.’

Vervolgens betaalde hij het gelag, zegden zij beiden den timmerman en de waardin goedenavond en stapten zij den weg in, die naar het hof van Dekens leidde.

Amelie verwachtte hen inderdaad, want zij had tegen hunne komst, een telloorken lekkere wafels, benevens een fijn appeltaartje bereid.

‘Mijn nichtje, zwager,’ sprak de oude jonkman tot boer Dekens, toen zij aan de tafel neergezeten waren, ‘zal het goed kennen om haren man te behagen als ze eens zoover zal zijn; dat word ik wel gewaar.’

‘Niet waar, nonkel?’ zei Dekens. ‘Ze kent het om iemand te verrassen?

Opperbest, opperbest! - Maar wordt ge nog niet een Pierken of een Jantje gewaar, zwager, die een pijpken komt ontsteken om Amelietjes wil?’

‘Ha! ha!’ lachte Dekens oprecht hartelijk.

Nonkel-Tieste bezag zijne nicht, die, min of meer verlegen, op hun gesprek stilzwijgend luisterde, terwijl zij de wafels en taart opdiende.

‘Neen, nonkel,’ hernam Dekens; ‘'t schijnt dat zij geheel vergeten blijft. Ha, ha, ha!’

‘O, toch niet, denk ik: er peinst licht iemand op.’

‘Denkt gij het?’

‘Wie zou er aan twijfelen, zwager?’

‘Nonkel-Tieste, gij moet meer weten dan ik,’ zei Dekens.

Amelie's hart sprong op en neer. Was het uit vrees of was het van vreugd? Zij wist het zelve niet. Heur oom bezag haar ondervragend.

‘Hoe hebt gij het gesteld, zwager, op het feest van Leonaard Stuypaert?’ sprak hij voort tot Dekens.

Deze opende wijde oogen.

‘Gelijk men het gewoonlijk stelt op een feest: pleizier gehad en ook tegenheden,’ antwoordde de andere zeer koel.

‘En hoe vindt gij den dokter? Ik heb hem nog niet gezien sedert hij geneesheer is.’

‘'t Is nog wat vroeg om hem goed te kennen; maar ik vind hem zeer veranderd.’

‘Hoort gij nog niet, dat hij hier of daar zou uitkijken naar eene vrouw? Een dokter kan toch geen jonkman blijven?’

‘Hij is nauwelijks te huis,’ zegde Dekens, eenen mistrouwigen, onderzoekenden oogslag op zijne dochter en vervolgens op den ouden jonkman vestigende.

‘Dat kan den eersten dag plaatshebben gelijk den honderdsten,’ vervolgde de oom.

Dekens wist niet wat zeggen.

‘Nicht Amelie, bijvoorbeeld?’ ging de oude jonkknecht voort, tevens een hem aangeboden stukje taart op zijne telloor nemende en noch Dekens noch dezes dochter beziende.

Boer Dekens werd bleek.

‘Nicht Amelie,’ hernam de oom, nu zijnen zwager in de oogen kijkende, ‘ware juist iets wat hem zou passen.’

‘Mijne dochter...?’ vroeg Dekens met zooveel verwondering als afkeer.

‘Ba ja... Ik zou er fier op zijn, eenen dokter onder mijne bloedverwanten te tellen.’

‘Mijne dochter de vrouw worden van Naartje Stuypaert, zwager...?’ hernam de vader, met bijzondere minachting op het verkleinwoord van den doopnaam des dokters drukkende en hem aldus trachtende te vernederen. - ‘'k Zag ze nog liever, gelijk Loden Schippers' Nathalie, naar het graf dragen, al moest ik zelf den put graven!’

Amelie wierp onwillekeurig een gegil uit, nam vervolgens met bevende handen de tellooren van de tafel en verwijderde zich in eene nevenplaats.

Wat er in die kamer omging en wat er inzonderheid in het hart dier zoo gevoelige maagd plaatsgreep, kunnen wij niet beschrijven. Alleenlijk zullen wij aanstippen, dat Nathalie Schippers van eene soort van tering was gestorven, en dat zij, tijdens hare langdurige ziekte, hare oude vriendinnen, wel is waar stichtende, doch door haar afsterven tot treurige herinneringen overgeslagene woorden had toegestuurd, die bij elke herdenking aan hare afwezige vriendin, in Amelie's hart werden vernieuwd. Voegen wij daarbij de knaging door dien zoo hevigen, in het hart van haren vader opgesloten haat jegens Leonaard teweeggebracht, - en we zullen in onze verbeelding ons een licht gedacht van de zielsfoltering van de verliefde maagd kunnen vormen.

De oude jonkman, insgelijks terneergeslagen door de zoo schielijke omkeering van gestemdheid zijns zwagers, voelde weinig lust zijne luim van dien dag nog verder te drijven. Hij nam eenen toon aan als ware er niets voorgevallen geweest, sprak nog eenige woorden met Dekens over het

op te bouwen huis, trachtte zijne nicht, die eindelijk vannieuws in de keuken was verschenen, met eene geruststellende lachrede haar spijt te doen vergeten, en verliet, na zijne pijp ontstoken was, zijnen zwager en nicht met teekenen van de beste vriendschap.

VI.
Een ziek kind.

Leonaard Stuypaert was sedert eene goede maand als geneesheer binnen het gehucht Ten-Broeke gevestigd. Hij bewoonde er datzelfde huis, waar dokter B. meer dan twaalf jaren lang had verbleven en dat deze, korts vóór Leonaards tehuiskomst, tot spijt van geheel Vaderoord, zooals wij reeds hebben gezegd, had verlaten.

Het doel, dat zijne ouders bij het terschoolzenden van hunnen zoon hadden beoogd, was haast bereikt: Leonaard was op goeden weg naar de achting en gunst, welke dokter B. er genoten had. Ook ging bazinne Stuypaert schier dagelijks, met een door moedertrots vervuld hart haren zoon bezoeken, om schikkingen nopens het inrichten van zijn huishouden te nemen. Dit oordeelde zij des te noodzakelijker, daar Leonaard veel afwezig was; want niet alleenlijk te Vaderoord werd zijne hulp ingeroepen, maar in de omliggende dorpen telde hij reeds een aantal cliënten, aan welker verzorging hij van 's morgens tot 's avonds zich heel en al toewijdde. - En zoo breidde zich de faam des jongen geneesheeren onder den leegen stand uit, terwijl de bekwaamheid, die hij aan den dag

legde, welhaast door de hoogere klas werd gewaardeerd, en hij alzoo de geneesheer van armen en rijken werd, hetgeen met zijn menschlievend karakter ook goed overeenstemde.

Zekeren morgen dat Leonaard zich op weg bevond naar eenen koortslijder, wiens ziekte den vorigen dag al de kenteekenen van eenen aanstaanden crisis had aangeduid, stapte hij, in diepe studiën verslonden, de Dorpstraat op. Hij twijfelde geenszins aan de genezing van den lijder, indien de verplegers van den zieke maar stipt zijne voorschriften nakwamen en zich niet door het eene of andere vooroordeel, gelijk hem reeds in min gewichtige omstandigheden was voorgevallen, lieten leiden.

Zoo stapte hij, met het bewustzijn zijner reddingsmacht, haastig door, voorop beschikkende wat hem te doen stond, in 't geval de ziekte den graad, dien hij zich voorstelde, mocht hebben bereikt. Hij was maar eenen zeer kleinen afstand van het huis des lijders meer verwijderd, toen hem eene jonge moeder, geheel bezweet, kwam te gemoet geloopen.

‘Kom toch algauw mee, heer dokter,’ sprak zij hem hijgend aan; ‘mijn kind ligt op 't sterven! Haast u, mijnheer; moet het bezwijken, ik sterf ook!...’

‘Moeder,’ antwoordde de geneesheer, ‘hier een weinig verder heeft men mij hoogst noodig: ik moet er volstrekt henen. Daarna kom ik naar uw kind. - Waar woont gij?’

‘In de Lindestraat, mijnheer; twee huizen voorbij De Vos.’

De dokter meende nog van DE VOS te hebben hooren spreken, doch hij herinnerde zich niet hoe of waar.

‘En wat schijnt uw kind te hebben, moeder?’ vroeg hij, na de vrouw hem de plaats waar zij woonde, goed had aangeduid.

‘Och, mijnheer, ik weet het zelf niet: allang heeft het eene lamheid in de beenen en nu verliest het geheel zijnen adem. Misschien zal het reeds dood zijn als ik te huis kom. Mijne moeder is er alleen bij. - Haast u toch, mijnheer! Als het nog leeft, mij dunkt dat gij het zult genezen.’

‘Moeder,’ hernam Leonaard, ‘keer gerust naar huis en ontstel u niet. 'k Zal u aanstonds volgen.’

Een oogenblik daarna was de geneesheer bij zijnen koortslijder binnengetreden, en de moeder ijlde de straat in, die, door de dorpsplaats heen, naar heur huis leidde.

't Was gelijk de dokter had voorzien, de zieke had den vorigen nacht de crisis doorgestaan. Leonaard schreef de gedragregels voor, welke zijne verplegers te volgen hadden, hun tevens streng aanbevelende er niet het minst van af te wijken.

‘Het leven en de dood van den zieke,’ voegde hij er bij, ‘liggen thans in uwe handen: het hangt nu meer van u dan van mij af hem tot de gezondheid terug te brengen.’

Na den lijder nog eens goed onderzocht te hebben, verliet hij hem, om zich naar het zieke kind in de Lindestraat te begeven.

Een dikke smuikregen, gedreven door eenen nog al hevigen wind, veroorzaakte eene natte koude, en de Linde-

straat was omtrent een half uur van het huis van den koortszieke afgelegen. Noch die afstand, noch dat slechte weder waren in staat Leonaard eenen oogenblik te doen verliezen. Hij bekommerde zich daarmede niet het minst, zelfs scheen hij het niet gewaar te worden, want zijne gedachten waren hem weeral ver vooruit, en dat wel bij eenen anderen zieke, dien hij bij zijne afreis zou bezoeken.

Zoo had hij algauw 'het tweede huis voorbij DE VOS', gelijk het hem aangeduid was, bereikt. Op den drempel der woning kwam hem de moeder van hot zieke kind, die zelve slechts zooeven aangekomen was, te gemoet geloopen.

'Welkom, mijnheer de dokter,' sprak zij. 'Kom binnen. Godlof, mijn kind is nog in leven!'

Het was een huisje van werklieden, waar Leonaard werd binnengeleid, doch alles was er zindelijk en net. Na eerst de keuken doorgetrokken te zijn, ging hij eene kamer binnen, die de moeder hem aanwees en waar heur zieke kind, een manneken van rond de vijf jaren oud, bedlegerig was.

Twee vrouwen, de eene rond de zestig, de andere rond de vijftig jaren tellende, waren bij het beddeken neergezeten. De eerste was van den huize en grootmoeder van het zieke kind. Het was een mager vrouwken met ingevallen wangen en den rug een weinig gebogen. - De tweede was eene even magere vrouw, de weduwe van eenen daglooner uit de buurt. Deze was van eenen zeer gevoeligen aard en had een trillend zenuwstel, hetwelk oorzaak gaf tot eene bestendige hoofdschudding en davering harer handen. Zij hield gedurig het oog op den jongen gevestigd en lichtte,

als zij zulks geraadzaam oordeelde, de dekens van de borst des kinds op, om zijne ademhaling te vergemakkelijken.

In die kamer heerschte eene stikkende warmte, teweeggebracht door eene aldaar staande gloeiende stoof, welke de moeder van het zieke kind gestadig voedde.

De eerste opmerking van Leonaard was, dat het veel te heet was binnen die kamer; dat de deur, die, evenals de vensters, altijd door gesloten bleef, moest geopend worden; en dat een gezond mensch, na een kort bestendig verblijf in die plaats, zijne gezondheid zou hebben gekrenkt. Kortom, hij deed de kamer door nieuwe lucht ververschen en het vuur stillekensaan uitdooven. Vervolgens onderzocht hij het zieke kind, dat eenen flauwen oogslag op hem vestigde, maar niet sprak, ondervroeg de moeder nopens den tijd dat de ziekte had geduurd, de wijze op welke zij begonnen was, enz.

Op de verklaring der vrouw dat Tjeefken - zoo heette het kind - sedert zijne geboorte slechts gedurende één jaar de kracht had bezeten om over den vloer heen en weer te loopen, niettegenstaande al de zorgen die zij eraan had besteed, begon de dokter, zonder het schier zelf te weten, in het haar te krabben, tevens het kind onverpoosd aanstarende.

‘Ik heb lang gemeend,’ voegde de moeder er bij, ‘dat mijn kind eene soort van rheumatisme had; maar 't is haast onmogelijk: want om hem warm te houden, heb ik inzonderheid gezorgd.’

Leonaard stond nog gedurig het kind peinzend te bezien. Als uit eenen droom schietende, sprak hij:

‘Gij hebt uw kind *te* warm gehouden, moeder.’

De vrouw meende dat deze opmerking niets was dan een ijdel uitvluchtsel vanwege den geneesheer, die wellicht zelf de ziekte niet kende.

‘Gij moogt nu voortgaan, Wanne,’ sprak zij vervolgens tot die buurvrouw, welke bij het bed van haar kind gezeten was; ‘moeder en ik zullen wel in staat zijn Tjeefken op te passen.’

Na den geneesheer, de moeder en grootmoeder van het kind gegroet te hebben, verliet de arme vrouw het huis. Leonaard naderde nog eens het bed en leverde zich aan een nieuw onderzoek over. Daarna zette hij zich op eenen hem aangeboden stoel neder en sprak:

‘Ontdek eens de borst van het kind.’

Na gedaan te hebben wat de geneesheer had verzocht, bekeken moeder en dochter elkander met ernst en teekenen van zekere bevestiging. Leonaard merkte er niets van, maar zag het kind onverpoosd aan en bestudeerde zijne ziekte.

‘Mijnheer kent zelf de kwaal niet goed?’ sprak het oude vrouwken eindelijk, dicht bij den geneesheer schuivende. ‘'t Is eene aardige kwaal ook dat het kind heeft, mijnheer?’

Heure dochter knikte haar tot bewijs van ondersteuning of volharding toe.

‘Het kind, mijnheer,’ hernam de grootmoeder, ‘heeft zeker eene aardige kwaal...’

De dokter bezag haar ondervragend.

‘Zoo eene ziekte, mijnheer,’ ging de oude voort, ‘hebt ge zeker nog niet ontmoet? 't Is eene *aardige* ziekte,’ herhaalde zij nog eens, op het woord dat wij in italieken schrijven, bijzonder drukkende. - ‘Zou het kind misschien niet betooverd zijn, mijnheer...?’

‘Betooverd, vrouw...?’ antwoordde Leonaard.

‘Wij twijfelen er niet aan, mijnheer. - Hebt gij die vrouw, welke daar zooeven voortgaat, niet bemerkt?’

‘Ja...?’

‘Hewel, mijnheer, die vrouw komt geheele dagen hier in huis om naar Tjeefken te vragen, en wat wilt gij.... men kan toch zijne buurvrouw aan de deur niet zetten?’

‘Ik heb ze vandaag toch aan de deur gezet, gelijk mijnheer de dokter misschien heeft gehoord? Ik moest het doen: 'k was mijn eigen zelven niet meester meer, en 'k ben wel voor honderd franken blijde, dat ik het gedaan heb!’ viel de moeder van Tjeefken in hunne rede.

‘Hewel, mijnheer,’ ging de oude vrouw voort, ‘'t is juist dezelfde historie teweeg met ons Tjeefken gelijk mijner grootmoeder - God wil hare ziel hebben - met hare kinders voorgevallen is.’

‘En wat was dat voor eene historie, moederken?’ vroeg Leonaard, die voortdurend het zieke kind aanschouwde, maar de geheimzinnige woorden der oude vrouw niet begreep.

Deze sprak:

‘Als mijne grootmoeder in haren tijd was, mijnheer,

kwam er ook zoo altijd een vrouwken, maar een aardig vrouwken, in heur huis. Dat vrouwken heette Peternelleken, mijnheer, en woonde in een huizeken achter mijn grootmoeders schuur. Zij had noch haar, noch tanden en droeg altijd kleeren gelijk in den ouden tijd. Zelden was zij bij dage op straat te zien, en geheele nachten brandde er licht in haar huizeken. Ging zij nu of dan eens uit, 't was altijd bij menschen die kleine kinders hadden: want met de kleinen kon zij, evenals onze buurvrouw Wanne, goed omgaan; en de kinders, van hunnen kant, waren er allen op verzot.

Zoo goed, niemand wist waar of hoe Peternelleken aan den kost kwam, en dievegge was ze niet. Maar later is het uitgekomen: - 't was van den duivel!...'

Welke moeite hij zich aandeed, kon de geneesheer zich niet weerhouden te glimlachen.

'Lach niet, mijnheer,' merkte de vertelster met zekere verontwaardiging aan; 'God beware u en mij van al zulke dingen: dit is het ergste dat ik u wensch. - Zoo, toen Peternelleken omtrent een jaar in het huis van mijne grootmoeder had verkeerd,' ging zij voort, 'werden in eens twee kinderen ziek: het eene kreeg me zulke scheeve beenen, dat het droef was om zien, en het andere werd heelmaal lam. Men haalde er dokters op dokters bij, en niet een was in staat hen te genezen; allen trokken zij, bij het eerste zicht, de schouders op en, waren ze met twee, ze spraken eenige woorden latijn en verklaarden er niets te kunnen aan doen.

Een arme duivel, die met olie en wormzaad te koopen ging,' volhardde de vrouw met steeds klimmende overtuiging, 'kwam er in huis, en hij verklaarde aan de ouders dat hunne kinders betooverd waren, - hij leerde hun zelfs voor eenen gulden de heks kennen en liet ze hun zien in een spiegelken.'

'En was het Peternelleken?' vroeg Leonaard, de oude moeder niet meer willende zeerdoen.

'Of het Peternelleken was!... Maar het schoonste van de zaak: - morgen, zeide hij, zal ze hier in huis komen, en ze zal vragen hoe het met Pierken en Maaiken gaat. Maar ge moogt maar éénen stoel in de keuken laten en er dit dingetje onder leggen...'

'Een paaschnagel, mijnheer,' onderbrak de jonge vrouw de rede harer moeder, den geneesheer op den schouder kloppende. 'Ik heb ook eenen paaschnagel gehaald bij den koster toen ik van u gescheiden ben.'

De grootmoeder liet den geneesheer den tijd niet er op te antwoorden, waartoe hij ook weinig lust gevoelde, maar zij volhardde:

'Heb goede ooren, dokter,' sprak zij: ''s Anderdaags al vroeg was Peternelleken te grootmoeders. - Zou ik nog eens uwen haspel mogen gebruiken, bazinne? - vroeg zij aan mijne grootmoeder. - En hoe gaat het nu met de kinders, bazinne? - Mijne grootmoeder deed haar neerzitten en zegde dat de kleinen gebeterd waren.

Peternelleken, die niet wist wat er onder den stoel lag,

zette zich gerust neder, - maar in eens begint ze mij te roepen en te tieren! - en vergiffenis te vragen! - en te beloven de kleinen te zullen genezen! - en mijne grootmoeder schoon te spreken het toch aan niemand te vertellen! - en haar te smeeken dat ding van onder den stoel te willen wegnemen! Maar er was geene genade: zij kende de heks en bedreigde haar, het aan den pastoor te zeggen, indien zij niet aanstonds de kinderen genas. - Peternelleken beloofde toen de kleinen des nachts ten twaalven te verlossen. Maar ook niet goed: het moest aanstonds geschieden.

- Ga, - zegde Peternelleken eindelijk, - naar mijn huizeken en doe met dezen sleutel het deurken open. Ge zult in mijn keukentje komen en het schappraaitje, dat nevens den heerd staat, wegschuiven; achter dat kasken zult ge, in den muur, een gat vinden, dat met haverstroo is gestopt; ge zult door dat gat kruipen en in mijn slaap- kamerken komen, en nevens mijn bed een ander kasken vinden met drie schoven, waarvan de sleutels onder mijn hoofdkussen liggen. Daarmede zult ge het bovenste schoof openen, waarin er tien wassen kindjes staan; en de twee, rechts in den hoek, zult ge omwerpen en de spelden, die in het hartje van 't eene en in de beenen van 't andere steken, uittrekken en tot aan den kop in d'aarde steken of ze medebrengen en aan mij geven. Niet een ander kindje zult gij aanraken, of anders zoudt gij zelve verongelukt zijn. Vervolgens doet ge het schoofken wederom toe, legt ge den sleutel onder mijn hoofdkussen en brengt ge de

twee andere aan mij; en als ge mij dan wilt vrij laten, zullen uwe kinders genezen zijn. -

Maar mijne grootmoeder, die ook gaarn andere menschen hielp, deed alle drie de schoven open en verbrijzelde al wat er in was. - In het bovenste schoof waren er tien wassen kinders, in het middelste rond de dertig wassen koeien, die allen met spelden in de muil stonden, en in het onderste schoof wel vijftig wassen schapen. En sedert dien waren bijna al de zieke menschen genezen uit geheel de gemeente, de muilplaag der koeien had opgehouden, en bij den schaper stierf er geen enkel schaap meer.'

'En waren de kinders dan genezen?' vroeg Leonaard, die de *historie*, zooals de oude vrouw haar verhaal had betiteld, hoewel belachelijk, toch aardig vond, en hierom alleen verlangde het einde te kennen.

'Niet aanstonds, mijnheer. Die man met zijne olie en wormzaad belastte dan aan mijne grootmoeder twee novenen lang - dat was achttien dagen - tweemaal in de vier en twintig uren de kinderen van het hoofd tot de teenen te wasschen met koud, zuiver water, om het "kwaad" af te spoelen. En als ze dat eenigen tijd had gedaan, bekende zij van keer tot keer dat de kleinen beterden, totdat eindelijk, na al het kwaad afgewasschen was, zij geheel gezond waren.'

Na eene poos, gedurende welke de oude vrouw eenen snuif genomen en Leonaard eenen aangeboden had, ging zij met zekere zelfvoldoening voort:

'En wat eertijds bestaan heeft, mijnheer, kan nog be-

staan.’ En tot besluit voegde zij er nog bij: ‘indien Wanne, het voddenwijf, ons Tjeefken die poets had gespeeld, zou het mij niet verwonderen. - Mijnheer is nog te onlangs op de gemeente,’ volhardde zij, ‘om ze te kennen, maar later zal hij wel van “'t voddenwijf” hooren spreken...’

‘'t Voddenwijf?...’ vroeg Leonaard met zekere belangstelling, die de vertelster welgeviel. ‘Waar woont die vrouw dan?’

‘Juist voorbij De Vos, op den weg naar de kerk, mijnheer. - Later zult gij ze wel leeren kennen...’

De dokter herinnerde zich het kwaad, dat boer Dekens, den dag zijns feest es van het voddenwijf had gezegd.

‘Ik ken ze reeds,’ sprak hij, ‘en zal ze met de eerste gelegenheid gaan bezoeken.’

‘Doe dat niet, mijnheer! doe dat niet... Al heure geburen trachten met haar wel bevriend te zijn, maar 't is niet met het hart, en niemand gaat in heur huis.’

‘Vrouwken,’ hernam Leonaard zeer ernstig, ‘steek dat uit uw hoofd. Wij zullen uw kleinzoontje ook genezen, en dan zult ge me weten te zeggen, dat het niet betooverd is geweest. Ik verzoek u maar twee zaken: - ten eerste zult gij aan niemand spreken van 't geen gij u nopens die buurvrouw voorstelt, want zooiets vertellen, ware een groot kwaad begaan; ten tweede verzoek ik u stipt te volgen wat ik u zal voorschrijven, en zoo zullen wij te zamen - niet ik alleen - uw kleinkind gezond maken.

Gij zult doen,’ ging hij voort, ‘wat uwe grootmoeder

gedaan heeft, 't is te zeggen, Tjeefken alle dagen goed wasschen met koud water. In 't begin moogt gij, om de kilte te breken, er een weinig warm water bij mengen. Dit is niet om het “kwaad” af te spoelen, want hier is geen kwaad omtrent; maar om zijne zwakke zenuwen en spieren te versterken. Daarbij zult ge nog iets anders gebruiken, dat ge dezen namiddag, rond twee ure, bij mij zult komen halen. - Ik beloof u, niet op twee novenen uw kind te zullen gezond maken, maar ik verzeker u, het te genezen.’

‘En zou er nog hoop bestaan, mijnheer de dokter?’ viel de wanhopige moeder van Tjeefken nu in zijne rede, eenigszins getroost door die woorden, welke de geneesheer met zooveel overtuiging uitgesproken had.

‘Er is meer dan hoop, moeder,’ verzekerde Leonaard nog eens: ‘er kan zelfs geen twijfel bestaan nopens de genezing.’

En zich oprichtende, hernam hij:

‘Zoo met geene tooverij meer in 't hoofd te zitten, hoort ge? maar goed te volgen wat ik u heb gezegd.’

Die korte preek was ook tot afscheidsneming bestemd, en Leonaard stelde zich op weg naar eenen anderen zieke, die misschien reeds lang naar zijne komst had gesnaakt.

‘Tooverij is 't genoeg,’ sprak de oude vrouw tot de moeder van het zieke kind, na dokter Stuypaert vertrokken was en zij zich in de keuken alleen bevonden: ‘hoe anders zou hij dezelfde middelen voorschrijven gelijk die rondleurder?’

‘'k Zou het ook haast gelooven. Nogtans kunnen wij niet misdoen met ze te volgen.’

‘O neen; doch ik zou er den pastoor nog eens willen van spreken: die Leonaard Stuypaert kan ook in die slechte scholen geweest zijn, waar men het tooveren leert.’

‘De pastoor zal er mede lachen, moeder, gelijk den anderen keer. - Maar wie weet of die kinderen, waarvan gij spreekt, betooverd geweest zijn?’

‘Neem het zoo; maar die wassen beeldekens dan van Peternelleken?’

‘Ba... dat kan er... hoe zou ik 't zeggen? - dat kan er wel bijgevoegd zijn, moeder?’

‘Hoor, Mie, ik heb weinig vertrouwen in doctoren, - dat zeg ik u; en dat er dikwijls in den pinkel van die mannen gelijk die rondleurder meer steekt dan in het geheele lijf van eenen geneesheer, is toch onbetwistbaar[1].’

‘'t Is mogelijk,’ antwoordde de jonge moeder met twijfel. ‘Maar sedert ik dokter Stuypaert heb hooren spreken, heb ik een zeker vertrouwen in hem gekregen, en ik herhaal het nog eens, moeder, we kunnen toch niet misdoen, meen ik, met zijnen raad te volgen.’

Lang nog praatten de twee vrouwen onder malkander, doch zij besloten eindelijk te doen wat de geneesheer had bevolen, en naar den heer pastoor niet te gaan.

1 Een bijna algemeen bestaande vooroordeel, inzonderheid onder de niet onderwezene lieden.

VII.
De tweede stap des Dorpsbeschavers.

Door dat innig, onophoudend verkeer met leden uit de verschillige standen, was de jonge Dorpsbeschaver in staat de hem, als 't ware, opgelegde bestudeering van de driften, de vooroordeelen, de deugden en zwakheden der maatschappij met alle gemak voort te zetten. Naar het pas gaf, had hij reeds in verschillige plaatsen en omstandigheden zijn medelijden met die lieden, welke door bijgeloof of vooroordeel verblind waren, te kennen gegeven. Ook had hij in zeer klare bewoordingen, die echter naar de mindere of meerdere vatbaarheid, welke de aanhoorders bezaten, geschikt waren, getracht hun de ongerijmdheid er van te doen begrijpen, - en dit heeten wij zijn' eersten stap.

Het kwaad echter had reeds zoodiep wortel geschoten in de harten der volwassenen, en het werd nog dagelijks! zoozeer voortgeplant in het jonge begrip der kinderen, dat hij schier met wanhoop de verwezenlijking der plannen van beschaving en volksverlichting, welke hij gevormd had, tegemoet zag. Evenwel zou het bij dien eersten gewaagden stap niet blijven: niets kon hem kleinmoedig

maken, en bij de eerste gelegenheid, die zich mocht voordoen, zou hij zijnen ijver opnieuw lucht geven.

Toen hij van zijn ziekenbezoek terugkwam, meldde hem zijne meid, dat hij verzocht was, in den namiddag zich ten huize van M^{r} van Benden te begeven, wiens echtgenoote eene lichte onpasselijkheid had gekregen.

M^{r} van Benden bewoonde een lief huisje, een twaalftal jaren voordien door wijlen zijnen vader, een' staatsbeambte onder koning Willem, op een klein heuvelken, dicht bij de Lei opgericht. M^{r} van Benden, vader, die Vlaming van geboorte was, doch den toenmaligen vorst der Nederlanden genegenheid had toegedragen, was, na de omwenteling van 1830, er een afgezonderd leven komen leiden. De zoo algemeene veete der Belgen tegen al wie maar van hollandsgezindheid was verdacht, had zich ook te Vaderoord lucht gegeven, en zoo werd hij door al de ingezetenen van dat dorp en door al de bewoners der omstreek als *Orangist* beschouwd, gehaat en achtervolgd. Niemand noemde hem ooit bij zijnen naam, en weinigen zelfs kenden dezen; niemand hield rekening van de goede inborst des ouden mans, maar allen misprezen hem en heetten hem met minachting den ‘Hollander’. - Na een verblijf van eenige jaren, was hij er als martelaar van zijne politieke overtuiging, verlaten van iedereen, misacht door grooten en kleinen, gestorven....

Gedurende een vijftal jaren was dat landhuisje onbewoond gebleven en daardoor tot verval gekomen. Als droeg het den vloek der omstreek op zich, werd het niet alleen-

lijk aanzien als het gehate ‘huis van den Hollander’, maar het voortlevend vooroordeel had het, na de dood van den eersten bewoner, voor een verblijf van kwade geesten gehouden; en het verval van dak, gevels en hof maakte zijn voorkomen des te naarder voor de bijgeloovige buitenlieden.

Weinigen zouden het hebben durven wagen des avonds alleen het *Huis van den Hollander* te naderen. Niemand was er ooit, wel is waar, mishandeld geworden; doch deze had er eenen hond, gene eene kat gezien, en het was vast en zeker dat het telkens de geest was geweest van dien gevloekten vijand der Belgen.

Eindelijk, en dat wel rond dienzelfden tijd dat Leonaard Stuypaert zich als dokter te Vaderoord had geplaatst, was ook de heer van Benden, zoon, na het huisje geheel hersteld en den hof opgenet te hebben, de woning komen betrekken, die wijlen zijn vader gebouwd had, en in welke hij zijn staatkundig geloof, tegenover alle gezindheden en vooroordeelen, tot den laatsten oogenblik zijner dagen, had beleden.

M^{r} van Benden, zoon, bezat, evenals zijn vader zaliger, een vreedzaam karakter. Hij was gehuwd, doch had geene kinderen. Tot dan toe had hij in eene stad verbleven, maar moede geworden van het gewoel der menigte, was hij te Vaderoord komen ruste zoeken.

‘Mijnheer van Benden?’ vroeg Leonaard aan zijne meid, toen deze hem de boodschap overmaakte.

‘Ja, mijnheer, die heer die onlangs zoo in stilte naar

hier is gekomen. Men zegt, dat het een aardige kerel is, en zulke menschen komen in stilte, mijnheer: zij geven geen overhaalfeest of niets.... Hij woont in het huis van den Hollander, op den Leidonk; ge weet wel - dáár, waar het des avonds.... O neen, mijnheer weet het niet: hij is te lang van huis geweest?'

'Hewel, Treze...?' vroeg Leonaard nog eens, het mysterie harer woorden niet vattende.

'Gij weet dat nog niet, mijnheer, maar daar heeft een Hollander gewoond en hij is er gestorven, en sedert zijne dood heeft er niemand meer durven wonen, omdat het er niet "zuiver zit"[1]. 't Is dáár, mijnheer, dat Lodewijk Schippers niet meer voortgeraakte, toen hij, over een jaar of twee, heel alleen, in 't midden van den nacht, dokter B. liep halen als zijne schoondochter een kindje ging koopen. - Het is dicht bij het hof van Dook de Coster, wiens zoon verleden jaar met Amelie Dekens heeft willen trouwen.'

Wat het was, dit wist hij zelf niet, maar het hooren van den naam van Amelie Dekens deed eenen lichten bloos op zijne wangen verschijnen.

''k Versta u, Treze,' sprak hij, nu alles begrepen hebbende wat zij had willen beduiden. ''k Weet waar het is. - En...?' eindigde hij, bemerkende dat zijne meid hem nog iets mede te deelen had.

1 *Niet zuiver zitten*, *niet pluis zijn* hebben in de volkstaal verscheidene beteekenissen. Allen echter zouden door *verdacht zijn van*.... kunnen weergegeven worden.

‘Er is hier ook een jonge boer geweest, die naar u is komen vragen. Hij zegde dezen avond te zullen terugkeeren. Hij heet Jozef de...? van...? Ik heb het vergeten. Hij is hier nog geweest, mijnheer.’

‘Jozef de Keteleire?’

‘Juist! mijnheer.’

Vervolgens diende de meid haren jongen meester het noenmaal voor, na hetwelk Leonaard eenige schikkingen nam, het eene en andere bereidde, zich eindelijk op weg stelde en algauw het *Huis van den Hollander* had bereikt.

M^{r} van Benden zelf opende de deur. Hij noemde Leonaard van harte welkom. 't Was een man van rond de zestig jaren oud, bleek, mager, lang van gestalte. Hij had een zenuwachtig voorkomen, en wie niet grondige kenner was, zou hem, op het eerste zicht, voor eenen menschenhater hebben gehouden.

Hij had zijn geheele leven aan het geluk zijner medeburgers gewijd: hij was voorzitter en jaren lang de ziel geweest van een liefdadig genootschap; hij had gedurende een tiental jaren het ambt bekleed van schepen van onderwijs in de stad, die hij bewoond had, en zich met hart en ziel op het vervullen zijner plichten en het uitbreiden van het zedelijk en stoffelijk welzijn zijner onderhoorigen toegelegd; hij was nooit vader geweest van eigene telgen, maar had ouderlooze kinderen doen verzorgen en onderwijzen als waren zij de zijne geweest; hij had, eindelijk, het grootste deel van zijn fortuin opgeofferd aan het geluk der maatschappij, en nauwelijks genoeg behouden om te Vaderoord een eenvoudig leven te leiden.

‘Wees zoo goed binnen te komen, dokter,’ sprak hij. En te zamen in eene verwarmde nevenplaats tredende, deed hij Leonaard neerzitten en volhardde: ‘mijne vrouw is een weinig onpasselijk; 't is wellicht eene valling, veroorzaakt door die vochtige, koude lucht, die we sedert eenige dagen hebben.’

Leonaard antwoordde, dat zulks wel mogelijk was; waarna M^{r} van Benden zijne gade, die zich in de keuken bevond, ging halen en ze voor den geneesheer bracht. Na een kort onderzoek, verklaarde de dokter, dat het niets was dan eene lichte ontsteking in de keel, vergezeld van eene even lichte koorts en dat eenige dagen geduld en gebruik van lichte spijzen voldoende zouden zijn om haar te herstellen.

M^{r} van Benden scheen bij die verklaring geheel te herleven, want hij minde zijne echtgenoote nog zoozeer als hij ze maar ooit had bemind. Als zijne gade vertrokken was, sprak hij:

‘Ik was waarlijk verlegen, dokter: mijne vrouw is, om zoo te zeggen, nooit ziek geweest, en als zulke menschen iets krijgen, is het voor hen dikwijls gevaarlijker dan voor anderen. Wij wonen hier nog niet lang, en de zoo schielijke verandering van lucht, en van gewoonten zelve - eertijds verbleven wij in eene stad - kan nadeelig zijn, inzonderheid aan menschen van den ouderdom mijner vrouw en van mij.’

Daarop trad hij eene andere plaats binnen, waar hij eene flesch, een schenkblad en twee romers was gaan halen.

‘Mijnheer,’ sprak hij bij zijne terugkomst, ‘zal mij wel 't pleizier doen, een glaasje Tourswijn van 't jaar elf te aanvaarden? Dat doet goed bij een weer gelijk nu: dat verkwikt den geest, die anders aan den invloed van den natten dampkring onderhevig zou kunnen zijn.’

Leonaard maakte eene lichte buiging en bekende dat het hem zeer aangenaam was.

Onder het drinken van dien ouden, zoo geprezen wijn, hadden de dokter en M^{r} van Benden een wederzijdsch vertrouwen en zekere sympathie jegens elkander opgevat, en geraakten zij over 't eene en andere aan 't praten.

‘En hoe vindt gij Vaderoord, mijnheer?’ vroeg Leonaard; ‘zijt gij er tevreden?’

‘Vaderoord is een lief dorp, en Ten-Broeke een bijzonder aangenaam gehucht,’ antwoordde M^{r} van Benden; ‘en 't zijn over 't algemeen brave lieden die er wonen. 't Is echter spijtig dat er, gelijk meest overal op den buiten en zelfs nog onder zekere klas in de steden, zooveel vooroordeel te vinden is.’

‘Niet waar?’

‘En dat men de waarheid niet mag zeggen, zonder verdenking op zich te trekken.’

‘Ik kan het niet begrijpen: men heeft er oprecht afschrik van de waarheid.’

‘Om u een voorbeeld te geven: - Mijn vader zaliger had in zijn leven een staatsambt bekleed onder het Hollandsche bewind. Als Christen, kweet hij met veel nauwgezetheid zijne plichten, en als burger, deed hij even zijn

best om zijn ambt met eer te bedienen. Met volle overtuiging was hij, 't is waar, aan het toenmalige staatsbestuur verkleefd, doch was tevens zeer verdraagzaam jegens andersdenkenden.

België werd tot een onzijdig en onafhankelijk rijk verheven, en het wijze bestuur dat koning Leopold aan den dag legt, verdient hem, iedereen moet het bekennen, de grootste genegenheid vanwege al zijne onderdanen. Maar mijn vader zaliger, zonder evenwel tegen ons huidige gouvernement ooit de minste klacht te doen, verliet echter, na den afstand van Willem, alle politieke betrekkingen, en kwam dit huisje, dat hij eenige jaren voordien gebouwd en tot zomerverblijf had gebruikt, bewonen.

Niettegenstaande hij de strengste verdraagzaamheid tot regel had gekozen en ze zeer stipt naleefde, werd hij echter door de geheele streek gehaat en zelfs door sommigen vervolgd, - en dit enkel omdat hij onder koning Willem een ambt had bekleed en sympathie bleef behouden voor het gewezen hollandsch bewind. 't Was zelfs niet genoeg, hem tijdens zijn leven te hebben misacht: na zijne dood, omdat hunne wraak hem in 't graf niet kon volgen, lasterde men hem nog en trachtte men alle slag van verdichtsels, uit het bijgeloof gesproten, aan zijne nagedachtenis te hechten, - eenigen zelfs hebben gepoogd mij, zijn' zoon, te vervolgen.... En ik mag u verzekeren, mijnheer - 't is waar, 't is zijn kind dat het zegt - maar ik mag u verzekeren, dat hij nooit iets anders had beaamd dan het heil van de hem toevertrouwde bestuurden.'

Er perelden twee tranen in de oogen van den spreker, en hij eindigde zijne overweging met eenen diepen zucht.

Daarop schonk hij de glazen vol, bracht het zijne tegen dat van Leonaard en sprak:

‘Op uwe gezondheid, dokter.’

‘Op de uwe, mijnheer van Benden,’ antwoordde de geneesheer, ‘en op de spoedige beschaving en ware verlichting van het menschdom,’ voegde hij er met zekeren nadruk bij.

‘Ja, 't is wel aan gebrek aan ware beschaving toe te schijven. - Maar, indien ik het niet mis voorheb, mijnheer heeft het zich tot taak gesteld de verlichting in het dorp te verspreiden?’ eindigde hij, insgelijks zekeren nadruk aan zijn gezegde bijzettende.

‘'t Is de droom van mijn leven, mijnheer van Benden. Echter is de zaak zoo gemakkelijk niet om bewerken als men wel denken zou. De kanker van bijgeloof en vooroordeel, en van domheid zelve, is reeds diep ingeworteld in de harten der menigte: er zou voor sommigen eene geheele omkeering van grondbeginselen moeten plaats grijpen, - indien zij wel grondbeginselen bezitten. Als er iets te doen is, is het alleenlijk met het jongere geslacht; bij de volwassenen dat ingeworteld misbegrip willen uitroeien, ware eene volstrekte onmogelijkheid. Maar het jongere geslacht, - dit is iets anders.’

‘Dat vraagt moed, dokter, - èn geduld, - èn hartebloed! Ik heb eenen vriend gehad,’ zegde M^{r} van Benden, te zedig om te bekennen dat hij het zelf was geweest,

‘die in den tijd al het een en andere heeft beproefd tot welzijn der samenleving, naar hij meende, maar... de menigte dacht er anders over. - *Mundus vult decipi*[1], vriend, - en dit zal altijd waarheid blijven.’

‘'t Is juist datgeen wat dient uitgeroeid te worden, mijnheer. Er moeten den mensch, kost wat kost, middels ter hand worden gesteld om het goede van het kwade en het ware van het valsche te leeren onderscheiden. Te dikwijls, mijnheer van Benden, beproeft men tegen elke ziekte, die de maatschappij kwelt, eenen bijzonderen hulpmiddel, en eens eene kwaal afgewend, komt er eene andere terug. Er moeten bij het vernieuwen van het groote maatschappelijk gebouw - en deze vernieuwing, mijnheer, heeft dagelijks plaats - stevige grondvestingen worden aangelegd, en deze zijn nergens te vinden dan in goede levensprinciepen, die den mensch door eenen deugdzamen priester en door eenen bekwamen onderwijzer dienen ingeplant te worden.’

‘Mijnheer is voorstander, naar ik hoor, van godsdienst en onderwijs?’

‘Godsdienst en onderwijs, mijnheer, - niets meer dan dat, maar goed toegepast en uitgelegd.’

‘'t Is inderdaad weinig, maar toch veel.’

‘'k Zou willen beginnen met Ten-Broeke eene school te bezorgen. 'k Vermeen dat eene bevolking van vijftienhonderd zielen wel recht heeft op eenen tempel van beschaving? De huidige school van Vaderoord laat veel te wenschen.

1 De wereld wil bedrogen worden.

Daarenboven zijn de kinderen van ons gehucht er te ver van verwijderd en, inzonderheid des Winters, niet in staat zich daarheen te begeven. Des Zomers is het al zoo slecht: dan blijven er veel te huis, onder voorwendsel dit of dat werk te moeten verrichten. Van eenen anderen kant, is het zoo algemeen bestaande vooroordeel tegen al wat geleerdheid is meer aan de onbekwaamheid des onderwijzers te wijten, dan wel aan de onverschilligheid der ingezetenen.

‘Ik ben alleen niet in staat zooiets tot stand te brengen en heb de medewerking noodig van alle weldenkende en met goeden wil bezielde lieden. Mijnheer, bijvoorbeeld, zou mij van grooten dienst kunnen zijn?’

‘Duid het mij niet ten kwade, dokter, als ik u zeg, dat ik geheel en gansch moede ben van te werken voor het volk. - Het volk, mijnheer, zal nimmer redeneeren, nimmer begrijpen....’

‘Indien het niet onderwezen wordt, mijnheer’, onderbrak hem Leonaard, zonder het schier zelf te weten.

‘Ik wil u niet ontmoedigen, mijnheer’, ging van Benden voort, ‘en 't is misschien mijn ouderdom die mij zoo doet spreken, - maar sla de geschiedenis open, en ge zult overtuigd zijn met mij, dat te allen tijde diegenen, welke de grootste domhoofden waren, aanbeden en vereerd zijn geworden, en dat men die, welke het heil van 't menschdom betrachtten, aan een kruis heeft genageld, op 't schavot of in eenen kerker heeft doen omkomen, of, wat erger is, - want de martelaars bevorderen den godsdienst - tegen hun geweten eene lafhartige vervolging heeft ingespannen.

Ik ben er persoonlijk en bij ondervinding getuige van geweest....' En een diepe zucht, evenals die, welke de herdenking aan de wederwaardigheden uit het leven zijns vaders had besloten, volgde ook op deze toespraak.

'Ik zou enkel, mijnheer,' hernam Leonaard, 'u de gunst afgesmeekt hebben, een verzoekschrift tot het bekomen van eene school, dat ik van zin ben aan het gemeentebestuur over te maken, mede te willen onderteekenen.'

'Omdat *gij* het verzoekt, dokter.'

De ijverige Dorpsbeschaver neeg tot teeken van dank en drukte nog aan M^{r} van Benden, in warme bewoordingen, voorop zijne herkentenis uit.

'Het schijnt,' hervatte van Benden, 'dat men werkt om Ten-Broeke eene kerk of ten minste eene openbare bidplaats te bezorgen.'

'Inderdaad...?' onderbrak hem Leonaard.

'Inderdaad!' bevestigde van Benden. 'Ik weet niet, mijnheer, of gij baas Havemans kent? - Welnu, 't is hij die den grond zou schenken tusschen DE GEESTIGE VLAMING en het nieuwe huis, dat zijn zwager Dekens van zin is er op te richten. Hij zou, naar ik heb verstaan, in onderhandeling zijn over die zaak met eenen heer uit de provinciale staten, die hier eigendommen binnen de gemeente bezit; onder andere, als ik het wel heb onthouden, zou de hofstede van zekere weduwe de.... de... Keteleire hem toebehooren.'

'Gij zult wèl ingelicht zijn, mijnheer, omtrent de zaak: die heer deelt volkomen.... ik mag toch wel zeggen *onze* zienswijze?'

M^{r} van Benden glimlachte ten bewijze van toestemming.

‘Welnu,’ ging deze voort, ‘die heer zou, deels op zijne eigene kosten, deels met giften van andere milddadige lieden, die bidplaats bouwen, en Havemans zou den grond schenken.’

‘Dan is de eerste helft van ons doel bereikt; de tweede zal des te gemakkelijker te bekomen zijn.’

Vervolgens legde de geneesheer aan zijnen nieuwen cliënt nog eens de levenswijze uit, die zijne vrouw gedurende eenige dagen te volgen had, schreef de middelen voor, welke zij diende te gebruiken en beloofde zeer in 't kort te zullen terugkeeren.

‘Nog een glasje, dokter,’ sprak M^{r} van Benden, ziende dat Leonaard zich gereed maakte om te vertrekken.

‘Heb dank, mijnheer,’ zei de geneesheer.

‘Voor 't laatste, om te scheiden?’

Beiden dronken nogeens hunne wederzijdsche gezondheid, en Leonaard stelde zich op weg naar andere zieken.

VIII.
Twee jonge vrienden.

Zekeren avond dat dokter Stuypaert van een ziekenbezoek terugkwam, vond hij zijnen vriend, Jozef de Keteleire, reeds te zijnen huize. Hij was oprecht gelukkig er dien landman te ontmoeten en met eenen wijsgeerigen jongeling, als Jozef was, eenen avond te kunnen doorbrengen. Ook heette hij hem van harte welkom en verzocht hij hem het avondmaal met hem te willen deelen. Op de verklaring des jongen boers, dat hij reeds geëten had en dezen keer wat vroeger gekomen was dan naar gewoonte, omdat de avonden ook langer waren dan eertijds, leidde Stuypaert hem binnen een kabinet, waar hij, in tegenwoordigheid zijns vriends, het avondmaal nam.

Het was een lief kamertje en diende tot studeervertrek des dokters. Als men er binnentrad, bemerkte men, boven eene tafel en eenige stoelen, links, eene boekenkast, die uit genees-, geschied- en natuurkundige werken, benevens uit boeken over zedeleer, wijsbegeerte en staathuishoudkunde was samengesteld. Rechts, aan den wand, hing een Christusbeeld en op den boord der schouw lag een evangelieboek, dat hij in zijne ledige uren gebruikte om, ge-

heel alleen en afgezonderd van de wereld, in die heilige lezingen, die van liefde en vrede overvloeien, zijn even liefde- en vredevolle hart te baden.

Terwijl de geneesheer avondmaalde, hield Jozef zich onledig met het doorbladeren van een boek, dat op de tafel lag en welk hij, met toestemming van Leonaard, in handen had genomen. Het was een werk over natuurkunde, handelende inzonderheid over de lucht, de koude, de hitte, het water, het vuur, het licht, enz. De delfstoffen werden er ook in besproken, en eene uitgebreide verhandeling over het wassen van kruiden en planten kwam er insgelijks in voor.

Hij hield stil bij een hoofdstuk, getiteld: *De Lucht*, en verlustigde zich in het volgen van de beschrijving der verschillige bestanddeelen van dat element. Ook scheen hij zich algauw in die lezing vergeten te hebben en staakte hij, onwillekeurig, het gesprek over nietsbeduidende dingen, dat met hunne ontmoeting, gelijk het gewoonlijk gaat als men voor geene bijzondere zaak zich bij iemand begeeft, aanvang had genomen. In plaats van de handelwijze des jongelings, die aan een boek meer prijs scheen te hechten dan aan den vriend, dien hij kwam bezoeken, voor boersch of onbeleefd te aanzien, verheugde Leonaard zich over den weetlust des jongen landmans en liet hij hem ongestoord begaan. Slechts na het einde des avondmaals, legde Jozef, uit zeker welvoegelijk gevoel, het boek op de tafel neder, met de voorzorg echter, dat hij een snippelken papier vouwde in de plaats waar hij zijne lezing staakte.

Na den Heer dankgezegd te hebben, opende de dokter eene kleine ingemaakte kast, nam er een volledig smoorgerief uit en bood zijnen vriend eene pijp en tabak aan.

Een pijpken, een glaasje bier en eene warme kachel, gelijk het in Leonaards kabinet toegeschikt was, daarmede zijn de Vlaamsche jongens bij winteravond in hun schik; daarmede zijn ze oprecht te huis, praten zij vertrouwelijk en met open hart, en leven zij in eene gelukkige, onafhankelijke sfeer.

Zij waren eindelijk, elk met eene pijp, van weerzijden der stoof gezeten en onderhielden eene min of meer onverschillige samenspraak, totdat Leonaard eindelijk zegde:

‘En hoe vindt gij dat boek, Jozef?’

‘'t Is een aardig boek, dokter: het gaat mij.’

‘Het is een werk, gelijk ge ziet, over natuurkunde, zoo een beetje hoog van stijl misschien, maar toch geschikt en nog al verstaanbaar voor iedereen.’

‘Ik las daar zooeven,’ hernam Jozef, ‘eenebeschrijving van de lucht. 'k Heb er slechts een' vluggen oogslag in geworpen, maar toch bemerkt, dat ik vroeger er een geheel valsch gedacht over had. Meermaals, als ik alleen was op 't veld, heb ik er over nagedacht en trachten na te gaan wat het wel zijn mocht, de lucht. Ik kwam altijd hierop uit, dat het blauwe gewelf, welk men bij helder weder boven het hoofd ziet, een vast lichaam was, eene soort van zolder, als ge wilt, waar niets kon doordringen en dat als eene ton rond den aardbol was gespannen. Ik hield ook voor vast en zeker, dat er tusschen dat gewelf en de aarde niets dan

ledigheid bestond, dat de starren, er aan vast waren en wij ons in het ijdele bewogen. Maar, naar ik versta, de lucht moet eene soort van damp zijn, waarin de aardbol zwemt?'

'Uw oordeel nopens de lucht was zeer natuurlijk, Jozef, en vooraleer de geleerden bevonden en bij middel van zekere kunsttuigen hadden bewezen, dat de lucht eene onzichtbare drijfstof is, die overal en in alle plaatsen te vinden is, waar levende schepselen het kunnen volhouden, was men van dezelfde zienswijze als gij. Maar sedert jaren reeds hebben het de natuurkundigen zoo duidelijk bewezen als twee en twee vier is, dat de lucht uit zekere gassen is samengesteld en overal binnenstroomt. Zij is, wel is waar, onzichtbaar, maar heeft, door de dikke opeenhooping, het voorkomen eene blauwachtige schaal te zijn, die om den aardbol is gespannen.

Zonder lucht, zou er geen leven mogelijk zijn: de menschen en de dieren hebben ze noodig en dienen ze gedurig, tot behoud van hun leven, in te ademen; de planten en alle slag van gewassen zuigen ze, evenals wij, in, doch langs de schors en bladeren. Zonder lucht, zouden wij niet kunnen ademhalen, en zouden de gewassen sterven, vaneenvallen en verdwijnen.'

'Hoe men zich aan den schijn kan bedriegen, niet waar, dokter? - En dat leert men nu in de scholen, mijnheer? Ik heb ook gedurende een drietal jaren eene kostschool bijgewoond, maar ik heb er nooit eenige uitlegging of les gehoord over lucht of vuur of iets dergelijks.'

‘Men leert het in de hoogescholen, en het is te hopen dat men zal eindigen met er in 't lager onderwijs de grondbeginselen van aan te leeren. Dit ware zeer voordeelig voor diegenen, welke bij hun eigen later willen voortgaan, maar bijzonderlijk voor die, welke zich voor het hooger onderwijs bestemmen.

Wat ik u daar zeg over de lucht, is nog niets in zich zelven. 'k Zou u nog kunnen uitleggingen geven over de bestanddeelen of de verschillige gassen der lucht, als daar zijn: de zuurstof, de stikstof, het koolzuurgas, de waterdampen, enz., waaruit zij samengesteld is, en die, elk op zich zelven, eene eigene hoedanigheid bezitten en er voor eene zekere hoeveelheid in voorkomen; doch die, wederom te zamen genomen, de eigenlijk gezegde lucht uitmaken.

Voorts heeft men nog de gezonde en de bedorvene lucht, welke eene of andere eigenschap zij krijgt door eene al te overvloedige aanwezigheid van kwade, of eene voldoende hoeveelheid goede stoffen. - Bijna hetzelfde vindt men terug in de aarde. Het eene stuk land is vruchtbaarder dan het andere, en meermaals is de reden daarvan niet gekend onder de landbouwers.’

‘O neen!’ zegde Jozef, den spreker misschien onderbrekende, daar deze juist eene quaestie aanraakte, welke de jonge boer hem zelf zou hebben opgeworpen, had de geneesheer er niet van gesproken.

‘Neen, Jozef,’ hernam de dokter, ‘en dit is iets wat u past, niet waar? - Ik weet genoeg, en dit strekt hun tot

eer, daar het een bewijs is dat zij uit de ondervinding vrucht hebben getrokken - ik weet genoeg, dat de landbouwers, zonder het zelven te weten, eene zekere natuurkennis bezitten en dat ze doorgaans, doch zonder juist te weten waarom, aan de aarde de soorten van mest en vruchten toepassen, welke voor hare bestanddeelen het best zijn geschikt.

Juist gelijk gezonde en ongezonde lucht, vindt men ook vruchtbare, on- of min vruchtbare aarde. Dit hangt nog eens af van de stoffen, waaruit zij is samengesteld. - Gelijk de lucht, die, op zich zelve genomen, een gas is, toch nog uit verschillige, zelfs min of meer met elkander strijdige gassen bestaat, zoo ook is de aarde, wel niet uit gassen, maar uit lichamen gevormd, die elk eene bijzondere natuur of eigenschap bezitten.

Gelijk wij gezien hebben, bestaat de lucht uit zuur-, stik- en andere stoffen. Welnu, de aarde bestaat ook uit mengsels van onderscheidene hoedanigheden; gelijk de mindere of meerdere aanwezigheid van goede of kwade gassen de lucht of gezond, of ongezond maakt, zoo ook is de meerdere of mindere hoeveelheid vruchtbare of onvruchtbare stoffen in de aarde oorzaak van de vrucht- of onvruchtbaarheid van den grond.

Wij zouden eene bijna gelijk opgaande vergelijking kunnen maken tusschen de lucht en de aarde. In de lucht is de zuurstof het gezondste der aanwezige gassen; in de aarde is het de humus of heigrond, die het vruchtbaarste bestanddeel uitmaakt. De stikstof, gelijk

haar naam genoeg aanduidt, is in de lucht het aan gezondheid meest nadeelige gas, terwijl in de aarde het zand een omtrent gelijk uitwerksel op de vruchten heeft. Voorts treft men in den grond klei, kalk en ijzerroest aan, die allen tot de vruchtbaarheid bijdragen en er voor eene meerdere of mindere hoeveelheid in voorkomen.

Op eenen naasten keer, Jozef, als u dat bevalt, zullen wij ons een weinig bezighouden met de zaak dieper in te zien[1] en ze meer toepasselijkerwijze te onderzoeken.

Wat ook zeer aangenaam is, is de studie van het leven en wassen der planten: hoe de boomen, bijvoorbeeld, de lucht, zelfs de bedorvene lucht, die wij uitademen, inzuigen en ons zuurstof, voor ons zoo nuttig, in de plaats schenken; hoe zij het hun onontbeerlijke water ophalen, uit de aarde groeikracht trekken, enz. Maar genoeg voor vandaag, Jozef; stoppen wij nog een pijpken en drinken wij eens onze eigene gezondheid, en dat we nog dikwijls het genoegen mogen hebben in dit plaatsje eenen avond met het bewonderen en nagaan van Gods schoone natuur, of met de bestudeering van middelen tot beschaving der menigte door te brengen.'

Het was eer een gevoel van wellevendheid, dan wel eene verveling van uitleggingen te geven, dat den dokter zijne natuurlessen deed staken en hem aldus deed spreken. Daar

1 Diegenen onzer lezers, welke er lust toe mochten hebben de zaak grondiger te leeren kennen, verzenden wij naar: FRANS DE CORT, - *Wetenschappelijke lezingen;* en ED. CAMPENS, - *De Natuurkunde in de volksscholen*, twee nuttige en zeer leerzame boeken.

Jozef scherpzinnig genoeg was om dit te begrijpen en daar hem zelven niets aangenamer was dan wetenschappelijke lessen te aanhooren, die het mysterie van vele zaken voor hem oplichtte, sprak hij:

‘Geloof niet, dokter, dat uwe onderwijzingen mij vervelen; integendeel, ik zou er eenen geheelen dag kunnen naar luisteren.’

Leonaard glimlachte. Beiden vulden intusschen hunne pijpen.

‘Dikwijls, dokter,’ ging Jozef voort, ‘heb ik mij afgevraagd, welke de reden zou mogen wezen dat men nergens menschen ontmoet die volstrekt aan elkander gelijken. De oorzaak daarvan moet insgelijks in de natuur liggen?’

‘Dat hangt grootendeels af van de zintuigen of organen van den mensch. Alle menschen, als ge wilt, hebben gelijke organen; maar deze heeft dit, die een ander zintuig het meest ontwikkeld. Als een goed orgaan bij iemand een kwaad in kracht overtreft, zal deze een deugdzaam, braaf mensch zijn; is het kwade zintuig het meest ontwikkelde, dan zult ge het tegenovergestelde in dien persoon ontmoeten: hij zal ondeugend, onverstandig, lichtzinnig, bedrieger, dief, menschenhater, zelfs moordenaar zijn of eene andere slechte eigenschap of kwade neiging bezitten. Het is, algemeen genomen, de werking der zintuigen, die op het gelaat doorstralt.

De gevolgtrekking, welke men in die redeneering, in dien stelregel, zonder inachtneming van andere bijkomende omstandigheden, zou kunnen vinden, ware deze, dat de

mensch maar bloot zijne neigingen in te volgen heeft, aangezien het in de vorming zijner zintuigen ligt dat hij deze of gene eigenschap bezit. Zoo eene gevolgtrekking ware te kortzichtig, te materiëel. De mensch is uit edeler zelfstandigheden gevormd dan uit stof alleen. - God heeft hem eene rede geschonken en hem met eenen wil geschapen, en het hangt meer van die rede, van dien wil af kwaad of goed te doen, dan wel van de zintuigen, doordien de geest het stof moet beheerschen. Hij dient alle kwade neigingen te bevechten en de goede trachten te ontwikkelen, wil hij op aarde gelukkig zijn.

Doch doorgaans ligt de zedelijkheid van den mensch meer in de opvoeding dan in zijne physische samenstelling. - Een kind, bijvoorbeeld, wordt geboren. Het bezit noch wil, noch kracht, het heeft noch goed, noch kwaad in zich besloten: het is, prosaïsch gesproken, eene massa vleesch, zenuwen en beenen, met eene hem door God geschonkene, doch nog onwerkzame ziel. Naarmate het kind opgroeit, worden in die ziel alle denkbeelden en indrukken, zoowel valsche, als andere, opeengehoopt. Het jonge begrip van dat kind moet derhalve zóó geleid worden, dat het later tusschen de valschheid en de waarheid wete te kiezen. Dat onderscheidingsvermogen is niets dan de rede. Die rede, eens goed gevormd, leert den mensch oordeelen, redeneeren, verzinnen, enz.; zij leert hem nog zijne kwade driften beteugelen en wekt in zijne ziel edele en verhevene denkbeelden, en later grondbeginselen op. En deze werking bekomt men door de opvoeding.

De opvoeding nu, eens op stevige grondvestingen gesteund, blijft den mensch eeuwig bij; hare ontwikkeling gaat zelfs, als men wil, zoo lang voort als de mensch zoekt, redeneert en oordeel bezit. Wierd de opvoeding in de kinderjaren verwaarloosd, 't is te zeggen, liet men een kind geheel aan zich zelven over, dat kind zou wel een redelijk schepsel blijven, zich de aan zijn bestaan noodige voorwerpen en zaken weten te verschaffen, maar zoo een mensch zou veel meer dan iemand die opvoeding heeft ontvangen, aan de natuur gehoorzamen dan aan de rede en doorgaans zijne kwade driften den vollen teugel vieren.

Eene geschikte opvoeding verlamt de kwade neigingen en zet den goeden veerkracht bij. Van de opvoeding blijven ook altijd vruchten over in het hart van den mensch, hetgeen men levensprinciepen heet, en deze vruchten zijn, om ons van eene gewone uitdrukking te bedienen, tam of wild. De tamme vruchten worden teweeggebracht door eene goede opvoeding, en deze zijn de grondstelsels die den mensch naar ziel en lichaam gelukkig maken; de wilde vruchten zijn de dwaalbegrippen, gevolgen van eene verwaarloosde of slechte opvoeding, en deze zijn, over 't algemeen, de oorzaak van zijn tijdelijk en eeuwig ongeluk.

Uit dit alles volgt, Jozef: ten eerste, dat de eene mensch aan den anderen niet kan gelijken; en ten tweede, dat de opvoeding voor den mensch onontbeerlijk zijnde, de ouders en oversten inzonderheid dienen te zorgen hunnen kinderen en onderhoorigen er eene goede te verschaffen.'

De jonge landman vond geene woorden om zijne ver-

wondering over de uitgebreide kennissen van Leonaard uit te drukken. Na eene korte pauze, sprak hij echter:

‘Nu begrijp ik beter dan ooit de dwaling van 't grootste deel van 't volk. Wat is toch eigenlijk de opvoeding van velen, 'k zou haast mogen zeggen van allen, op weinig uitzonderingen na? Ik wil buiten ons dorp niet gaan, maar hoeveel zouden er zijn, die iets meer kennen dan lezen en schrijven, en wat is het dan nog voor een lezen en schrijven?’

‘Indien er maar gelezen wierd, Jozef; maar wat gebeurt er? Den Zondag drinkt men, en de lange winteravonden brengt men door met rooken en klappen over zaken die doorgaans niets nuttigs of zedelijks in zich besluiten. Wat moet daaruit volgen? De mensch, die veelal uit zich zelven min aantrekking heeft tot het goed dan tot het kwaad, moet natuurlijkerwijze vervallen: zijne kwade neigingen ontwikkelen zich langzamerhand en op eene ongevoelige wijze, en de goede verliezen hunne werking, naarmate de hun strijdige in kracht toenemen.

Het besluit, dat men wederom uit die stelregels kan opmaken, Jozef, is, dat de mensch moet onderwezen worden om, bij middel van 't onderwijs, de deugd te leeren kennen en te kunnen begrijpen welk heil zij in staat is hem te verschaffen. Daaruit volgt nog, dat er in de wereld noch goed, noch kwaad bestaat zonder oorzaak, dat er van die oorzaak niet genoegzaam rekening wordt gehouden en dat, indien men de oorzaak kende, zij tegengewerkt om het kwaad te vermijden, of gezocht zou worden om het goed aan te kweeken; - want, ik herhaal het, geheel de toekomst van

den mensch ligt gewoonlijk in de opvoeding opgesloten, welke hij in de kinderjaren ontvangt.'

'Dokter...' zei Jozef, doch sprak niet voort.

Gelijk, zooals de Dorpsbeschaver zegde, alles in de wereld eene oorzaak heeft, zoo had de onderbreking van Jozefs rede insgelijks de hare. De verschijning der meid binnen het kabinet, die aan Leonaard kwam melden, dat M^{r} van Wateren, burgemeester van Vaderoord, eene soort van geraaktheid had gekregen, dat men 's dokters hulp inriep en de knecht hem wachtte om te zamen voort te gaan, was er de oorzaak van. Ook toefde de jonge geneesheer niet lang zich daarheen te begeven, en na eerst bij Jozef zich verontschuldigd en hem het verzoek te hebben vernieuwd, van tijd tot tijd met hem eenen avond te komen doorbrengen, gingen zij beiden henen, Jozef naar zijne woning en Leonaard naar den zieken ambtenaar.

IX.
Tjeefken uit de Lindestraat.

Een tiental weken geleden had dokter Stuypaert ‘Tjeefken uit de Lindestraat’, gelijk men algemeen het zieke kind had beginnen noemen, de eerste zorgen toegediend. Bij den aanvang der behandeling had het gewone publiek, - de toeloopende menigte, die het betooverd knaapje, vooraleer het de wereld zou verlaten, eens trachtte te aanschouwen, en zich hoe langer zoo meer er mede bemoeide, weinig verandering in 's kinds toestand opgemerkt. Dit had aanleiding gegeven tot allerhande gesprekken en de faam des geneesheeren haast gevaar doen loopen schipbreuk te lijden.

Leonaard had evenwel algauw eene lichte beternis bestatigd; maar de moeder en grootmoeder van Tjeefken zegden, dat reeds vroeger ‘de eene dag met den anderen had verschild; dat er van geene hoegenaamde beternis quaestie was; dat iemand, die ziek is en niet betert, achteruitgaat’, enz.

Deze redeneering der twee vrouwen van den huize, hoewel de geneesheer er zich weinig in verontrustte, baarde hem evenwel eene lichte kommernis. Trouwens, hij had een tweevoudig doel op het spel: hij zou wondergaarn het kind

hebben genezen, voor 't persoonlijk welzijn van het knaapje en voor dat zijner ouders, en van eenen anderen kant kon die genezing een goed hulpmiddel zijn om het zoo algemeen verspreide bijgeloof te keer te gaan, en het volk door bewijzen te overtuigen van 't geen hij in meer omstandigheden had gezegd, - dat zaken, namelijk, waaraan men zich niet verstaat, daarom niet boven-, maar wel degelijk natuurlijk kunnen zijn, en de wetenschap reeds eene menigte mysteriën opgehelderd heeft en nog ophelderen zal. Eene teleurstelling zou hem gevoelig hebben getroffen.

Deze had geene plaats. Wellicht omdat hij niet de stoffelijke belangen in 't oog had, maar wel volgens eene menschlievende en zedelijke drijfveer handelde, had Leonaard den Heer met zich in de uitwerksels zijner toegediende hulpmiddelen. Zekeren keer dat hij, na eenige dagen belet geweest te zijn zich daarheen te begeven, zijn bezoek bij het zieke kind vernieuwde, kwamen hem de moeder en de grootmoeder van Tjeefken, diezelfde vrouwen, welke eenige weken voordien, nog zulke wanhoop uitgedrukt, en zelfs op des dokters geest zekere mistroostigheid hadden overgestort, tot op den drempel der deur tegemoetgeloopen. Zij waren vergezeld van Tjeefken zelven, die den geneesheer minzaam tegenlachte en hem op eene zeer naïeve, eenvoudige wijze het ‘ben genezen, mijnheer’ toesprak.

Leonaard had zich vroeg of laat aan zoo eene gebeurtenis verwacht; doch, nu hij de wezenlijkheid zijner voorziening vóór zich had, kon hij echter bijna zelf er geen geloof aan

hechten. Hij nam het kind met zegevierende verrukking op de armen, liep er mede heen en weder, en reikte het eindelijk aan zijne eigene moeder over, die, sprakeloos van erkentenis en vreugd, en met glinsterende tranen op de wangen, den redder van haar en van haar eenig kind aanschouwde.

‘Ziedaar, moeder,’ sprak Leonaard, ‘uw kind in volle gezondheid terug. Draag er voortaan wel zorg voor naar ziel en lichaam; nu is het uwe hoop en het voorwerp uwer liefde, maar kweek het zóó op, dat het later zelf uw troost zij en gij het voorwerp zijner liefde wordet.’

De moeder weende van meer en meer, doch vatte de volle beteekenis van die schoone, haar gegevene les, welke tot het binnenste harer ziele indrong. De grootmoeder zag Leonaard peinzend en weemoedig aan.

‘Mijnheer,’ sprak zij, en ze deed eene poging om te knielen, maar was er te stram voor, ‘mijnheer, ik zou, vooraleer u te bedanken, moeten beginnen met u vergiffenis te vragen. Ik heb niet alleenlijk u niet geloofd, toen gij ons de waarheid zegde, maar u zelfs mistrouwd. Och, hemel! waar waren mijne zinnen? - ik heb kwaad gesproken van u, mijnheer! maar 'k zal alles herstellen: ik vraag aan God, aan u en aan allen, die ik heb misdaan of verergerd, vergiffenis!...’

De moeder van Tjeefken poogde te spreken, maar kon niet. Haar hart althans, dat voor den Heer bloot lag, en welks meening de geneesheer op het uiterlijke der vrouw zeer duidelijk lezen kon, had gesproken, en dit was hem genoeg.

Leonaard was zoozeer bewogen als de rouwhartige vrouwen, en zich dien tekst uit het evangelie herinnerende, waar Christus aan de weenende zondaren zegt: ‘gaat henen: uw geloof heeft u gezond gemaakt’, greep hij de beide handen der oude vrouw in de zijne en sprak:

‘Van mijnentwege, grootmoeder, is u alles vergeven. Dat gij mij hebt mistrouwd, versta ik goed: gij kende mij niet, en in het bijgeloof alleen, waarin gij zelf geene schuld hebt, omdat het u door anderen is ingeprint, doch hetwelk de eenige oorzaak uwer dwaling is, vindt gij verschooning. De verkeerde begrippen van het platteland zullen mij nog veel doen lijden, dat weet en gevoel ik reeds; maar ik vergeef voorop aan al degenen, die mij ooit mochten kwaad willen.’

‘U kwaad willen, heer dokter?’ viel nu de moeder zelve, die eenigszins kalmer was geworden, in zijne rede, - ‘dat zal niemand meer! Wie zou nog zoo boos kunnen wezen als wij geweest zijn, nu iedereen genoeg zal overtuigd zijn van 't geen gij zijt en kunt?’

‘Moeder, 't zijn juist diegenen in de wereld, welke het goed meenen, die het meest moeten lijden.’

Het eertijds zieke Tjeefken liep, onder deze en andere gezegden die er plaats grepen, op den vloer heen en weder, en moeder en grootmoeder en dokter verheugden zich allen om het meest over het geluk van het kind. Eindelijk sloop het eenigszins schalks tusschen de knieën van zijnen neergezeten geneesheer en sprak, terwijl het dezes handen vleide:

‘Zoete heer dokter!’

Leonaard kuste het kind met vervoering op beide wangen, en de moeder veegde twee tranen uit hare oogen. Daarna sprak zij zeer ernstig:

‘En wat zijn wij u schuldig, mijnheer, voor die onvergeldbare weldaad?’

‘Dit is eene andere zaak,’ antwoordde de dokter even ernstig. ‘Ik vraag u voor loon twee zaken: ten eerste - en dit heb ik u vroeger reeds verzocht - aan geene tooverij meer geloof te hechten; uwe geburen, of gelijk wien, geene dingen meer ten laste te leggen, waarin zij geene schuld hebben, en de faam dier arme werkvrouw, welke gij als kwaadwillig hebt doen doorgaan, voor zooveel het in uwe macht ligt, te herstellen. Ten tweede - en dit ook zult gij me vast beloven - uw zoontje, van zoohaast Ten-Broeke eene school zal bezitten, er heen te zenden. - Ge zoudt kunnen beginnen, moeder, met Tjeefken de letters te leeren kennen. Ge zijt toch een beetje geleerd?’

‘Ik ken 't geprente[1], mijnheer. Maar baas Havemans is, over eenige dagen, ons Tjeefken komen bezoeken, en hij heeft beloofd hem te leeren van zoohaast het zal genezen zijn.’

‘Dat is goed, dat is goed.’

‘Tjeefken,’ volhardde de moeder, ‘mag er alle dagen eene uur of twee les gaan nemen. - Gij hebt ook de complimenten van baas Havemans, mijnheer. Hij ziet u geern, weet ge?’

1 Dit wil zeggen: *ik kan lezen wat gedrukt is.* Het moet eene overgeblevene spreuk zijn uit den tijd dat men niet *drukken*, maar *boekprenten* zegde.

‘Baas Havemans is een braaf en verstandig man: velen uit Vaderoord weten niet wat voor eenen dorpsgenoot zij in hem bezitten.’

‘Hij is zoo christelijk, mijnheer,’ merkte de moeder met eerbied op.

‘Zeker is hij christelijk! - Goede Christen en goed burger,’ antwoordde Leonaard even eerbiedig, ‘dat is hij.’

‘Er was nog een heer bij baas Havemans, mijnheer. - Hoe heet hij dan, moeder?’ ging de jonge vrouw voort.

‘Ik weet het zelve niet,’ antwoordde de oudere; ‘maar men zegt altijd den Hollander. - Mijnheer kent hem misschien niet?...’ eindigde zij eenigszins bedenkelijk. ‘Zijn vader,’ voegde zij na eene pauze er nog bij, ‘heb ik goed gekend; maar.... ach ja....’

‘En wat dan, grootmoeder?’ vroeg de dokter.

‘Mijnheer is te jong daarvoor; maar de vader was hier niet gezien.’

‘Wat misdeed hij dan, grootmoeder?’ vroeg Leonaard opnieuw.

‘Ik weet het niet, mijnheer. Hij kon een braaf man zijn misschien? In alle geval, hij ging toch des Zondags naar de kerk en kweet te Paschen zijne plichten, - hij gaf zelfs veel aan de armen; maar....’

‘Hewel?...’

‘Wat wilt gij, mijnheer? - de menschen zijn zoo.’

‘De menschen,’ sprak de dokter zeer zachtzinnig, ‘zijn doorgaans niet wat ze zouden dienen te zijn, grootmoeder: ze zijn niet verdraagzaam jegens die, welke anders

denken dan zij. En ook, omdat de vader misacht werd, daarom moet men den zoon niet haten. Deze kan een deugdzaam man zijn, al ware de vader het zelfs niet geweest. - Maar wat de vader van M^{r} van Benden betreft, - hij heet van Benden - hij was een rechtschapen burger.'

'Die heer was een braaf man!' onderbrak hem Jozefken, die alles had afgeluisterd en de partij van den Dorpsbeschaver scheen te willen nemen.

'Zeker, niet waar, Tjeefken? En Tjeefken zal ook altijd braaf zijn?' sprak Leonaard.

'Omdat mijnheer de dokter ook braaf is en mij genezen heeft,' zei het kind.

Leonaard richtte zich op om voort te gaan, maar de moeder weerhield hem, zeggende:

'Ernstig gesproken, mijnheer, - wat is mijne schuld?'

'Ik heb ernstig gesproken, moeder.'

'Maar....'

'En wat dan, moeder?'

'Gij spreekt van geen geld, mijnheer.'

'Gebruik uw geld, als gij er hebt, om voedsel te koopen voor uw kind; gij moet het nog wat verzorgen. En doe voorts wat ik u heb verzocht. Daarmede zijn wij effen.'

Na de handjes van het genezen kind gedrukt te hebben, zegde de geneesheer aan beide vrouwen goedendag en verliet hij het huis.

Moeder en grootmoeder vergezelden hem tot aan de deur om hem daar nog herhaaldemaal te bedanken.

Leonaard stapte de woning van 't voddenwijf binnen, om

haar te verzoeken eenen typhuslijder, van wien iedereen wegvluchtte, als ziekendienster te willen verzorgen, - tot groote ontstichting der buurvrouwen, welke de eene in het huis der andere liepen om elkaar te gaan afvragen, wat voor zaken dokter Stuypaert met zoo eene booze, oude heks wel mocht te verrichten hebben.

Van daar begaf hij zich rechtstreeks naar den burgemeester van Vaderoord, die ook reeds geheel hersteld was en den geneesheer op een noenmaal uitgenoodigd had.

X.
Een Dorpsbeschaver en een Magistraat.

De geraaktheid van M^{r} van Wateren, burgemeester van Vaderoord, was niets anders geweest dan eene hevige aandoening der zenuwen, veroorzaakt door eene overdrevene gramschap, welke laatste teweeggebracht was door eene omstandigheid, die wij alhier in 't kort dienen te verhalen.

Dienzelfden dag, dat we Leonaard Stuypaert bij zijn eerste bezoek aan het zieke kind hebben vergezeld, was de grootmoeder van Tjeefken, van zoohaast de dokter vertrokken was, aan hare geburen gaan vertellen wat hij over de ziekte gezegd en welke middelen hij voorgeschreven had. Hoe meer zij had nagedacht en er over geredeneerd, des te meer had zij het voorzeker gehouden, dat tooverij en niets dan tooverij de oorzaak was van de lamheid haars kleinzoons. Ook had zij zich bij zulke vrouwen begeven, welke hare zienswijze volkomen deelden.

Zoo was, niettegenstaande het streng verbod van Leonaard er aan niemand van te spreken, de mare dat het kind betooverd was, algauw het dorp rond verspreid. In 't begin had men, op eene heilige stilzwijgendheid, gezegd dat het

voddenwijf Tjeefken die poets had gespeeld, maar in korte dagen schroomde haast niemand meer het in 't openbaar te vertellen.

Te Ten-Broeke werd dit schier algemeen geloofd. De eenigen, welke in die zaak eene uitzondering maakten, die zelfs des Zondags in de herbergen, voor alwie het maar hooren wilde, het kwaad, dat in die valsche betichting lag, afkeurden uit al de krachten hunner ziel, waren onze kennissen Jozef de Keteleire, timmerman Cobbens en baas Havemans. Eenige anderen, die door de overtuiging hunner bovengenoemde dorpsgenooten, en door de waarheid, welke deze in andere gevallen en omstandigheden hadden gesproken, reeds aan hun bijgeloof hadden verzaakt of twijfel omtrent het bestaan van tooverij in het hart voelden oprijzen, verstoutten zich eindelijk ook, hunne stem met die hunner welpeinzende medeburgers te vereenigen.

Daaruit ontstond binnen het gehucht een onzeggelijk geharrewar en in de gemoederen, als 't ware, eene omwenteling, waarvan velen geene juiste rekening konden houden.

Hoemeer men de zaak tegensprak, hoemeer men de ongerijmdheid van het bijgeloof deed uitschijnen, des te heviger toonden zich zijne aanhangers, die er ook in veel grooter getal te vinden waren. Eenigen zelfs sloten eene soort van onderling verbond tegen de arme vrouw, met het doel haar van de gemeente te verdrijven, althans geene de minste betrekking met haar meer te onderhouden.

Eindelijk was de Winter volop aan 't woeden. Uit oorzaak van de tegenwerking, zag zij heur gewin dagelijks

afnemen, en liep zij inderdaad tenlangenlaatste gevaar in gebrek te vervallen, niettegenstaande dokter Stuypaert alle middelen inspande om haar het eene of andere te laten verdienen.

De booze samenzweerders verheugden zich reeds hunne plannen van verbanning te zullen zien verwezenlijken; maar, gelijk te allen tijde de onschuld bij de grootmoedige en rechtschapen zielen toegang en bescherming heeft gevonden, zoo was het ook met het lot dier onnoozele vrouw: edelmoedige harten ondersteunden haar in stilte en trachtten haar in heuren ellendigen toestand allen mogelijken troost te verleenen.

Zekeren avond dat onze arme weduwe de aalmoes had gehaald, welke M^{r} van Benden haar op zijne beurt had gegund, was zij, om den weg te verkorten en eerder uit de koude verlost te zijn, dwars over een onbezaaid, met sneeuw overdekt stuk land van boer Dekens gegaan. Deze, die een harer onmeedoogendste vervolgers was, de arme vrouw bemerkt hebbende, vloog haar achterna en viel heur met stooten en stampen op het lijf. Het gekerm van Joanna - dit was, gelijk men weet, haar naam - werd door de geburen gehoord. Twee, drie snelden heur ter hulp, maar haar herkennende, lieten zij den boosaardigen man begaan, - eensdeels omdat het een rijk boer was, anderdeels omdat zij, die het voorwerp was der mishandeling, volgens hunne zienswijze, ‘verdiende wat ze kreeg....’

's Anderdaags lag Joanna ziek te bed. M^{r} van Wateren, burgemeester van Vaderoord, aan wien het gebeurde was ter

oor gekomen, liet den dader bij zich ontbieden, en ging zelf te haren huize de verklaring der weduwe ontvangen.

Op de vraag, welke schade Joanna hem had toegebracht met over eenen onbezaaiden en dan nog met sneeuw overdekten akker te gaan, antwoordde Dekens, dat zij hem de minste schade niet had toegebracht, maar dat hij niet wilde dat zoo eene vrouw zijne velden of hofstede naderde; dat zij met den duivel omging, en boven al het kwaad, dat ze reeds in de gemeente had verricht, nog in staat zou kunnen geweest zijn hem ook de eene of andere 'poets te spelen.'

'En indien,' voegde hij erbij, 'gij een man zijt, burgemeester, die uwe plichten als vader van ons allen wilt vervullen en u aan uwe bestuurden wilt beminnelijk maken, zult ge, van morgen af, die heks van de gemeente verdrijven, haar in een kot doen opsluiten en beletten dat bocht van volk, zooals er hier te vinden is, haar ondersteune!'

Deze woorden, die wel niet letterlijk het gezegde van boer Dekens, maar toch, gelijk ook de volgende aan hem toegekende spreuken, den zin ervan teruggeven, - uitgesproken op eenen hoogen toon, hadden M^{r} van Wateren zeer ontsteld.

'Welk is het kwaad,' vroeg deze, na wat kalmte verkregen te hebben, 'dat Joanna op de gemeente heeft verricht? Ik ben niet alleenlijk gesteld om mishandelingen te doen straffen, maar ook om alle ander kwaad tegen te werken en te beletten.'

'Zoo het is u niet bekend? - Wat doet ge dan te

Vaderoord, gij en uwe veldwachters? Spreek van de koeplaag, die dezen Zomer in verscheidene stallen heeft geheerscht, spreek van Tjeefken uit de Lindestraat, - en een klein kind zal u 't voddenwijf als oorzaak van al dat kwaad aanwijzen. Wellicht ook kent gij den Hollander niet? - en timmerman Cobbens (dien ik ook te laat heb leeren kennen, want hij werkt tegenwoordig aan mijn huis)? - en dokteurken Stuypaert? - en dien melkbaard van eenen Tjeef de Keteleire?...'

'Boer Dekens, gij lastert de ordentelijkste lieden uit Vaderoord,' onderbrak de burgemeester met verontwaardiging Dekens' rede. 'Ik kan zoo eene taal niet dulden....'

'Nog beter!' riep Dekens, op zijne beurt in des sprekers gezegde vallende, 'nog beter: - ge zult eindigen met alles zelf goed te keuren! - Hoor, burgemeester, waarvoor hebt ge mij geroepen? Ik ga voort.'

'Omdat gij u plichtig hebt gemaakt aan laffe mishandelingen, gepleegd op eene onschuldige, weerlooze vrouw! Gij spraakt zooeven van plichten, welnu, het is thans mijnen plicht u te doen straffen! Hebt gij het eene of andere te uwer ontlasting in te brengen, ik zal er nota van nemen. Zooniet, ik moet proces-verbaal opmaken te uwen laste.'

'Als 't maar dat is, - doe wat ge kunt,' sprak Dekens, en ging henen.

Dat deze korte, maar getrouwe schets van eenen onbeschoften, fanatieken en alleenlijk op zijn geld steunenden man den lezer niet ontstichte. De taak, die we op ons

hebben genomen, maakt het ons ook tot plicht de waarheid te schrijven, hoe grof deze ook zijn moge.

Wat nu den burgemeester van Vaderoord betreft, deze was een ambtenaar met weinig karakter bedeeld, zeer zenuwachtig en onstandvastig van humeur; bijwijlen zoo streng, dat hij schier boos was, en bijwijlen alles met woorden willende terechthelpen. Iemand, hij mocht het grootste ongelijk hebben, die hem hard dorst toespreken, hetzij, gelijk het met boer Dekens het geval was, uit onbeschoftheid, hetzij uit list, - zoo iemand droeg gewoonlijk door op hem. Hij voelde wel dat hem ongelijk werd aangedaan en dat hij in zijn gezag werd gekrenkt, maar 't was juist die overtuiging, welke eenen zeer dikwijls nadeeligen indruk naliet op zijne lichamelijke en zedelijke gesteltenis.

Zoo was het dat hij van de mishandeling van boer Dekens, waaraan hij het minste gevolg niet gaf, en welke hij met woorden en bedreigingen niet had kunnen verhelpen, zelf de straf moest dragen. Nauwelijks was de boer vertrokken, of het nadenken aan het gebeurde werkte zoo nadeelig op zijnen geest, dat hij in eene zenuwberoerte viel, waaraan zich niemand verstond. Ook zullen wij in 't voorbijgaan zeggen, dat niet lang voordien twee zonen van zeer deftige ouders, vrienden van M^{r} van Wateren, elk tot eene gevangzitting waren veroordeeld geworden, om den dag der hanekapping, na zich in de jenever te hebben vergeten, den jongen metser uit Kaalhem, zooals we reeds weten, slagen en verwondingen toegebracht te

hebben. - Dit en het zooeven besproken voorval waren de eenige oorzaken van zijne ziekte.

't Was dan dat men, vreezende voor zijn behoud, dokter Stuypaert had zenden halen. Deze had hem een geestversterkend middel toegediend en eenige dagen rust bevolen, met de verzekering voor de leden van zijn gezin, dat de ziekte in zich zelve geenszins gevaarlijk was.

Tot daar de oorzaak der onpasselijkheid van den burgemeester van Vaderoord. Laten wij thans een bezoek brengen aan den herstelden magistraat, om daarmede den draad van ons verhaal te hervatten, dien wij, eenige bladzijden hooger, hebben laten varen.

Het was rond elf ure van den morgen. M^{r} van Wateren ontving zijne gewone briefwisseling, waarvan hij de stukken betrekkelijk het bestuur, na ze eerst nauwkeurig nagezien of er eenige notas op geschreven te hebben, aan kant legde. Vervolgens scheurde hij den band van zijn nieuwsblad en wierp eenen vluggen oogslag over de bijzonderste, althans voor hem belangrijkste rubrieken. De BINNENLANDSCHE TIJDINGEN hielden inzonderheid zijne aandacht gevestigd.

‘Zoo, dan gaat het er nu toch van komen,’ murmelde hij bij zich zelven, na zijne blikken eenen bijtitel in die rubriek, *ontwerp van wet op het lager onderwijs*, getroffen hadden. ‘De gedeputeerden van het land, zij die het tegenwoordige en het toekomende lot van België in handen hebben, die de strengste voorzichtigheid zouden behooren aan den dag te leggen, - zij gaan het onderwijs uitbrei-

den, eene wet maken op het onderwijs. Ha! ha! eindelijk zijn ze aan het werk, de groote verstanden! Al de boeren moeten advocaten worden en al de bakkers en kruideniers procureurs!

Domhoofden! dan zullen die boeren zeker pataten gaan planten in de paleizen van justitie? Uitzinnigen! het volk moet onderwezen worden, zegt ge?... Bestaat de wereld niet reeds verscheidene duizende jaren, en zijn het misschien de geleerden die belet hebben dat ze verging? Zal ze misschien niet eerder in duigen vallen door toedoen der geleerden, die haast alles willen omkeeren? - Gedeputeerden, gij meent zeker niet dat ge hetzelfde lot zult ondergaan als de rietmusch, die, na het ei van den sperwer uitgebroeid en het jongsken geaasd te hebben, tot dank door dit verslonden wordt? - Dàt lot wacht u, dàt lot zult gij ondergaan!'

Hij richtte zich op van zijnen stoel, stuk eene pijp aan, deed al peinzend eenige stappen rond zijne kamer, hield een oogenblik voor het venster stil, bleef er eene wijl door heen zien, zonder te weten naar wat, en ging eindelijk, altijd peinzend, zich weder neerzetten.

'Ja, het volk onderwijzen en ontvoogden, is de nekslag toebrengen aan de maatschappij en de samenleving in den grond boren,' murmelde hij vannieuws.

En als ware zijne oordeelvelling eene godsspraak geweest, waarop niet weer te keeren is, hield hij de quaestie der wet op het onderwijs voor hem als afgedaan en volhardde hij, met zijne gedachten redeneerende:

‘'t Is nu genoeg met de inlandsche staatkunde, of beter, staatsknoeierij; zien we eens wat de VERSCHILLIGE NIEUWSTIJDINGEN behelzen.’

Aan het hoofd der rubriek, die de twee voorlaatste woorden voor titel droeg, was er een ongeluk aangeteekend, voorgevallen binnen de stad, waar het nieuwsblad werd uitgegeven; daarop volgde nogal iets dat op een ongeluk trok; voorts eene ontdekking, binnen een naburig dorp, van eene Romeinsche begraafplaats; dan weeral een ongeluk en eindelijk eene tijding uit Vaderoord zelve, welke aldus was vervat:

‘Men schrijft uit Vaderoord, den 15^{en} Januari:

Als een bewijs dat dezelfde gedachten en bijgeloovigheden gelijk voor twee-driehonderd jaren nog onder zekere lieden voortleven, diene de volgende gebeurtenis, onlangs te Vaderoord voorgevallen:

Een vijfjarig knaapje, sedert lang door eene lendenlamheid aangedaan, werd door bijna iedereen gehouden als betooverd (!?) zijnde; men ging eindelijk zelfs zoover, dat de heks - die, gelijk men weet, doorgaans eene arme vrouw is - aangewezen en er tegen haar eene soort van vervolging ingespannen werd. Een rijk boer, met name D*****, hield zich daarmede niet tevreden: zekeren avond sloop hij haar achterna en leverde zich aan de laf hartigste mishandelingen over, bijzooverre dat de mishandelde vrouw 's anderdaags ziek te bed lag en in levensgevaar verkeerde.

We zijn zoo gelukkig er te mogen bijvoegen, dat de heks, dank aan de belanglooze, door dokter S. haar in 't

geheim toegediende hulp, geheel hersteld en het betooverd kind, door de zorgen van denzelfden geneesheer, op goeden voet is gebracht; dat de achtbare heer burgemeester van Vaderoord proces-verbaal heeft opgemaakt ten laste van den mishandelaar, en dat deze groot gevaar loopt eene welverdiende straf te zullen ondergaan.'

M[r] van Wateren was geenszins op zijn gemak bij dit artikel: van den eenen kant was hij niet tevreden, omdat de gazet zich, buiten zijne wete, met gebeurtenissen bemoeide, voorgevallen binnen de gemeente, waarvan hij zich als voogd aanzag; en van eene andere zijde voelde hij zich niet in zijn schik, daar het artikel van een proces-verbaal gewaagde, waarvan er wel quaestie was geweest, doch waarvan hij had afgezien, - van het proces-verbaal, dat de schier eenige oorzaak zijner onpasselijkheid was geweest.

'Weeral de geleerdheid,' dacht hij: 'zonder geleerden had men dit artikel niet gemaakt. Nu sta ik, komt het hem te wete, in eene valsche positie tegenover den procureur des konings. - Ja, gedeputeerden, ge zult ook dat lot ondergaan, dat voorzeg *ik* u.'

Er werd aan de bel geklonken, en een oogenblik daarna meldde zijne meid hem dokter Stuypaert aan.

'Dat hij binnenkome!' zegde hij kortaf.

Bij de ontvangst van Leonaard, trachtte M[r] van Wateren zich een minzaam voorkomen te geven. Na den gewonen handdruk, na zich wederzijds van den gezonheidstoestand, die voor beiden 'opperbest' was, verzekerd en een poosje

over onverschillige dingen gepraat te hebben, werd de soep opgediend en het middagmaal gehouden; en na den maaltijd, en na te einden een gesprek te zijn gekomen, zegde M^{r} van Wateren:

‘Geen nieuws, dokter?’

‘Ik weet van niets bijzonders, burgemeester.’

‘Hebt gij de gazet nog niet gezien vandaag?’ ging van Wateren voort.

‘Neen, die lees ik gewoonlijk des avonds.’

‘Er is nogtans nieuws, - zelfs nieuws dat u en mij raakt.’

‘Dat u en mij raakt, mijnheer?...’

‘Zie eens!’ En hij reikte hem het dagblad, met den vinger op het besproken artikel, over.

‘Ba,’ zegde Leonaard, na het aandachtig gelezen te hebben, ‘'t is eene kleinigheid en in den grond toch waar?’

‘Kleinigheid.... kleinigheid....’ stamelde M^{r} van Wateren. ‘Ik weet niet?... 't Zijn de geleerden die beginnen te werken, - de geleerden uit Vaderoord,’ voegde hij er met minachting bij. ‘En 't schijnt dat de grooten van 't land zich ook aan 't werk gaan stellen: ze zijn vast besloten, van elken boer eenen advocaat te maken, ha! ha!’

‘De grooten van 't land?’ vroeg Leonaard, die zich echter wel kon inbeelden dat van Wateren de wet op 't onderwijs bedoelde, waarvan er reeds lang spraak was geweest, maar waaraan men nog geen ernstig gevolg had gegeven.

‘Ja zeker: - er is quaestie in de kamer eene wet op 't onderwijs voor te dragen. Dan zullen zeker die onbeschofte menschen,’ ging van Wateren voort, nu wellicht op de handelwijze van boer Dekens zinspelende, maar toch zijne spotternij tegen de ontworpene wet richtende, ‘in de wereld niet meer te vinden zijn?’

‘Ongetwijfeld in veel minder getal dan tegenwoordig, want het karakter hangt grootendeels van de opvoeding af, daar deze, over 't algemeen, den mensch toch vormt. - Het is, in alle geval, beter zich aan die onbeschoftheden niet gelegen te laten en maar recht door te gaan in de wereld,’ voegde Leonaard voor het persoonlijk welzijn van M^{r} van Wateren er nog bij.

‘Wie kan altijd zoo handelen, mijnheer?’

‘Dat kan men niet, tenzij men rekening houde van de onbeschaafdheid der menigte, en men haar dit niet voor misdaad aanrekene, maar het als een gebrek aanzie, waarin zij zelve geene schuld heeft.’

‘Geene schuld, mijnheer?’ vroeg de burgemeester van Vaderoord, half verwonderd, half verontwaardigd. - ‘Wie misdoet, maakt zich toch plichtig?’

‘Algemeen genomen en volgens alle bestaande wetten op 't woord genomen, ja,’ merkte de Dorpsbeschaver zeer zachtzinnig aan. ‘Maar wij, die toch een beetje de wereld kennen, die den mensch toch eenigszins verstaan, mijnheer van Wateren, dienen, zelfs voor ons eigen welzijn, aleens de opvoeding in acht te nemen van de personen, met welke wij omgaan. Één onbetamelijk woord, uitgesproken door

eenen welopgebrachten man, zal mij honderdmaal erger kwetsen dan eene heele bui onbeschofte redenen van onwetende lieden. Den eerste zal ik aanzien voor iemand die zich beneden den mensch stelt; met den tweede zal ik medelijden hebben, omdat hij alleen zich niet vernedert, maar door diegenen, welke hem gekweekt hebben, grootendeels vernederd is geworden.'

'In den grond kunt gij gelijk hebben, dokter; maar ge weet genoeg, dat zulke leerstelsels in de samenleving niet kunnen toegepast worden?'

'Ik ben van uw oordeel niet, heer burgemeester,' hervatte Leonaard altijd zachtzinnig: 'van zoohaast men het princiep aanneemt, mag men niet meer zeggen, dat het niet geschikt is om toegepast te worden: te rekenen van dat oogenblik zou men naar middelen dienen om te zien, ten einde het te bewerkstelligen.'

'Dokter,' zei M^{r} van Wateren, 'ge zijt een philosoof. - Drink liever nog eens,' volhardde hij, de glazen vol schenkende.

Na beiden gedronken en M^{r} van Wateren zich eene wijl bedacht te hebben, hernam deze:

'De middelen, mijnheer? - Daar ligt juist de moeilijkheid!'

'Ja, en toch niet. - Wat ik u ga antwoorden, heb ik in meer zulke omstandigheden reeds gezegd: met de volwassenen dienen wij geduld te hebben en toegevendheid te gebruiken; maar van het jongere geslacht, dat voor de toekomst is bestemd, moeten wij beschaafde leden der maat-

schappij trachten te vormen, - en de middelen daartoe zijn zeer eenvoudig: we behooren niets te doen dan het volk te onderwijzen.'

'De toekomst, mijnheer, gaat ons niet aan: daar bekommer ik mij niet mee. Dat diegenen, welke later zullen aan 't bewind zijn, zorgen dat ze goede, christelijke burgers hebben; wij dienen maar goede bestuurden te bezitten. - Duid het mij overigens niet ten kwade, dokter, dat ik zoo vrij spreek, - maar al uwe uiteengezette maatschappelijke verbeteringen zijn niets dan hersenschimmen. Sinds eeuwen reeds draait men er rond, en niet één weldenkend mensch heeft het durven beproeven zooiets in 't werk te stellen. De philosofen droomen dat, maar de mannen van praktijk hebben er afschrik van. - De geleerdheid, mijnheer, is eer gevaarlijk voor den mensch dan voordeelig. Te allen tijde zijn het de geleerden geweest, die de meeste verwoestingen aan de samenleving hebben toegebracht. Een onwetende, integendeel, is en blijft gerust.'

'De verdwaalde geleerden, of beter nog, diegenen welke op eigenbaat uit waren, of die van zich wilden doen spreken, hebben kwaad verricht. Voor hen, die er geen goed gebruik weten van te maken, is de geleerdheid zelve wel niet gevaarlijk, maar, haar tot werktuig gebruikende om hunne booze ontwerpen te verwezentlijken, worden zij inderdaad gevaarlijk voor het niet onderwezen volk. Hieromtrent zijn wij het volkomen eens. - Maar dit belet niet dat men de menschen onderwijze. Volgens uw stelsel zou niemand mogen onderwezen worden en alle man in de domheid

dienen op te groeien. Eene algemeen verspreide geleerdheid zou zoo voordeelig zijn, als de onwetendheid nadeelig is. Wie onderwezen is, zal onderscheid weten te maken tusschen de dwaalbegrippen en de goede grondbeginselen, terwijl hij, die in de onwetendheid is opgebracht, zich leiden laat door alwie maar goed kan praten; ook zal hij allicht de valschheid voor waarheid aannemen als ze hem maar eenigszins net ingekleed voor zulke wordt voorgesteld. De geleerdheid integendeel opent het verstand en ontwikkelt het oordeel; van haar hebben wij, bijgevolg, niets dan goed te verwachten. Van eenen anderen kant zal men eenen verdwaalden mensch, die geleerdheid bezit, met meer gemak naar de waarheid terugbrengen dan eenen onwetende, omdat de eerste redeneert en de tweede doorgaans eene domme stijfhoofdigheid behoudt.'

Leonaard kende M^{r} van Wateren te goed om aan zijne rechtzinnigheid te twijfelen. Maar, droeg hij hem daarvoor misschien achting toe, toch zag hij met spijt, dat de voorstander der onwetendheid eene voorzichtigheid aan den dag legde, die geene andere reden van bestaan had dan om de domheid, het vooroordeel en het bijgeloof, de drie kankers der maatschappij, waartegen hij met al de krachten zijner ziel en zijns lichaams den oorlog voerde, in stand te houden.

Welzijnshalve, had hij willen zwijgen, maar zijn geweten dwong hem, nog een woord te zeggen. Dit stelde hij evenwel uit totdat ze de koffie, die juist opgebracht werd, gedronken hadden. - Toen sprak hij:

'Zoudt ge mij niet tegenwerken, heer burgemeester,

indien ik zelf het eens beproefde het onderwijs in 't dorp te bevorderen? Ik zou mij bepalen met binnen Ten-Broeke te werken.'

'Zoo, dan is het toch waar, wat men mij heeft verteld?' zei de magistraat met zekeren wrevel.

'Te weten?' vroeg Leonaard.

'Dat de Hollander, baas Havemans, timmerman Cobbens, Jozef de Keteleire, - enfin, al de philosofen uit uwe wijk, met dokter Sruypaert aan 't hoofd, Ten-Broeke van onder tot boven willen keeren. - Als gij oprecht er voor genegen zijt, stelt u maar eens aan het werk, - op voorwaarde echter dat gij er de gevolgen van draget.'

'Wij verantwoorden ervoor, mijnheer,' zei de dokter.

Noch meer noch min dan 't geen voorafgaat werd er betrekkelijk die zaak gesproken, maar te rekenen van dat oogenblik was de achting, die M^{r} van Wateren Leonaard Stuypaert had toegedragen, zeer ras beginnen verflauwen, om misschien later tot haat over te slaan.

'Drink een "chasken"' sprak de burgemeester, twee romerkens cognac schenkende, 'en zwijgen wij daarvan. - Op uwe gezondheid, *Dorpsbeschaver*,' voegde hij er bij, zijnen dischgenoot met zekere minachting beziende en zijn glaasje tegen dat van Leonaard brengende, maar vooral op het woord 'dorpsbeschaver' drukkende.

'Op de uwe, burgemeester,' zei de dokter met goede meening, daar het in zijn karakter niet lag menschen te misachten, enkel omdat zij anders dachten dan hij.

Of 't geval het zoo wilde, weten wij niet; maar terwijl de

geneesheer de gezondheid dronk van den burgemeester van Vaderoord, werd er zeer hevig aan de bel getrokken, en een oogenblik daarna kwam de meid des magistraats den dokter melden, dat hij verzocht werd aanstonds eenen hem wachtenden persoon te volgen. Zonder meer te toeven, richtte Leonaard zich op en verliet hij zijnen gestoorden gastheer met eenen gulhartigen handdruk en een minzaam gelaat, om hem te bewijzen dat zijne achting door het gebeurde niet het minst was verkoeld.

XI.
Eene tusschenpoos.

Gelijk we zelf zijn, zoo moet ook de lezer wezen Die droge dingen, waaruit de inhoud van het grootste deel der voorafgaande hoofdstukken bestaat, zouden ons die ze beschrijven, zoowel als hem, die zich de lezing derzelve getroost, weleens vervelen, en ons, evenals den lezer, naar een oogenblikje uitspanning of beter, naar een vertelselken van lichteren aard doen snakken. - Daarom hebben wij een hoofdstuk aan zooiets toegewijd en dat hoofdstuk *eene tusschenpoos* geheeten. Wat erin wordt verhaald, zal ook al voor den band van het geheele van eenig nut kunnen zijn.

Het gure weder des Winters van 1841-1842 had nu zijn toppunt bereikt. Dat de helden van ons verhaal bij eene warme stoof of in de schuren met binnenwerk de koude dagen maar rustig doorbrengen en de lange, vervelende nachten maar ongestoord in wollen dekens slijten. Wij benijden hun geenszins dat geluk; integendeel, we zouden van harte wenschen dat al de Winters voor al onze broeders en zusters alzoo voorbijgingen. Wij althans zullen onze bekenden die gunste jonnen, hun eene lange rust en stillen

vrede laten genieten, en ze vóór Mei 1842 op het tooneel niet meer doen verschijnen.

Welnu, de 10e Mei 1842, de dag dat wij ze wekken, was een dag zonder weerga onder opzicht van aangenaamheid. Bijna al de lentebloemen waren reeds ontloken, al de gewassen, aan welke die kleur eigen is, stonden groen, al de vogelkens zongen, de vlinders fladderden, de bijen gonsden rond en de mensch verlustigde zich in het aanschouwen van de nieuwe en telken jare vannieuws herlevende natuur. - Onnoodig er bij te voegen, als alles zoo vroolijk en blijde was, dat alles door eene lieve zon verlicht en gekoesterd werd.

Boer Dekens had inderdaad aan den landbouw vaarwel gezegd en reeds het nieuwe huis betrokken, waarvan wij in 't voorbijgaan hebben gesproken. - Daags te voren was het zijn overhaalfeest geweest, 't is te zeggen, dat hij al diegenen zijner buren, welke aan het vervoeren, laden of lossen zijner huismeubelen hadden medegeholpen - gelijk zulks, loffelijken gebruike, te platten lande gebeurt - had getrakteerd, en den 10n Mei gaf hij een noenmaal ten beste aan zijne bijzondere vrienden en kennissen.

Dit noenmaal had echter een tweevouwdig doel, hetwelk wij in korte woorden dienen te beschrijven. - Juist rond dien tijd dat boer Dekens zijn nieuw huis zou gaan bewonen, werd hij door eene pleuris geslagen, die niet alleenlijk hem in zijn ontwerp van zich te verplaatsen verhinderd, maar hem zelfs in levensgevaar had gebracht. De hulp en

raad van eenen bekwamen geneesheer was voor hem eene dringende behoefte geworden.

Zijn haat tegen dokter Stuypaert was reeds zoo groot, dat hij, bij den aanvang zijner ziekte, ronduit had verklaard, dat hij liever zonder hem te sterven, dan met hem te genezen had. Een andere geneesheer roepen, was bijna onmogelijk, daar de naastwonende een tweetal uren afgelegen was.

De pleuris is eene kwaal die spoedig zorg vereischt, en dit wist ook de dochter des zieken landmans. Om geenen tijd te verliezen, en overtuigd als zij was, dat Leonaard, die bij middel zijner kunst binnen het dorp en in de omstreek wonderen had verricht, haren vader zou hebben genezen, liep zij den volgenden dag al vroeg naar heuren oom, baas Havemans, om hem te verzoeken aanstonds met den dokter bij haren ouder te willen komen.

'Zeg toch aan vader niet,' voegde zij er bij, 'dat ik het zoo geschikt heb, nonkel. Hij zou kunnen kwaad zijn op mij, hoewel ik voor zijn eigen welzijn handel.'

'Wees gerust, wees gerust, nichtje,' zei de oom; 'ik zal veinzen van niets te weten en gebaren slechts gekomen te zijn voor eenige andere zaak. Met den dokter zal ik voorts alles ten beste schikken.'

Amelie bedankte haren oom en liep in éénen adem naar heure woning terug.

De toepassing van dien prijzenswaardigen list had eenen bijzonder goeden uitval gehad: Dekens had niets tegengezegd of zich geen woord laten ontvallen, dat Leonaard ge-

kwetst of hem reden had kunnen geven te denken dat de zieke tegen hem ingenomen was; en de behandeling, welke de dokter in die kiesche en hoogstgevaarlijke omstandigheid aan den dag had gelegd, had zulke gevolgen gehad, dat zelfs het minste spoor van ziekte op den kortst mogelijken tijd geheel en al was verdwenen geweest.

En zoo had de van zijne ziekte herstelde landman het lofwaardig gedacht opgevat, èn zijnen geneesheer, èn zijne beste vrienden op een noenmaal te vereenigen, en aldus zijne gelukkige genezing en de inbezitneming zijner nieuwe woonst te vieren.

Dien dag stapte Leonaard Stuypaert, vergezeld van baas Havemans, DE GEESTIGE VLAMING uit, waar zij, ter gelegenheid van hunne ontmoeting dicht bij die herberg, waren binnengegaan om te zamen wat te praten. Hunne onderhandeling moest oprecht vriendschappelijk of van luimigen aard geweest zijn, want op het gelaat des dokters speelde nog een zalige glimlach, wellicht teweeggebracht door het gesprek, dat ze kwamen te eindigen, of door de mijmering, waarmede zijn geest nog bezig was.

Misschien een vijftigtal stappen verder hielden zij stil om het nieuwe huis van boer Dekens, die, in 't voorbijgaan gezegd, voortaan door iedereen baas, om niet te zeggen mijnheer Dekens, werd genoemd, - in oogenschouw te nemen; maar nauwelijks waren zij aan 't redekavelen over dat gebouw, of zij zagen den bewoner, die ze had ontwaard, hen met een open en vriendelijk gelaat te gemoet komen en hun eenen gullen handdruk tot welkom aanbieden.

‘En wat zegt gij van mijn huis, dokter?’ sprak hij den geneesheer aan, hem als een' ouden kameraad op den schouder kloppende.

‘'t Is lief, Dekens, zeer lief,’ antwoordde Leonaard, door die minzame aanspraak en die zoo familiare aanraking waarlijk getroffen; ‘ik maak er u mijn compliment over.’

‘Ge moogt me waar gelooven, zwager,’ volhardde Dekens, nu tot Havemans het woord richtende, ‘dat ik mijn gemak niet kan gewend worden sedert ik hier woon. Amelie zegt het ook heele dagen, dat ze haast niet weet wat met haren tijd gedaan.’

‘Het goede leven wordt men zoo licht gewend, zwager. - Maar weet ge wat er u beiden te doen staat?’ merkte Havemans aan: ‘huur gij eene brave, bejaarde meid, en dat Stuypaert van Amelie zijne vrouw make. - He, dokter, ware dat niet goed dan?’ eindigde hij, om te doen gelijk Dekens gedaan had, zijne hand op 's geneesheers schouder leggende.

‘Nonkel is daar weeral, niet waar, Leonaard? Hij is en blijft altijd dezelfde: hij zal zich nooit beteren.’

Deze woorden had onze rustende landman zoo hartelijk uitgesproken en dat zeggende, Leonaard zoo minzaam en ondervragend bezien, dat de geneesheer zich aan Dekens' handelwijze niet verstond, en nu nog meer begon te denken op het gesprek, dat hij met Havemans in DE GEESTIGE VLAMING had gehad.

‘Komt binnen,’ sprak Dekens vervolgens, zonder Leonaard den tijd te laten om te antwoorden. ‘Kom, dokter.

Asa, zwager! wijs gij onzen vriend eens den weg. Al de andere genoodigden zijn er reeds; er ontbreekt niemand meer dan gij beiden.'

Binnen vonden zij inderdaad een aantal personen van beide geslachten en vreemd aan het huis in de 'beste kamer'- een landman kent geen salon - vereenigd. Onze bekenden Judook de Coster en Lodewijk Schippers met hunne achtbare wederhelften, Jozef de Keteleire, de oudste dochter van timmerman Cobbens en de moeder van Leonaard waren onder het getal.

Amelie Dekens, die uit wellevendheid dien dag zich met weinig of niets bemoeide van 't geen de tafel aanging, had, van zoohaast de gereed te doene spijzen voorbereid waren, al den last aan eene goede kokers, gelijk men in Vlaanderen zegt, overgelaten, zich net aangekleed en voorts zich belast met de aankomende gasten te ontvangen.

Hoe natuurlijk kweet zij zich van hare taak, hoe deftig zag zij er uit met hare even deftige kleederen aan! Gelijk altijd, lag er wel iets weemoedigs in hare oogen, zag men wel op haar zedig gelaat sporen van opgekropt spijt of van den indruk des omgangs met lieden, die haar niet verstonden, of die van eene andere inborst waren dan zij; maar deze teekenen getuigden juist in haar voordeel en deden de gevoelige, oordeelvolle ziel, waarmede zij bedeeld was, des te duidelijker uitschijnen.

Van zoohaast zij haren oom met den jongen geneesheer had bespeurd, drong zij door de haar omringende genoodigden en liep hen met eenen vroolijken 'welkom, nonkel!

welkom, heer dokter!' en een licht bloosje op de wangen te gemoet; welke twee personages, gevolgd door haren vader zelven, zij binnen de plaats leidde waar de anderen bijeen waren.

Terwijl baas Havemans en Leonaard diegenen, welke zich in de kamer bevonden, goedendagzegden, hield Dekens zich met het overleg bezig, hoe hij best zijne dischgenooten zou hebben geplaatst. Korts te voren was hij op een traktement, gelijk hij 't heette, tegenwoordig geweest, waar de zoogezegde 'etiquette' min of meer waargenomen werd. Iets wat hij onthouden had, omdat men het zoo met hem had gedaan, was dat er, zooveel mogelijk, bij elken man eene vrouw en bij elke vrouw een man werd geplaatst, - en hij stond te berekenen, hoe zich best van die taak gekweten.

'De gehuwden van elkander scheiden,' dacht hij, 'ware nog al aardig; en de jongen bij getrouwden zetten, ware nog koddiger.

'Het beste middel zal zijn, elk gehuwd man nevens eene gehuwde vrouw te doen zitten. Eens zoover, zal het overige zich zelven uitwijzen.'

Zoo gezegd, zoo gedaan.

'Bazinne de Coster!' riep hij.

De geroepene bekeek diegene, met welke zij aan 't praten was, met eenen zonderlingen, ondervragenden oogslag, die zooveel beteekende als: 'wat wil hij van mij?'

Dekens hield reeds voorop de leuning des stoels in de hand en sprak tot de geroepene, die vol verwondering,

omdat hij haar alleen onder al de anderen had geroepen, vóór hem kwam staan.

‘Zet u daar neer, bazinne,’ sprak hij. - ‘Lodewijk Schippers,’ zegde hij vervolgens tot den man van dien naam, dezen dicht bij zich ziende, ‘gij nevens bazinne de Coster. - Judook de Coster en bazinne Schippers worden ook verzocht hier plaats te willen nemen.’

Toen dit was volbracht, krabde hij in zijn haar.

‘Gevonden!’ dacht hij weerom bij zich zelven. - ‘Nonkel-Tieste,’ sprak hij tot Havemans, ‘gij hier, en gij, bazinne Stuypaert, nevens mijn' zwager. Uw man,’ vervolgde hij al lachende, ‘zal dat niet weten, en al wierd hij het later gewaar, hij diende maar mee te komen.’

Amelie ging haren oom, die van zijnen kant ook geene gelegenheid zou hebben laten voorbijgaan om haar te plagen, heur compliment maken.

‘Dank u, dank u,’ zegde deze, rechtstaande en zoekend rondziende. ‘Maar wacht eens een beetje,’ ging hij verstrooid voort. - ‘Zwager,’ volhardde hij, tot Dekens sprekende, ‘laat me eens mij met het plaatsen bemoeien. - Dokter, kom eens langs hier.... Goed! zij neergezeten. En gij, mijn nichtje,’ zegde hij op eenen schalkschen toon, Amelie bij den arm vattende en heur naar Leonaard leidende, - ‘zet gij u bij dien braven jongen.’ En haar beziende, voegde hij er nog bij: ‘ik maak u ook mijn compliment, hoort ge?’

Op Amelie's wangen verscheen er wederom een bloosje, doch een bloosje dat op de vraag: ‘zit ge wel?’ ware

deze haar gedaan geweest, uit zijne eigene natuur ‘ja’ zou geantwoord hebben.

Baas Dekens achtte zich gelukkig van het plaatsen verlost te zijn. Hij gebaarde van niets meer, liet Havemans begaan en nam zelf plaats aan tafel.

Nonkel-Tieste wist zich wel naar elks goeste te gedragen, en besloot eindelijk met Jozef de Keteleire nevens de dochter van timmerman Cobbens te doen neerzitten.

‘Onverbeterlijk, nonkel-Tieste!’ sprak de gastheer om zijn zwager te bedanken, ‘onverbeterlijk, man!’ En al de anderen betuigden door teekenen dat ze instemden met den spreker.

Daarop bezagen de gehuwden al de nog ongehuwden, hunne oogen met eenen denkenden glimlach van het eene koppel naar het andere richtende; en de bekekenen wierpen dan ook eenen eenigszins schuchteren blik op elkander, als wilden zij zeggen: ‘de oukens peinzen weeral verder dan wij?’

Allen neergezeten zijnde, werd de soep opgediend. Men vroeg den Heere zijnen zegen af over de spijzen, terwijl baas Dekens met eenen hartelijken: ‘weest allen welkom!’ het noenmaal opende.

De maaltijd liep goed af: de beste vriendschap en vroolijkheid hadden rond de tafel geheerscht; elkeen was om te geestiger geweest, niet één barsch of mistroostig gezicht was er opgemerkt geworden, - hetgeen op Leonaard, wiens goed hart altijd medeleed als anderen leden, maar ook mede gelukkig was als anderen het waren, eenen bijzonder goeden indruk had gemaakt.

‘Als 't buikje vol is, het hartje zoekt ruste,’ zegt een oud, misschien wat platte spreekwoord, en zoo was het ook met de dischgenooten van baas Dekens. Na den maaltijd heerschte er een poosje stilte, wel geene stilte zonder leven, doch eene soort van afnemende vroolijkheid. Maar daartegen heeft de mensch, in zijne menschelijke slimheid, weeral een middel gevonden: door het gebruiken van koffie heeft men die slaperigheid van geest weten te bevechten, en nauwelijks had men die gedronken en de mannen wederom een verdrijfmiddel daartegen genomen, of aller oogjes kregen leven terug, aller geestjes werden heropgewekt en voelde men zich, als 't ware, in eene andere sfeer.

Twee van zijne verre en wijd van daar wonende bloedverwanten had baas Dekens, wellicht omdat ze rijk waren, ook op zijn feestmaal uitgenoodigd, welke bloedverwanten met den besten wil der wereld - misschien omdat hij ook rijk was - aan die uitnoodiging hadden beantwoord. Daar zij, noch Ten-Broeke, noch Vaderoord van ver of nabij kenden, drukten zij, na de koffie, de begeerte uit een toerken te doen binnen het dorp; en daar de wellevendheid wil dat er den vreemden alle eer bewezen en alle mogelijke toegevendheid worde gedaan, was er niemand die zich tegen dat voorstel verzette.

Op het traktement, welk baas Dekens korts te voren had bijgewoond was er, na het noenmaal, ook een wandelingetje gedaan geweest, en al de mannen hadden den vrouwen, nevens welke zij aan de tafel hadden gezeten, den arm geboden en waren zoo twee en twee voortgewandeld. - Dit deel

van etiquette had hij ook onthouden, en het moest, kost wat kost, en wat men er te Ten-Broeke ook van zeggen moge, nageleefd worden.

Als baas Havemans, die nooit eene vrouw aan den arm had gehad, zich begon in te beelden, dat hij met bazinne Stuypaert zou hebben moeten rondwandelen; en als bazinne Stuypaert peinsde, dat ze in de straten van Ten-Broeke, en misschien nog verder, door den arm van eenen vreemden man zou geleid worden, hetgeen haar nooit was gebeurd, - bij die gedachte voelden zij beiden iets dat ze, naar zij later hebben bekend, ook nooit zouden hebben vergeten. - Judook de Coster en Lodewijk Schippers vonden er geen ander bezwaar in dan de opspraak van hunne geburen daardoor te wekken; en Leonaard en Jozef de Keteleire, die boven alle kleingeestigheden waren opgewassen, als er geene eerschending of strijdigheid met goede zeden op het spel stonden, zegden niets, maar waren zeer tevreden de gelegenheid te hebben wat lucht te kunnen scheppen en in gezelschap van de nevens hen gezetene maagden een toerken te mogen doen. - Den vreemden, die de wandeling hadden voorgesteld, diende baas Dekens tot inlichter van al wat ze begeerden te weten en te zien.

Eindelijk verlieten zij het huis waar ze genoenmaald hadden, en stapten zij den weg op die voorbij DE GEESTIGE VLAMING en voorts door Ten-Broeke liep.

'Wat zullen de geburen van ons zeggen?' fluisterde de vrouw van Dook de Coster tot haren gezel, als ze een

eindwegs waren gevorderd, toen eerst uitende wat ze nog niet opgehouden had te peinzen.

‘Zwijg... zwijg...’ zei Lodewijk Schippers, die zelf met een hart vol menschelijk opzicht volgde; ‘gebaar van niets...’

‘Ik weet niet,’ hernam zij echter, ‘wat Dekens peinst: 't is oprecht eene doenwijze van rijke menschen.’

Haar gezel haalde, denkend en terlinks eenen verlegen blik naar de geburen werpende, die over hagen en van achter schuren en stallen hen stonden na te zien, de schouders op, bij zich zelven zwerende: ‘Dekens zal mij niet meer hebben!’

Judook de Coster, die met de hem vergezellende vrouw waarschijnlijk dezelfde stof besprak en juist vóór zijnen vriend Schippers voortstapte, zag naar dezen bedeesd om, stelde een vragend gezicht en deed een vragend teeken met het hoofd, waarop de ondervraagde wederom de schouders ophaalde, als wou hij zeggen: ‘we zijn er aan voor 'nen keer?’

Totdat ze reeds de Lindestraat waren ingeslagen, had baas Havemans, die zich al de sterkte had bijgezet, waarover hij maar kon beschikken, nog geen ander woord dan ‘ja’ of ‘neen’ op de gezegden, welke hij haar had toegestuurd, van bazinne Stuypaert ontvangen. En als zij eindelijk De Vos voorbij en aan de hoeve gekomen waren, die hij bewoonde, liep zijne meid, welke op den boomgaard het koper schuurde, naar de stalling, om den knecht te zeggen ‘dat de baas daar kwam met eene vrouw aan den arm!’

‘Voorwaar!’ riep de knecht uit, en hij bleef verbaasd de wandelaars aanstaren.

De meid ook vergat voort te werken, en had noch oogen, noch aandacht genoeg om die voor haar zoo wonderbare gebeurtenis te aanschouwen.

Het voddenwijf alleen van al degenen, welke zij hadden ontmoet, zij, die eertijds zoo algemeen werd verfoeid, hield zich als ware zij aan zulke ontmoetingen dagelijks gewend geweest, en bracht hun allen eene eerbiedige groetenis toe. Den geneesheer sprak zij echter aan om hem eenig verslag te doen over eene kranke vrouw, bij welke zij als ziekedienster was geroepen, en na in korte woorden gezegd te hebben wat ze behoorde te zeggen, zette zij, zonder omzien, haren weg voort.

‘Zonder die vrouw en dokter Stuypaert,’ zegde Dekens tot zijne hem vergezellende bloedverwanten, ‘zoudt gij vandaag misschien op mijne uitvaart tegenwoordig geweest zijn; en dank aan God en aan hen, viert gij mijne genezing mede.’

Men ziet het, de gezonde rede had boer Dekens bekeerd: zijn vroegere haat tegen die vrouw was tot genegenheid overgeslagen.

Een tiental stappen verder waren eenige kinderen op straat bezig met spelen, zich onledig houdende met over de grachten te springen, die haar bezoomden, en over den weg zelven tuimelpretten te maken. De held dier jonge snaken was niemand anders dan onze oude kennis ‘Tjeefken uit de Lindestraat’. Met eene buigzaamheid en eene ze-

nuwkracht, welke iedereen, en vooral zij, die hem vroeger hadden gekend, bewonderden, sprong hij heen en weder en wrong hij zijne ledematen, als ware hij een meester der gymnastiek geweest, die zijnen leerlingen les in die lichaamsoefening gaf. Van zoohaast zij de naderende wandelaars in het oog hadden, vielen zij allen stil en plaatsten zich, eenigszins aangedaan, langs den eenen kant des wegs om het groepje te laten voorbijgaan. Maar nauwelijks had die meester-tuimelpretmaker den geneesheer herkend, of op zijn gelaat verscheen een dankbaar, maar tevens familiaar glimlachje, terwijl hij, zijne klak afnemende, sprak:

'Dag, mijnheer de dokteur!' En zijne makkers volgden dit gegeven beleefde voorbeeld.

'Dag, Tjeefken; goedendag, brave kinders,' zei Leonaard, hen met eenen vriendelijken glimlach beziende. 'Speelt maar voort,' voegde hij er nog bij: 'dan zult ge allen groot worden.'

Dekens loosde een' diepen zucht, zijn vroeger vooroordeel nopens het kind en nopens de zooeven ontmoette vrouw zich wellicht herinnerende; Havemans voelde eene aandoening van hernieuwd genoegen, en Leonaard zegevierde in zijn hart over de gelukkige en voor hem dubbel troostende gevolgen zijner voormalige behandeling van het knaapje en over het betere gedacht, dat velen reeds door zijne eigene handelwijze omtrent de arme weduwe hadden opgevat.

De gastheer stapte altijd door. Zijn inzicht was, èn zijnen verren bloedverwanten Ten-Broeke, dat hij voor

't schoonste en beste gehucht hield van al de gehuchten, die maar in zijn vaderland bestonden, te laten zien en bewonderen, èn zijnen gehucht- en dorpsgenooten zoo in eens te doen verstaan, dat hij niet meer tot den landbouwersstand behoorde, maar een leven van rentenier ingetreden was; - want, hoewel hij, evenals meer anderen, door het hooren en zien, van eenige superstitieuze ziekten was genezen, bleef hem toch nog het oude vooroordeel bij, dat geld alleen den mensch aanzien en waarde geeft.

Jozef de Keteleire, hoe ernstig ook van karakter, bezat evenwel een hart, dat voor liefde vatbaar was. Hij dacht noch aan rijkdom, noch aan de buren, die hij voorbijging, noch aan het gezelschap, waarin hij zich bevond; zijne ziel was door de wandeling week geworden en zijn hart klopte voor de maagd, die hem vergezelde, en aan welke hij de inspraak van zijn gemoed openbaarde, - met dit troostend gevolg, dat zij, van haren kant, geenszins onverschillig bleef aan de uitstortingen van liefde, die hij haar deed.

Maar iets waarvan wij, niet meer dan iemand anders, ons rekening kunnen geven, is de handelwijze, die Leonaard aan den dag legde. Hij was tevreden, gelukkig zelfs, eenige oogenblikken aan Amelie Dekens' zijde te mogen doorbrengen; hij was boven alle menschelijk opzicht opgewassen; voor alle ernstige zaken, voor volksbeschaving, voor maatschappelijke verbeteringen, en meer dergelijke, was hij een held, vond men nergens zijne weerga, - maar als er quaestie was van liefdesopenbaring of van het openen

van zijn hart aan eene vrouw, gelijk hij gaarn aan Amelie zou gedaan hebben... scheen hij noch taal, noch vorm van uitdrukking te bezitten.

Baas Havemans had wel om te zien naar den geneesheer en dezes gezellin, en zich voorop te verheugen over de toekomst van zijne nicht en van zijnen vriend; bazinne Stuypaert had zich goed illusies te maken over de schitterende loopbaan haars zoons, en vooral over het geluk, dat hem met zoo eene deugdzame, welopgebrachte vrouw, als Amelie was, stond te wachten; en Dekens zelf, wiens vroegere afkeer van den geneesheer geheel verdwenen en, zoo niet door gevoelens van achting, althans door eene naar 't goed te keeren onverschilligheid vervangen was, had wel te glimlachen, als zijne verre bloedverwanten hem een huwelijk tusschen zijne dochter en dokter Stuypaert voorspelden, - Leonaard deed niets dan de wandelaars volgen en met Amelie over onverschillige zaken klappen. Slechts nu en dan had hij haar aleens met eenen meer dan gewonen oogslag bezien, bijwijlen zelfs een woord laten vallen, dat de maagd had doen peinzen; maar duidelijk had hij de stem van zijn gevoel niet laten klinken.

Zij naderden immer het huis van den rustenden landman. Leonaard was toch eindelijk zich zelven niet meer meester; zijn gemoed jaagde van meer en meer, zijn boezem poppelde van heviger om heviger; bijwijlen verbleekte hij, en bijwijlen, integendeel, schoten zijne oogen stralen van manlijk bewustzijn: - een strijd werd in zijn hart gevoerd.

De anderen zetten steeds, wel is waar traagzaam, doch

voor hem nog te rap hunnen weg voort, keken aleens, de eene glimlachend, de andere min of meer bespiedend, om naar de twee jonge koppels, die achteraan volgden; hielden zich onledig met praten, of verlustigden zich in het aanschouwen der veldgewassen, of in het afluisteren der kweelende vogelen, of in het bewonderen der zoo malsche natuur.

Misschien nog een honderdtal schreden waren zij van HET SPERREKEN en het dubbele van dien afstand van Dekens' woning verwijderd, toen de aandoening van Leonaard eene zoo zonderlinge wending had genomen, dat hij zelf, hoewel kenner van 't menschelijk lichaam en dezes zintuigen, er bijna geene rekening kon van houden. - Had hij tot dan toe weinig gesproken, hij had toch iets gezegd; maar op dat oogenblik was het hem volstrekt onmogelijk eenig ander woord te vinden dan een verwijtsel ‘domhoofd’, dat hij zich zelven toestuurde.

Eindelijk hadden zij HET SPERREKEN bereikt. De dokter veegde met zijnen zakdoek het zweet af, dat op zijn voorhoofd, niet door het warme weder alleen, maar wel het meest door de aandoening van zijn gemoed was verschenen, loosde eenen tragen, onderdrukten zucht, scheen te willen spreken, maar zei weeral niets.

Amelie die zulks had bemerkt, bezag hem ondervragend, maar deze oogslag der maagd was hem ontsnapt: zijne aandacht hield hij op een jong koppel gevestigd, dat de herberg uitstapte juist op het oogenblik dat zij die voorbijgingen, en welk koppel zich naar het gemeentehuis be-

gaf om zijn beraamde huwelijk te sluiten. Dit zien maakte hem wakker en bracht hem tot de spraak terug.

‘Zie eens, Amelie,’ zegde hij, haar dien jongen en dat meisje aanwijzende. ‘Hoe schoon, niet waar? Zij hebben elkander hun hart beloofd, en ze gaan die belofte met eene burgerlijke akte bezegelen, om, misschien morgen, vóór het altaar des Heeren, die belofte nog eens plechtig te vernieuwen.’

‘Inderdaad,’ antwoordde Amelie, ‘ze gaan toch eindelijk trouwen.’

‘Eindelijk...?’ vroeg Leonaard.

‘Ja, men heeft er lang van gesproken, en dit bevestigt weeral het gezegde, dat de roep der menschen ook de roep is van God.’

‘Zou dat nooit falen, Amelie?’ merkte de dokter aan, steeds meer op zijn gemak komende.

De maagd wendde eenen schuchteren blik ten gronde.

‘'t Is een oud spreekwoord,’ antwoordde zij korts daarna, de schouders ophalende en den jongeling glimlachend-peinzend aanschouwende, ‘en men ziet het toch meermaals gebeuren.’

‘Amelie,’ verhaastte de geneesheer zich op zijne beurt aan te merken, want zij waren dicht bij hunne bestemming gekomen, en het woord moest hem toch van 't harte: - ‘Amelie, de menschen zeggen dat van ons ook, weet ge?’

‘Spotvogel!’ antwoordde het meisje, nog hartelijker glimlachende.

Baas Dekens, die aan zijne woning gekomen was, hield

met zijne verre bloedverwanten stil om de twee en twee volgende wandelaars af te wachten en ze vóór hem - dit had hij ook onthouden van het meergenoemde traktement - te laten binnengaan.

Nu het te laat geworden was om meer te zeggen, zou Leonaard veel hebben willen zeggen, maar... het was te laat. Hij gedroeg zich met volle onderwerping in zijn lot, doch voegde nog met haast bij zijne laatste woorden:

'Mocht die voorzegging der menschen voor ons ten minste nog eenmaal vervuld worden, Amelie, dan ware de vurigste mijner wenschen voldaan!'

Amelie antwoordde niet meer: het was ook te laat; maar zij kreeg eene lichte kleur.

'Wat scheelt er dan, mijn nichtje?' vroeg haar oom, die reeds van het groepje wachters deelmaakte, dien schuchteren, maar lieven maagdenbloos bemerkende en haar ter zijde wenkende. 'Wat scheelt er dan, mijn nichtje?' herhaalde hij, dicht tot haar naderende en op eenen complimenteerenden toon heur aansprekende.

De maagd wierp eenen veelbeteekenenden blik op den geneesheer, bekeek vervolgens haren oom, meende te antwoorden, doch smolt stillekens, en zonder spreken, met een glimlachje door het gezelschap heen naar de deur des huizes, die zij opende en waarna zij den gasten verzocht te willen binnengaan.

Neergezeten zijnde, wisselden Lodewijk Schippers en Judook de Coster met malkander eenen oogslag, die zooveel beteekende als: 'we zijn verlost', terwijl hunne vrou-

wen, bij middel van eenen gestolen blik, in dienzelfden zin met malkaar spraken. Jozef de Keteleire, die onderwege, hoewel hij niet opgehouden had, niet genoeg scheen gepraat te hebben, zette met de meeste onverschilligheid zijn gesprek voort, tot meerdere of mindere verlegenheid van de hem vergezellende maagd, die van den eenen naar den anderen der gasten eenen beschaamden blik het wandelen. Baas Havemans en bazinne Stuypaert, die toch eindelijk alle menschelijk opzicht hadden overwonnen en ‘duizendman’ sterk waren geworden, hielden zich alsof er niets gebeurd ware geweest. Leonaard, die door Amelie voor een oogenblik was verlaten om aan de kokerse eenige bevelen te geven, zette zich in eenen hoek te mijmeren, en Dekens ging voort met zijnen verren bloedverwanten uitleggingen en inlichtingen te geven over Ten-Broeke en over den dokter, nopens wien zij een bijzonder belang hadden opgevat.

Na eindelijk wat te zamen gepraat te hebben, stelden de vrouwen voor een ‘kaartje’ te doen, terwijl de mannen eene pijp zouden smoren.

Eens daarmede begonnen, trachtte Leonaard Amelie in het spel behulpzaam te zijn, doch uit zijne raadgevingen bleek het welhaast, dat hij minder dan de maagd in het kaartspel te huis behoorde. Het meisje liet zijne voorstellen om zoo of anders te spelen zich echter welgevallen, deed wat hij verzocht, totdat hij zelf van zijne onkunde overtuigd, haar met een lachwoord verliet en zich bij Havemans, Dekens en Jozef de Keteleire begaf om een ernstig

ontwerp, waarmede wij ons in het volgende hoofdstuk zullen bezighouden, te bespreken.....

Met den valavond stond baas Dekens op den drempel zijner woning zich in de handen te wrijven en zijne heengaande dischgenooten, waarvan de eene deze, een andere die straat insloeg, met eene onzeggelijke zelfvoldoening na te kijken, - niet omdat zij henengingen, maar omdat hij zulke deftige lieden had ontvangen en zijn geweten hem zegde, dat hij zich zoowel van zijne taak van gastheer had gekweten.

Na zij allen uit zijn zicht waren verdwenen, trad hij zijn huis binnen en vertelde aan zijne dochter hoe Leonaard Stuypaert, en nonkel-Tieste, en Jozef de Keteleire van zin waren iets te maken, en hoe zij hem hadden verzocht er, nevens hen, ook zijnen naam op te zetten.

'Toen ik nog boerde,' voegde hij er met toon bij, 'heeft mij nooit iemand gevraagd mijnen naam op iets te zetten, en nauwelijks ben ik er uitgescheiden, of men komt al af. Daaruit ziet ge, Amelie, dat de boer in niets wordt meegeteld. Ze zullen mij nog wel vandoen hebben; maar laat ze maar komen. - Al wat ik u zou verzoeken, Amelie, ware, mij morgen eens mijnen naam voor te schrijven; ik weet niet of het anders nog zou gaan.'

Amelie antwoordde op dat alles niets anders dan 'ach ja', wel verstaande waar heur vader henen wilde. - Zoo oordeelde zij best, het gesprek op iets anders te brengen en haren ouder eene aanstaande gebeurtenis mede te deelen be-

trekkelijk HET SPERREKEN, waarin nonkel-Tieste de hoofdrol zou vervullen en waarvan, tot dan toe, nog 't geheim moest bewaard worden.

In een volgend hoofdstuk zullen wij zien wat Amelie heeft willen beduiden. Intusschen nemen wij afscheid van baas Dekens en dezes dochter, om ze bij eene eerste ontmoeting wederom te vergezellen.

XII.
De Philosofen van Ten-Broeke aan het werk.

Meer dan twee volle jaren waren verloopen sedert wij dokter Stuypaert op het noenmaal ten huize van M^{r} van Wateren, burgemeester van Vaderoord, hebben gevolgd. Gelijk hij begonnen was, ging hij voort; want het was hem, als 't ware, eene oprechte behoefte geworden nu en dan, waar het paste, een woord te laten vallen tot verlichting zijner aanhoorders, en hun de ongerijmdheid van vele hunner redeneeringen vóór oogen te leggen.

Zooals we gezien hebben, hadden een viertal personen uit Ten-Broeke, van de degelijkheid zijner grondbeginselen overtuigd en ingenomen, zich met Leonaard vereenigd, en te rekenen van toen, hadden zij hem overal, waar het maar op beschaving uitkwam, ter zijde gestaan.

Te allen tijde, heeft de bevordering van het goede tegenstand ontmoet, zoo van den kant der booze menschen, als van deze, welke het niet begrepen; zoowel vanwege die, welke er belang bij meenden te hebben het den weg te versperren, als van de kortzichtigen, die er eene hinderpaal der maatschappelijke orde meenden in te vinden.

Tot deze laatsten behoorde M^{r} van Wateren. Als tegen-

strever van Leonaard, had hij ook aanhangers trachten te vinden, of ten minste zijnen invloed zóó weten aan te leggen, dat hij over eene menigte zijner bestuurden als werktuigen van zijne persoonlijke zienswijze mocht beschikken.

Zoo was hij begonnen met den spotnaam ‘Philosofen van Ten-Broeke’ in alle plaatsen en gelegenheden te gebruiken, waar hij de lofwaardige strevingen des Dorpsbeschavers trachtte tegen te werken. Maar de dokter had dien naam, evenals eertijds onze vrijheidslievende voorvaderen dien van *Geuzen*, met trotschheid aangenomen.

M^{r} van Wateren mocht zich verheugen in zijn oogmerk gelukt te zijn; want niet alleenlijk door hem, maar ook door dezes aanhangers, werd voortaan die benaming alom aangewend, en, hoe kleingeestig ook, gelijk alle spotternij is, trachtten zij daardoor den haat te koelen, die hen op 't harte lag, en Leonaard in de oogen der menigte belachelijk te maken.

Laten wij eens de verrichtingen dier twee tegenover elkander staande zienswijzen in oogenschouw nemen en met die der *Philosofen van Ten-Broeke* beginnen.

Den dag, dien wij bedoelen, begon dokter Stuypaert van in den vroegen ochtend de ziekenbezoeken, welke hij te doen had, en stapte, met jagend gemoed, over de baan. - Jozef de Keteleire wrocht den ganschen dag op zijnen akker met den ploeg, maar onder het werk was hij met zaken bezig, die zijnen geest boeiden en hem meermaals peinzend stilhielden. - Baas Havemans sleet dien dag in zijne

kamer, of met droomend heen en weer te wandelen binnen zijnen boomgaard, zonder eens op zijne gewone lezing te denken, die hij anders schier voor niets ter wereld zou hebben laten varen. - Timmerman Cobbens staakte, buiten alle gewoonte, met halfachternoen zijn werk; en M^{r} van Benden had, van in den vroegen morgen, zulke ‘aardige manieren’, gelijk zijne vrouw hem deed opmerken, dat deze zich over zijne doenwijze verontrustte.

Wat er die mannen op het harte lag en hunnen geest zoo gespannen hield, gaan we aanstonds zien.

De lezer zal zich nog wel de mededeeling herinneren, welke M^{r} van Benden aan Leonaard Stuypaert had gedaan omtrent een bestaande ontwerp tot het oprichten van eene openbare bidplaats te Ten-Broeke? Hij zal ook niet vergeten hebben dat de geneesheer als schier eenig en onfeilbaar middel tot volksbeschaving aan M^{r} van Benden het onderwijs aanduidde? - Welnu, sedert dat en het tijdstip, opwelk de gebeurtenissen, in dit hoofdstuk beschreven, plaats hadden, waren er rond de twee jaren en half verloopen. Die tijd was voor Ten-Broeke niet nutteloos voorbijgesneld: baas Havemans had het zoover weten te brengen, dat men met het opbouwen der bidplaats reeds ver gevorderd was, en Leonaard en dezes vrienden waren volop aan het werk tot het bekomen eener school.

Het was met dit doel dat zij, korts voor zonsondergang, alle vijf bijeenkwamen ten huize van M^{r} van Benden. Op eene in dezes kabinet geplaatste tafel lagen eenige bladeren schrijfpapier, vergezeld van pennen en inkt, het burgerlijk

en staatkundig wetboek, enz., benevens een pak brieven, door het provinciaal bestuur op 't adres van dokter Stuypaert hun toegezonden.

Als zij voordien bijeenkwamen, hetzij bij M^{r} van Benden, hetzij bij baas Havemans, hetzij bij Leonaard, hadden zij, onder het praten, al een glaasje bier gedronken en een pijpje gesmoord; nu echter dachten zij noch aan 't een, noch aan 't ander, hoewel alles daartoe, gelijk eertijds, voorop was gereed gezet. Nauwelijks waren zij allen ter plaats, toen de dokter hun eene missieve voorlas vanwege de bestendige afvaardiging des provincieraads, in overeenstemming met het advies, welk het plaatselijk bestuur van Vaderoord op een door hen opgesteld en door andere ingezetenen van Ten-Broeke mede onderteekend vertoogschrift uitgebracht had. - Dat advies en die missieve schenen al de beweegredenen te verguizen, waarop de aanvraag, in het vertoogschrift vervat, was gesteund.

Na de voorlezing bezag de eene den andere, doch niemand sprak aanstonds.

‘Bijgevolg is al onze moeite verloren?’ vroeg Jozef de Keteleire eindelijk, zonder tot iemand bepaald het woord te richten.

Havemans bekeek hem peinzend; van Benden doorbladerde de nieuwe wet op 't onderwijs, waarvan wij hiervoren hebben gesproken, en die eenige maanden voordien afgekondigd was; Cobbens bezag beurtelings de rond de tafel gezetene makkers, en Leonaard hield een vragend oog op Havemans gevestigd.

‘Onze eerste moeite is verloren, ja,’ antwoordde van Benden; ‘'t is te zeggen,’ hernam hij, ‘verloren en toch niet verloren: - zij blijft altijd een eerste stap.’ En na zich nog een oogenblik te hebben bedacht, ging hij voort: ‘Maar dat zegt niets, volgens mij, die beraadslaging van den gemeenteraad. De eenige aangehaalde beweegreden, waarop de bestendige deputatie zal hebben gelet, is slechts een voorwendsel vanwege ons plaatselijk bestuur, hetwelk beweert geene middelen aan de hand te hebben...’

‘Dokter, herlees nog eens het advies van den gemeenteraad,’ sprak Havemans, die meende dat M^{r} van Benden, die inderdaad stilhied, niets meer te zeggen had.

Leonaard las:

‘De gemeenteraad van Vaderoord, gezien hebbende de aanvraag van eenige inwoners van de wijk Ten-Broeke tot het bekomen van eene bijschool;

In aanmerking nemende, dat de geldmiddelen der gemeente ontoereikend zijn om eraan te voldoen, en de petitionnarissen zelven geene middelen voorgevende;

Overwegende, dat er noch lokaal, noch geschikte plaats bestaat tot het oprichten der aangevraagde school, en het onderhoud van eenen tweeden onderwijzer aan de gemeente te groote uitgaven zou berokkenen;

Nog in aanmerking nemende, dat Vaderoord van eene goede school is voorzien,

Besluit, met tien stemmen tegen ééne, aan de vraag der Ten-Broekenaren geen gevolg te kunnen geven.’

Daar baas Havemans niet aanstonds sprak, ging M^{r} van

Benden zelf voort met de rede, die hij zooeven had laten varen.

‘Zij hebben geene middelen, zeggen ze; maar daar ligt de knoop niet: zij willen ze niet gebruiken. Wie alle jaren in de begrooting vijfhonderd franken veil heeft voor volksspelen - waar ik niet tegen ben, maar die veelal gevaarlijk en onbetamelijk zijn - zoo een bestuur kan er licht duizend vinden als aandeel in de oprichting van eene school, waar men niet leert kuipkensteken, elkanders aanzicht met pap bevuilen, scheeve muilen trekken, vrouwen in den zak doet loopen, enz., - maar waar men leert mensch worden!’

Deze pleitrede, met overtuiging uitgeproken, deed de harten der aanhoorders in een heilig vuur ontgloeien.

‘Mijnheer van Benden heeft gelijk!’ ontschoot het Cobbens onwillekeurig.

Leonaard wendde zich naar van Benden en sprak:

‘Uwe woorden, mijnheer, doen mij peinzen. - 't Is inderdaad stijfhoofdigheid, beschavingshaat en niets anders, die onze bestuurders geleidt. We hebben reeds twee aanvragen gedaan, de eerste aan den gemeenteraad zelven, de tweede aan het hoogere bestuur, en we hebben niets gevraagd in vergelijking met 't geen we met recht en reden zouden kunnen eischen. Dat *niets* weigeren zij. Welnu, indien gij allen mijn voorstel goed vondt, zou ik mij niet meer bepalen bij eene school, maar 'k zou eene aanvraag doen om Ten-Broeke tot zelfstandige gemeente te verheffen, ten einde ons aldus van de voogdij eeniger willekeurigen te ontmaken!’

‘Bravo, dokter!’ riep van Benden.

‘Welk gedacht!’ zei Havemans.

‘Goed gesproken!’ betuigde Jozef.

‘Opperbest!’ voegde de timmerman er bij.

‘Eene zaak,’ merkte Havemans aan, na zich wel bedacht te hebben, ‘ligt er in den weg: - nu hebben wij slechts het bestuur en de bewoners van het eigenlijke dorp tegen ons; dan zullen wij nog te strijden hebben tegen de geestelijken der parochie, die daarbij inderdaad zouden verliezen, en de samenwerking van die twee machten zou ons zeer lastig kunnen vallen. Daarbij - en dit heeft reeds van nu af plaats gehad - zou men ons doel op eene valsche wijze kunnen uitleggen en alle slag van leugens, om het volk ons afkeerig te maken, te onzen laste kunnen verspreiden.’

‘Havemans,’ zei Leonaard, van zoohaast de spreker geëindigd had, ‘als wij ons zelven niets te verwijten hebben, moeten wij voor de lastertaal niet beducht zijn: een lasteraar delft altijd een' put waar hij later zelf in valt. Ten andere, ons doel leggen wij bloot voor iedereen: wij spelen met open kaarten. Wij willen recht en beoogen niets dan ware beschaving in den zuiversten zin des woords, niets dan het zedelijk en stoffelijk welzijn van den mensch. - Welke bestuurder, welke dorpsgenoot, welke priester, die het goed meent, zou ons durven tegenspreken of valschheden tegen ons verspreiden? Wat of wien hebben we dan te vreezen?’

‘Niets!’ sprak van Benden, - ‘volstrekt niets of

niemand! - Dan zouden wij,' ging hij met dalenden toon voort, 'al de middelen, waarover de gemeente, eens gevestigd, zou kunnen beschikken, dienen op te sommen en bij onze vraag te voegen, en, als tegenwicht, de lasten, welke zij zou te dragen hebben.'

'Onder de middelen zouden wij kunnen opnoemen,' antwoordde de timmerman, 'dat we bezig zijn met eene bidplaats te bouwen, die onder alle opzicht goed geschikt zal zijn om tot parochiekerk gebruikt te worden?'

'En dat een huis om tot schoollokaal te dienen kosteloos te harer beschikking zal worden gesteld,' voegde Havemans er bij.

Allen verbleekten en zagen verwonderd op; allen hadden zij de vraag in de oogen en in den mond, wie die nieuwe edelmoedige schenker zou mogen geweest zijn. Echter dienden zij die niet uit te spreken, want Havemans helderde zijn gezegde aldus op:

'Het schoollokaal zal ik zelf geven: ik ben in onderhandeling met den eigenaar van HET SPERREKEN tot het aankoopen dier herberg, en de zaak mag als afgedaan aanzien worden.'

'Havemans,' merkte van Benden aan, 'als wij onder onze op te gevene middelen zulke mogen vermelden, dan is onze zaak gewonnen. - En nu wij op een lokaal mogen rekenen, verantwoord ik, ook persoonlijk, voor de noodige meubelen der school,' voegde hij er in zijnen onbeteugelbaren ijver nog bij.

'Dat onze zaak gewonnen zij,' antwoordde Havemans

op zijne beurt, ‘is al wat ik wensch; maar des te zekerder zal ze lukken, als wij èn lokaal, èn meubelen ter beschikking der gemeente stellen. - Wat staat er ons nog te doen, van Benden?’ ging hij voort. ‘Ik heb u onderbroken? Gelief te volharden,’

‘We zouden eene kopie uit den begrootingstaat der plaatselijke middelen van Vaderoord dienen te hebben, benevens een uittreksel uit de hoofdelijke-, grond- en personeele belastingen en patenten, om te weten wat Ten-Broeke jaarlijks opbrengt onder geldelijk opzicht; daarenboven eene schets van de ligging der gemeente en, indien hij te vinden ware, eenen invloedhebbenden volksvertegenwoordiger, die onze vraag in de wetgevende kamer ondersteune.’

‘Niets anders?’ vroeg Leonaard.

‘Dit ware in alle geval het voornaamste,’ antwoordde van Benden, die wel een oudbestuurder was, maar die nooit aan het inrichten eener nieuwe gemeente had deelgenomen. ‘En dan een vertoogschrift,’ voegde hij er nog bij, dit volgens hem het gemakkelijkst te vinden van al de voor te brengen stukken zijnde, ‘en dan een vertoogschrift, waarin onze grieven opgesomd zijn.’

‘Met de ondersteuning zal ik mij belasten,’ zei de dokter.

‘En met de kopieën belast ik mij,’ sprak Jozef de Keteleire.

‘Voorts,’ hernam van Benden, ‘zouden eenige nieuwe handteekens van inwoners van Ten-Broeke ons in alle geval voordeelig zijn.’

‘Dit is iets voor mij,’ verhaastte te timmerman zich te antwoorden, ‘hoewel...’ merkte hij aan, ‘meestal de meerderjarigen, welke kunnen teekenen, het reeds hebben gedaan.’

‘Op meer dan vijftienhonderd ingezetenen slechts zes en twintig, die kunnen schrijven, Cobbens? - dat is toch niet gelooflijk! Wij met vijf afgerekend, blijft een en twintig meerderjarigen die kunnen schrijven.’

‘'t Is eene schande, mijnheer.’

‘Dat zal beteren,’ zei Leonaard.

‘Dus wordt er bepaald,’ sprak Havemans voor het sluiten, ‘dat we van onze beperkte aanvraag afzien, en eene volstrekte scheiding van Vaderoord zullen eischen?’

‘Ja!’ klonk het uit aller mond.

Daarop stond alwie er lust toe had recht om eene pijp te stoppen; M^{r} van Benden bood hun vervolgens een glas bier aan, en men dronk op het welgelukken der onderneming. Er werd een dag tot eene nieuwe bijeenkomst bepaald, die voor de goedkeuring der ernstige aanvraag, wier opstel aan M^{r} van Benden en Leonaard werd toevertrouwd, bestemd was. Deze zou in eene kamer van DE GEESTIGE VLAMING plaats grijpen.

XIII.
Eene nieuwe kennis.

Juist acht dagen na de bijeenkomst ten huize van M^{r} van Benden, was deze met Havemans, timmerman Cobbens en Jozef de Keteleire in de bepaalde herberg aan 't redekavelen over het opstel van het zoo gewichtige petitionnement. Gelijk zij bij den aanvang hunner laatste vergadering den schijn hadden gehad terneergeslagen te zijn, zoo waren zij dezen keer zeer opgeruimd van geest en met goede vooruitzichten nopens de toekomst bezield. - Een inktpot, eene rol papier en twee brochuurkens lagen nevens van Benden op de tablet des vensters.

De dokter was toen nog aan het avondmaal, maar hij maakte het zoo kort mogelijk, en stapte, van zoohaast dit geëindigd was, ter deure uit.

'Als er iemand komt, mijnheer, waar kan men u vinden, of wat moet ik zeggen?' vroeg zijne meid, die hem hoorde heengaan en daarop uit de keuken kwam geloopen.

'In DE GEESTIGE VLAMING, Treze,' antwoordde de geneesheer. 'Ik ben wat haastig en zou bijna vergeten hebben het u te zeggen. Ge doet wel het mij te herinneren.'

‘En hebt ge dien boek mee waar M^{r} van Benden is komen naar vragen, mijnheer?’

‘Parbleu! ook vergeten,’ zei Leonaard.

Na hij het bedoelde werk had genomen, opende hij de deur en wenschte hij de meid goedennacht.

‘Wacht eens, wacht eens, mijnheer!’ riep Treze, door het gebruiken van haren zakneusdoek er eenen knoop in ontwarende. ‘Er is nog iets...? Sapermenten, wat is het nu? - Ja, het valt me in: is die zalf gereed, mijnheer, voor den ouden koeier van Dook de Coster? Ge weet, mijnheer, voor dien man, die zijn been heeft verstuikt met zoozeer te loopen toen hij die kat zag aan 't Huis van den Hollander?’

‘Ja, Treze.’

De dokter trad zijn medicijnkamertje binnen, sloot bij het terugkeeren de deur wederom toe en sprak, terwijl hij haar het geneesmiddel overhandigde:

‘Ziedaar, Treze. Als men ze komt halen, zeg dat ze die moeten gebruiken gelijk ik dezen morgen heb bevolen. - Is er nog iets, Treze?’

‘Ik weet van niets anders, mijnheer. Amuseer u goed, mijnheer!’

‘En wacht wel thuis, Treze!’

Met deze woorden verliet de dokter zijne woning en was hij met eenen sprong in de herberg, waar zijne makkers hem wachtten. Hij liet zich een glas bier bestellen en zette zich bij hen neder.

‘Al lang gewacht zeker?’ sprak hij, hun beurtelings de hand toereikende.

‘Zoo een half uurken,’ antwoordde van Benden, die van den geneesheer hartelijk drukkende.

‘Ba ja, zoo een half uurken,’ bevestigde Havemans mede. ‘En hoe gaat het, dokter?’

‘Tamelijk wel. Dank u. En met u allen? - Ik zou vandaag oprecht alles vergeten.’

‘Dat zal *nog* beteren, dokter, met oud te worden,’ merkte Havemans al lachende aan.

‘'k Versta u, kameraad,’ zei Leonaard, insgelijks glimlachende. - ‘En hoe staan de zaken? hebben de vrienden er reeds op gedacht?’

‘Alles klaar,’ sprak van Benden. ‘Elk heeft zich van zijne taak gekweten.’ En de rol papier nemende, die nevens hem op 't venstertablet lag, ging hij voort: ‘Ziehier geheel de bundel: uw opstel en de kopieën, die onze ijverige Jozef ons heeft bezorgd.’

‘Dan kunnen wij beginnen?’ vroeg de geneesheer.

‘Wij wachten naar u,’ antwoordde van Benden.

Daarop traden de philosofen de kamer binnen, welke zij voor dien avond hadden besproken.

Wij zullen niet uitwijden over 't geen er werd verricht; in het voorgaande hoofdstuk hebben wij gezien waarvan er quaestie was. Na het opstel goedgekeurd, door allen geteekend en aan timmerman Cobbens ter hand gesteld was, om het met meer handteekens van inwoners uit Ten-Broeke te laten bekleeden, en na Stuypaert nogmaals zijne belofte had vernieuwd voor eenen volksvertegenwoordiger te zorgen, die zich met de ondersteuning der zaak

zou belasten, hetgeen al te zamen hoogstens een uur had geduurd, verlieten zij de kamer en keerden naar de drinkplaats der herberg terug, om er den avond door te brengen en de gewisse gevolgen hunner aanvraag te bespreken.

De waardin, die zich doorgaans wat al te nieuwsgierig toonde, was dien keer bescheiden genoeg om Leonaard en zijne makkers niet te storen door het mededeelen van deze of gene mare, of, gelijk zij bij andere omstandigheden had gedaan, om de zaak waarover er gehandeld werd, te kennen, met hen een gesprek aan te knoopen. Zij bestelde hun wat ze vroegen, en verwijderde zich van zoohaast hun het gevraagde was gegeven.

Terwijl zij binnen de kamer geweest waren, was een hun allen onbekend jongeling in de herberg gekomen en had zich met een glas bier en eene brandende pijp bij eene tafel neergezet. Hij hield zich onledig met het nieuwsblad, dat hij op die tafel vond, te doorloopen. Uit het klein belang welk hij in die lezing scheen te stellen, kon men opmaken dat hij reeds met den inhoud moest bekend zijn. Vervolgens knoopte hij met de waardin een gesprek aan.

Als hij den geneesheer en dezes vrienden de kamer zag uittreden, rees er eene spiegeling van eerbied over zijn gelaat, doch hij scheen tevens te onderzoeken wie zij zijn mochten; en van hunnen kant bekeken hem de philosofen van Ten-Broeke met hetzelfde inzicht, - want men houde wel rekening, dat in afgelegene buitenplaatsen het zelden voorvalt eenen vreemden heer met eene houding als ware

hij daar slechts om zijnen tijd te korten, gelijk inderdaad het voorkomen van den onbekenden jongeling verried, heel alleen in eene herberg te vinden.

Na de waardin reeds eenige vragen nopens Vaderoord, en vooral betrekkelijk Ten-Broeke, gedaan te hebben, volhardde hij daarin van zoohaast hij de gelegenheid ertoe geschikt oordeelde, 't is te zeggen, van zoohaast de vrouw zich met haar breiwerk aan de andere zijde der tafel, waar hij gezeten was, vannieuws kwam plaatsen.

‘En hoe stelt het boer Dekens?’ vroeg hij.

‘Goed, goed. Hij leeft tegenwoordig op zijne rent.’

‘Is 't waar? - En is mijnheer van Wateren nog altijd burgemeester?’

‘Nog altijd. Men spreekt er veel van dat hij het burgemeesterschap aan zijnen zoon zou overlaten, maar ik zie wel, dat hij het voortdurend voor zich houdt.’

‘Hij moet al oud zijn. - Maar leeft de koster nog en geeft hij nog onderwijs?’

‘Hij leeft nog, doch er is tegenwoordig een andere meester te Vaderoord, die er over vier of vijf jaar eene school heeft geopend voor zijne eigene rekening, en die nu door het gemeentebestuur als onderwijzer is aanvaard geworden.’

‘Hoe alles toch verandert! Ik heb bij den koster nog ter school geloopen toen ik in de Lindestraat woonde, - en ik beken mij hier haast niet meer.’

De waardin bezag hem van hoofd tot teenen, overdacht wie hij wel mocht wezen, doch kon uit zijne verklaring niet wijs worden. Zij kon haren weetlust niet langer be-

dwingen, en - zoo redeneerde zij - daar de onbekende haar zooveel had gevraagd, mocht zij hem ook wel eene vraag toesturen.

‘Gij schijnt mij nog zoo jong, mijnheer,’ zegde zij, ‘en ik kan mij niet herinneren wie gij zoudt mogen zijn. - Kent gij dien jongen heer, dokter?’ vroeg zij aan Leonaard, die, van buiten terugkeerende, hen juist voorbijging.

‘Ik meen iemand te kennen, die aan mijnheer gelijkt,’ zei de dokter; ‘maar ik kan hem niet te huis wijzen.’

‘Ik heet Verbaert, mijnheer,’ antwoordde de onbekende, rechtstaande. ‘Ik ben eens met de vacantie naar Vaderoord gekomen om mijnen oom, die dicht bij het dorp woont, te bezoeken. - Mijnheer is wellicht dokter Stuypaert?’

‘Uw dienaar, mijnheer Verbaert,’ sprak de geneesheer. En na zich een weinig bedacht te hebben, volhardde hij: ‘Ik weet wie gij zijt: uw oom is lid van den gemeenraad te Vaderoord? - Kent gij dien heer niet,’ eindigde Stuypaert, op M^{r} van Benden wijzende. ‘Hij heeft me laatst nog van u gesproken.’

‘Inderdaad, - 't is mijnheer van Benden!’ riep de jonge heer met verrukking. ‘Tijdens de laatste vacantie beb ik eenen geheelen dag met dien vriendelijken man doorgebracht. En hoe stelt hij het tegenwoordig?’

‘Kom maar eens bij,’ zei de geneesheer. - ‘Mijnheer Verbaert, neef van mijnheer Verbaert, gemeenteraadslid te Vaderoord,’ sprak Stuypaert, den nog zooeven onbekende aan zijne vrienden voorstellende.

‘Mijnheer Verbaert!’ ontschoot het van Benden, die in eens rechtsprong en de handen des jongelings greep. - ‘Ik had u niet erkend, vriend. Blijft ge bij mij vernachten?’

‘Ik bedank u, mijnheer van Benden; ik ga logeeren bij mijnen oom. - En hoe is het met de gezondheid?’

‘Godlof goed; en met de uwe?’

‘Opperbest.’

‘Maar luister eens, vriend: zijt gij nog altijd hulponderwijzer te X.?’

‘Ja, nog altijd, mijnheer.’

‘Ge zijt nog niet besproken zeker voor hoofdonderwijzer van deze of gene gemeente?’

‘Nog volkomen vrij.’

‘Welnu, ik bespreek u voor gemeenteonderwijzer van Ten-Broeke, hoort ge? Zoo keert gij eens naar uw geboortedorp terug, als gij er lust toe hebt.’

De jongeling begreep hem niet.

‘Ik kan niet alles zeggen zonder spreken,’ hervatte van Benden; ‘maar binnen een goed jaar zullen wij u kunnen bezigen, hoop ik.’

De jongeling boog tot teeken van voorloopige toestemming.

‘En nu zult ge met ons een pintje meedoen? - Bazinne, zes glazen bier! - Wel Constant, Constant, - ge zijt ons door God gezonden, vriend!’ volhardde van Benden vol vervoering.

Leonaard kon Constant Verbaert niet genoeg bezien en

den geest bewonderen, die uit de oogen van dat voordien zoo eenvoudig boerenkind straalde. Hij trachtte met hem een gesprek aan te knoopen, en verzocht hem met hen den avond te willen doorbrengen, hetgeen de jongeling met genoegen aanvaardde.

De Dorpsbeschaver had welhaast zijn gewenscht doel bereikt, 't is te zeggen, het gesprek zóó weten te wenden, dat het eer tot voorloopig onderzoek omtrent de kennissen en geschiktheid des toekomstigen onderwijzers, dan tot loutere tijdkorting was geschikt. Zoo sprak hij over natuur- en staatkunde; over de geschiktste, door eenen onderwijzer aan te wenden middelen om een kind tot de deugd op te leiden en tevens zijnen geest tot vatbaarheid van alle menschelijke kennissen voor te bereiden; - waarop de jongeling met meerdere of mindere blijken van bevoegdheid antwoordde, zelf vraagstukken over staathuishoudkunde opwierp en met zulke kennis over onze grondwet en de erin beslotene vrijheden en maatschappelijke verdraagzaamheid redeneerde, dat men algauw gewaar werd, dat hij er te huis behoorde.

Bij het scheiden, eindelijk, betuigde de geneesheer hem zijne achting, drukten Havemans, Cobbens, van Benden en de Keteleire hem vriendelijk de hand, en verlieten zij hem met een hartelijk en welgemeend ‘tot wederziens’.

XIV.
Tegenkanting.

Het waren niet al geurige bloempjes of frissche grasboorden, die de wegen bezoomden, welke de Dorpsbeschaver te bewandelen had; er werden in 't geheim doornen gespreid op de baan, die hij was ingeslagen en welke hij nog moest doortrekken. De voorzegging, hem door M^{r} van Benden bij hunne eerste ontmoeting gedaan, dat het werk van dorpsbeschaving, namelijk, èn moed, èn hartebloed kost, moest vervuld worden, - hoewel die voorzegger zelf aan zijnen ijver, door de overtuiging van de degelijkheid des aangevangen werks van nieuws ontstoken, niet had kunnen weerstaan, hij in alles de rechterarm van Leonaard geworden was en bijgevolg zich had blootgesteld al zijn lijden te moeten deelen.

Op zekeren keer, dat ze bijeen waren geweest, had M^{r} van Benden, na de plannen tot volksbeschaving, die Leonaard gevormd en hem nog eens medegedeeld had, rijp overwogen en in geweten goedgekeurd te hebben, tot den dokter gezegd:

'Wat gij beaamt is edel en billijk; men kan het u niet weigeren, zonder tekortkoming aan het maatschappelijk

recht. Gij werkt niet in uw eigen belang: uwe strevingen zijn geheel en al in 't voordeel der menschheid, - en daarom, dokter, zal het voor mij een geluk wezen u te kunnen van nutte zijn om uwe pogingen te ondersteunen.'

Sedertdien had hij Leonaard niet meer verlaten, maar, gelijk we reeds hebben gezien, hem met woord en daad bijgestaan.

Zoo mocht de Dorpsbeschaver zich verheugen over de goedkeuring, die zijne strevingen ontmoetten bij al diegenen, welke met gezond oordeel waren bedeeld. Doch het was juist deze bijval en die innige omgang met hen, maar vooral met M. van Benden, tegen wien het vooroordeel van 't dorp den oorlog, welken het aan wijlen zijnen vader had verklaard, hardnekkig voortzette, die de misachting en den haat zijner kortzichtige dorpsgenooten op hem moest trekken. - Bij eene ontmoeting van den burgemeester van Vaderoord, had deze hem daarvan verwittigd, zeggende:

'Gij verkeert te veel met den Hollander: dit zal u vroeg of laat nadeelig zijn. In 't belang uwer praktijk, zoudt gij u meer in 't volk dienen te werpen, en dezes gewoonten en gebruiken niet mogen tegenspreken, maar er liever aan toegeven of, ten minste, er uwe oogen voor luiken.'

Waarop Leonaard, denkende dat zoo een man hem toch zou hebben verstaan, had geantwoord, hetgeen hij vroeger reeds aan Jozef de Keteleire had gezegd:

'Hoeveel zijn er in 't dorp, die van meer weten te spreken dan van goed of slecht weder? Er bestaan uitzonderingen, 't is waar, en daarover moet iedereen zich ver-

heugen. Maar over 't algemeen wil men niet leeren, niet redeneeren. Ware het anders, men zou zich gelukkig achten, ermede te mogen omgaan; maar men strijdt uit al zijne krachten om de onwetendheid staande te houden. Een vooroordeel, mijnheer, een eeuwenoud vooroordeel is het, dat de landman geene wetenschap mag bezitten, welke hem, stoffelijk gesproken, niet kan van dienste zijn voor zijne akkers, voor mest of vee.

'Indien hij, voorzooveel hem de tijd zulks toelaat, zich wilde toeleggen op nuttige kennissen, en ze in het werk trachtte te stellen, zou hij van den landbouwersstand den achtbaarsten stand der geheele samenleving kunnen maken. Maar neen....

'Gij spreekt, mijnheer, van toegeving aan het vooroordeel, aan de dwaalbegrippen van 't volk? - Ik heb liever te handelen volgens mijn geweten en de vijand van den keizer te zijn, dan tegen mijne overtuiging te spreken en alzoo zijne vriendschap te winnen. Hoe wilt gij dan, mijnheer, dat men met zulke lieden innige betrekkingen onderhoude, met hen zijne uitspanningsuren doorbrenge, als men gedurig tegen zijn geweten moet handelen en spreken?'

Zijne tegenkanters hadden die en andere, door den openhartigen jongeling bij deze of gene omstandigheid uitgesproken woorden opgevangen om ze in eenen verkeerden zin uit te leggen, dezelve tot wapen tegen hem zelven aan te wenden en hem, evenals eertijds aan M^{r} van Benden, den oorlog te verklaren. Daartoe had de burgemeester van Vaderoord, in vollen gemeenteraad, ter gelegenheid van

eene aan de dagorde staande zaak, het teeken des aanvangs gegeven.

‘Een vijftal personen uit het gehucht Ten-Broeke,’ had hij er gezegd, ‘die u allen genoeg bekend zijn, die tot nog toe, ongelukkiglijk, bij het volk voor min of meer deftige lieden doorgaan, zijn bezig met èn verdeeldheid te zaaien binnen de gemeente, èn er grondbegrippen te verspreiden, die het behoud van 't gezag en van het maatschappelijk evenwicht bedreigen. Het eerste onderwerp van de dagorde der zitting van heden heeft daartoe betrek.

Onder den dekmantel van beschaving te willen planten,’ ging hij met steeds klimmenden toon voort, ‘trachten zij de grondvestingen te ondermijnen, waarop de samenleving sedert eeuwen steunt....’

Een lid had door een afkeurend gemor het gezegde van den spreker onderbroken. Al de anderen hadden hem daarop ondervragend bezien, en de burgemeester, tot hem het woord richtende, volhard:

‘Dokter Stuypaert heeft u zeker ook reeds bekeerd, Verbaert? Ik weet, dat ge laatst met hem een glas bier hebt gedronken in eene herberg van 't dorp.’

‘Er heeft me niemand bekeerd of er dient mij niemand te bekeeren, heer burgemeester,’ had de andere daarop geantwoord. ‘De gezonde rede alleen, van wien zij ook kome, keur ik goed, en ik tracht ze als richtsnoer mijner eigene handelwijze te volgen. - Ik zou enkel willen vragen, mijnheer, welke de door u bedoelde grondvestingen zijn, waarop de samenleving sedert eeuwen steunt?’

‘Zij willen... willen - het volk eene nieuwe levenswijze doen aannemen, en ik vraag u, of er gevaar bestaat met de oude schipbreuk te lijden?’

‘Zij trachten de domheid - de grondsteen, volgens u, van het maatschappelijk gebouw - uit te roeien, en het volk bij middel van onderwijs fijnere grondbeginselen, waaraan het thans geheel vreemd is, in te planten; zij willen de misbruiken te niet doen, de vooroordeelen en het bijgeloof bestrijden, waarvan ons dorp zelf overvloeit, en die wij over een tweetal jaren genoeg in werking hebben gezien langs den kant der Lindestraat, en voor het wellukken hunner betrachtingen hebben wij niets te vreezen. In het volksonderwijs, gelijk dokter Stuypaert het verstaat, ligt geen gevaar.’

Nu was het geen gemor van één lid des raads: al de aanwezigen keurden door hunne houding het tegenwerpsel van Verbaert af, en de burgemeester van Vaderoord, daardoor versterkt, ging voort:

‘Het inzicht dier mannen,’ sprak hij, ‘is onbepaald: wat zij juist willen, is mij zelven onbekend. Zij beginnen met eene school te vragen voor Ten-Broeke - ik geef aanstonds lezing van hunne vraag; - maar zou 't daarmede al zijn? Ik denk neen; en aangezien het kwade kruid bij het opschieten dient uitgeroeid te worden, zou ik den Rade voorstellen aan hunne vraag, die enkel aan ons advies onderworpen is, niet toe te geven.’

Daarop las M^{r} van Wateren de vraag en den haar vergezellenden zendbrief voor.

‘Ze vragen inderdaad niet veel,’ merkte een schepen aan.

‘Hun requaest is op eene onbetwistbare billijkheid gesteund,’ sprak Verbaert.

‘'t Is dezelfde vraag, die zij over een zestal maanden rechtstreeks aan ons hebben gestuurd,’ hernam de schepen. - ‘Zij vragen niet veel, ik herhaal het; maar wij hebben op de eerste petitie geantwoord, dat we geene middelen aan de hand hadden om de daaruit te vloeien kosten te dekken. Wij behooren nu hetzelfde te doen? Ook vermeen ik, dat iedereen de zaak genoeg heeft verstaan,’ besloot hij, ‘en ten volle de zienswijze deelt van den heer burgemeester, die de verwerping voorstelt, en dat we gerust tot de stemming mogen overgaan?’

‘Ja, de stemming,’ zegde een lid.

De uitslag is ons reeds bekend: in een voorgaande hoofdstuk hebben wij het opstel van 't advies gezien.

Na al de artikelen der dagorde waren afgedaan, begon de burgemeester van Vaderoord tegen de Philosofen van Ten-Broeke uit te varen, en tegen dokter Stuypaert in 't bijzonder eenen kruistocht te preeken door het opsommen van allerhande mogelijke gevolgen, die uit de leerstelsels van den dorpsbeschaver zouden kunnen spruiten.

De man, men zij er van verzekerd, handelde geenszins uit boosaardigheid; hij meende goed wat hij zegde en verkeerde zelfs in de overtuiging, dat hij een goed werk verrichtte door vervolging te preeken tegen iemand, die anders dacht dan hij; die, bijgevolg, in dwaling moest verkee-

ren en die - altijd bijgevolg - diende verguisd of in het donker gesteld te worden. Ook was hij zeer welsprekend toen hij alleen het woord mocht voeren en door niemand werd tegengesproken. Voor dit laatste had hij niet te vreezen, daar de eenige die in staat zou geweest zijn hem te antwoorden, het lid Verbaert, oom van den ons nu bekenden hulponderwijzer, na het sluiten der zitting vertrokken was.

M^{r} van Wateren gelukte overigens ten volle in zijne onderneming; zijne oorlogspreek werd aanhoord, niet alleenlijk door de leden van den gemeenteraad, maar ook door een groot gedeelte zijner bestuurden, aan welke die preek door allerlei middelen werd voortgezet.

Het laat zich licht verstaan, dat Leonaard Stuypaert en timmerman Cobbens er de ergste gevolgen van droegen, want zij alleen waren de eenigste voor vervolging trefbare doelen. M^{r} van Benden en baas Havemans, door hun fortuin onder eene zekere onafhankelijkheid schuilende, werden slechts vernoemd, terwijl de dokter in zijne praktijk, de timmerman in zijne cliënteel, door M^{r} van Wateren en dezes aanhangers met handen en voeten werden bevochten. Tegen Jozef de Keteleire hadden zij eene geheime vervolging ingespannen en om die aan te vangen zich bij den eigenaar begeven der hofstede door dien jongeling, te zamen met zijne moeder-weduwe en zijne zusters bewoond. Zij hadden hem verzocht de familie de Keteleire, in naam van het algemeen welzijn, na het einde van den pachttermijn te doen verhuizen en ze alzoo van de gemeente te verdrijven. Maar die eigenaar, de grondstelsels van Leonaard Stuypaert en dezes vrienden

volkomen deelende, had M^{r} van Wateren, die zich met die boodschap had belast, op eene beleefde manier de deur gewezen en hem zelfs beloofd de strevingen des dorpsbeschavers te zullen ondersteunen en zijne aanvraag in den provincialen raad, waarvan hij lid was, te ontwikkelen.

Gewaarwordende dat alle verlichte en welpeinzende lieden zijne handelwijze afkeurden, ging hij eindelijk bij dezulken, gelijk hij iedereen zou begeerd hebben te zijn, 't is te zeggen bij de ongeleerden, kracht en sterkte zoeken. - Zoo begaf hij zich, buiten zijne gewoonte, alle Zondagen naar de herbergen, vergezeld van zijne schepenen of van het eene of andere lid van den raad, en doorgaans waren het de taphuizen van Ten-Broeke die met zijn bezoek werden vereerd, - want 't was ook daar, dat zijne vijanden, de onderteekenaars van de schoolaanvraag woonden; vijanden, die hij tevens tot vrienden moest aanwinnen, wilde hij de philosofen met goeden uitslag kunnen tegenwerken. Om zijn doel des te beter te bereiken, liet hij niet na in elke herberg wèl te trakteeren, en zou ze niet hebben verlaten, zonder de hangende, volgens hem zoo gewichtige en tevens gevaarlijke zaak, aangeroerd of besproken te hebben.

De voornaamste beweegredenen, door hem en zijne vrienden aangewend, om de ingezetenen van Ten-Broeke eenen afkeer jegens den Dorpsbeschaver en dezes makkers in te boezemen, vond hij in de stoffelijke belangen. De grondbeginselen, door Leonaard beleden en door zijne medewerkers gevolgd, werden niet besproken, althans niet in den zin gelijk Stuypaert die verstond en ze in het werk

trachtte te stellen. Al wat men hierover zegde, was, dat hij de menschen zou hebben misleid, indien zij naar hem luisterden of schriften onderteekenden, die hij hun voorlegde of die van hem uitgingen.

Dit laatste vond den minsten weerklank, inzonderheid bij diegenen, welke een weinig gezond oordeel bezaten; want de levenswijze des dokters was geenszins buitensporig of af te keuren, maar wel voorbeeldig en volgenswaardig. - Zoo putten de burgemeester en dezes vrienden, gelijk we zooeven zegden, de grondstof tot het voortzetten van hunnen begonnen oorlog aan het.... Geld, den aanbeden afgod van alle tijden en standen, en hierin mochten zij ook het best in hunne onderneming gelukken.

XV.
Een bezoek van moeder Stuypaert.

De naam van dokter Stuypaert was zoo van lieverlede de speelbal van M^{r} van Wateren en dezes aanhangers geworden. Hunne lastertaal en geheime kuiperijen dreven zij van verder om verder, en weken eindelijk voor de laaghartigste aantijgingen niet meer terug. Konden zij hem in zijne praktijk benadeelen, het was hun zoo aangenaam, als hem in zijne faam te kort te doen; en zijne faam spaarden zij niet meer dan zijne praktijk.

Zij trachtten maar altijd nieuwe stof te vinden om hunne knevelarijen tegen den geneesheer te verdubbelen. Eerst hadden zij zich bepaald met tegen hem uit te varen nopens de aanvraag der school; maar eens het nieuws van het petitionnement tot scheiding van Vaderoord en tot verheffing van Ten-Broeke tot zelfstandige gemeente hun ter oor gekomen zijnde, hetgeen zij voor eene onvergeeflijke misdaad hielden, werd de oorlog, heviger dan ooit, gedurende weken en maanden voortgezet.

Wij achten het onnoodig al de listen en lagen op te sommen, welke de vijanden des dokters tegen hem in 't werk stelden. Dat de lezer eenen oogslag rond zich werpe,

en hij zal - wij wenschten in naam der menschheid dat het zoo niet ware - hij zal, zeggen wij, voorbeelden genoeg aantreffen van haat, nijd, vervolging zelfs, enkel veelal omdat hij, die er het voorwerp van is, iets goeds beoogt of anders, doorgaans beter, denkt dan diegenen, welke van die hatelijke handelwijze gebruik maken. - Welnu, zoo een voorbeeld zal hem een denkbeeld laten vormen van 't geen de goedhartige jongeling, de niets dan heil betrachtende Dorpsbeschaver, uit te staan had.

Wie heeft inderdaad binst zijnen levensloop niet meermaals de onschuld weerloos zien lijden en haar omringd gezien van eene door laster en logen samengespannen menigte, die haar grijnzend aanblikte en spottend groette? Wie heeft ze niet, achtervolgd, minacht, door iedereen verlaten, zich zien verschuilen onder een, helaas! al te dikwijls voor de boosheid toegankelijk dak, in plaats van ze hare zedelijke macht tot schild te zien aanwenden om allen kwaadaardigen aanval af te weeren?

Leonaard Stuypaert was het echter gegeven zoo te handelen. Het was hem volstrekt onverschillig wat men van hem zegde of dacht; hij zocht nergens troost of verontschuldigde zich bij niemand; hij raadpleegde slechts zijn geweten en dit zegde hem: gij handelt wel. En dáár vond hij kracht en sterkte om de aangevangen worsteling tegen het vooroordeel voort te zetten.

Ééne zaak lag hem evenwel op het hart: namelijk de liefde jegens zijne ouders, die eenvoudige landslieden waren en, hoewel de zienswijze van zijne tegenstrevers niet deelende,

ten minste hartzeer konden gevoelen bij de vervolging die men tegen hem inspande, - en deze gedachte alleen deed hem lijden.

Na reeds dagen en dagen daarmede bezig geweest te zijn, was hij, zekeren keer, in zijn studeervertrek peinzend neergezeten. Nevens hem lagen verscheidene boekwerken op de tafel; zijne bibliotheek stond nog half open, en men kon duidelijk bemerken, dat hij in de lezing verstrooiïng had gezocht.

De deur zijns kabinets werd in eens geopend, en zijne moeder trad, met een bedrukt gelaat, die plaats binnen.

'Ah, moeder!' sprak hij, zich oprichtende, 'ge zijt daar, en ik was juist bezig met aan u te denken... Hoe gaat het, moeder? Zet u neer.'

De vrouw voldeed aan dit verzoek en antwoordde:

'Het gaat goed, Leonaard,' zegde zij, 'het gaat goed, goed... Maar ik was gekomen om u over iets te spreken, en u te vragen, of ge nu toch van zin zijt, ons de dood aan te doen? Is het zóó,' ging zij op eenen half weenenden, half grammoedigen toon voort, 'dat ge u bemind en geacht wilt maken bij de menschen, zooals ik en uw vader bij het terschoolzenden van u verwachtten? Is het op zoo eene manier, dat gij het geluk uwer ouders tracht uit te maken en u eenen weg zoekt te banen in de wereld? - Leonaard, Leonaard! ge doet uwe faam en uw bestaan te niet!'

De jongeling zag zijne moeder peinzend aan. - Hoe goed zag zij er niet uit? Hoezeer was zij niet overtuigd van de degelijkheid harer zending? Hoe vast geloofde zij niet

aan de heilzaamheid der preek, welke zij hem kwam voorhouden, en hoe waren al die kenteekenen niet door de zuiverste rechtzinnigheid en de vurigste moederliefde omringd?

‘Laat alles varen,’ ging zij voort, ‘wat de geneeskunst niet betreft; laat ze loopen die mannen, welke thans uwe vrienden zijn; verzaak ze, want eens zullen zij u ook loochenen, en dan draagt gij al de verantwoordelijkheid op u alleen en hebt gij de geheele gemeente tegen u, - maar schuw vooral den Hollander!’

‘Moeder,’ sprak Leonaard oprecht aangedaan, niet dat hij overtuigd was eenen valschen weg ingeslagen te zijn, maar enkel uit eerbied voor zijnen bejaarden ouder, ‘moeder, wat mag ik zooal misdaan hebben, dat de heele gemeente tegen mij dreigt op te staan?’

‘Gij hebt - 't zijn mijne woorden niet, die gij gaat hooren, maar wel die van eenen wijzen, invloedhebbenden man - gij hebt,’ antwoordde zij, ‘reeds van den eersten dag uwer terugkomst, en later bij meer andere gelegenheden, dingen willen betwisten, waaraan het grootste deel der ingezetenen geloof hecht. - Dit is het begin van verval geweest uwer achting, die gij nog eerst hadt dienen te vestigen. Gij zijt ook de opsteller geweest van iets... iets, dat ik niet kan noemen, maar 't was een schrift tot het verkrijgen eener school binnen onze wijk, hetgeen onmogelijk is. - Dit is het tweede, waarmede men u beschuldigt. Gij hebt nog iets anders gedaan, iets wat nog maar sedert eenige dagen is bekend geworden. Het is wederom een schrift, dat

gij hebt gemaakt on hetwelk door verscheidene lieden onderteekend is, wien het nu spijt zulks gedaan te hebben, en dat strekt om Ten-Broeke tot gemeente te doen verheffen, - en dit is nog min mogelijk dan het andere.'

'En welk kwaad ligt er in dit alles, moeder?' vroeg de zoon zeer beleefd. 'En wat dit laatste betreft,' ging hij voort, 'niemand heeft geteekend onder de minste drukking, en zonder niet eerst wel verstaan te hebben wat er te teekenen was.'

'Daar ligt eigenlijk geen kwaad in; maar gij weet toch wel, Leonaard, dat de menschen willen blijven gelijk ze zijn?'

''t Is juist daar, moeder, dat de knoop der zaak ligt.'

'Wat kan het *u* schelen, Leonaard, hoe of wat ze zijn, als zij zoo willen blijven? - Drinken zij, laat ze drinken; vloeken zij, des te slechter voor hen; gelooven zij aan dingen, die gij niet gelooft, iedereen kan niet gelijk wezen. En nog iets: gij zoudt willen, dat iedereen geleerd zij? Weet gij wel, dat de boeren dan geene werklieden meer zullen krijgen? want iemand die geleerd is, houdt immers van den arbeid niet? Het oprichten dan der school en het onderhoud van eenen onderwijzer zou aan de gemeente te veel kosten veroorzaken. Van nu af klaagt iedereen over de hooge lasten, en dan zouden wij allen, naar men zegt, het dubbele moeten betalen. - Om al die redenen zijn de landbouwers kwaad op u en zullen zij, blijft ge voortgaan, u eindelijk van de gemeente... wegjagen...'

Bij dit laatste gedacht, dat - zoo hield de goede vrouw

het voor vast en zeker - eens moest ten uitvoer gebracht worden, rolden er twee tranen over heure bleeke, doorrimpelde wangen.

‘Moest ik dat van mijn kind zien gebeuren...’ volhardde zij nu snikkend, ‘'k zou - sterven... van spijt... Ach, Leonaard, lieve zoon! bedenk u eens wel!’ ging zij met steeds klimmende aandoening voort; ‘gij hebt ons nu al dat geld gekost, hetgeen ik niet beklaag; - maar gij kunt de gelukkigste jongen zijn van de wereld: het hangt maar van uwen wil af. 'k Herhaal het nogeens: - laat ze varen uwe vrienden, maar mijd u vooral van den Hollander!’

‘Moeder,’ merkte Leonaard daarop aan, ‘wat gij mij zegt, komt niet uit *uw* hart. Ik wil niet gelooven, dat gij tegen uw gemoed handelt: ik weet dat ge in alles rechtzinnig zijt. Maar 't zijn andere mannen, die u valsche gedachten nopens mij hebben doen opvatten; mannen, moeder, die niets in den mond hebben dan laster, die verlegen zijn van het licht, omdat ze zelven in het donker zijn opgebracht. - Ik kan u, niet meer dan verre na het grootste deel onzer dorpsgenooten doen verstaan, wat mijne vrienden en ik willen; maar om u een licht gedacht te geven van wat het eigenlijk is, zal ik u enkel zeggen, dat het juist de middels zijn om ons - of anderen in andere gevallen - te begrijpen, die wij hun willen ter hand stellen. Konden zij verstaan wat we willen, het zou niet noodig wezen ons te doen verstaan; maar juist omdat ze ons niet verstaan, moeten zij ons leeren begrijpen.’

De moeder verstond of begreep niets van 't geen haar zoon wilde beduiden.

‘Mijnheer van....’ begon zij, doch weerhield zich voort te spreken.

‘Zeg maar: mijnheer van Wateren, moeder. 't Is hij, die ons in den weg loopt, en 't is ook bijna de eenigste die ons zou kunnen verstaan, maar die niet wil.

Ik ben niet kwaad op dien man, maar ik beklaag hem. Hij ook is het, moeder, die u gesproken heeft; hij ook is het die mijnen ondergang gezworen heeft; hij ook, die eenen vreemden geneesheer naar Ten-Broeke zendt; hij ook, die geheel Vaderoord doorloopt om mijne cliënten naar den anderen te doen overgaan. Maar, ik zeg het nog eens, ik ben geenszins kwaad op dien man: hij doet alles met een goed inzicht, en hij blijft getrouw aan zijn princiep. - Hij zegt nog dat ik op den dwaalweg ben, maar ik zal hem toonen, hebben wij beiden het geluk nog eenige jaren te leven, dat hij het is, die in dwaling verkeert.’

‘Het zal u uwe praktijk en uw aanzien kosten, Leonaard!’

‘Moeder, ik wil alles opofferen en armoede lijden zelfs, als 't noodig is, overtuigd als ik ben, dat ik niets dan goed betracht, en dat de maatschappij, iets wat onnoodig is, mij later dank zal wijten.’

‘En baas Dekens, die, sedert gij hem hebt genezen, u zoo gaarn ziet,’ hervatte de vrouw met nieuwen moed hare pleitrede; ‘die, waart gij ervoor genegen, u zijne dochter zou schenken, hetgeen mij zeer aangenaam zou

wezen, - baas Dekens staat op het punt, evenals velen, zich opnieuw tegen u te verklaren. Zoo trapt gij, jongen, voor iets wat u niet kan schelen, uw geluk met de voeten.'

Hoewel moeder Stuypaert deze beweegreden voor het laatst had bewaard, of beter tot die slechts haren toevlucht had genomen, niets anders meer kunnende bedenken, was het evenwel deze, die den jongeling het meest kwam treffen, - want hij beminde, beminde vurig, en 't was het voorwerp zijner liefde dat op het spel was!

'Baas Dekens...?' stamelde hij, geene andere woorden vindende.

'Hij heeft laatst in eene herberg,' hernam de moeder, door die zekere wankeling haars zoons nieuwen moed vattende, 'met mannen gesproken, die tegen u vooringenomen waren, en 's anderdaags is hij mij komen zeggen, dat mijn zoon hem had misleid, met hem aangeraden te hebben iets te onderteekenen; dat het hem speet zulks gedaan te hebben en dat hij geene betrekking met u meer wilde onderhouden.'

'Heeft hij dat gezeid, moeder?'

'Dat heeft hij gezeid, Leonaard.'

'De wereld *moet* bedrogen worden,' dacht de geneesheer bij zich zelven, het oude gezegde nog versterkende. - 'En als ik met mijne vrienden blijf verkeeren, gij peinst dat hij mij zou haten, moeder?' sprak hij vervolgens.

'Hij zal u zelfs den goedendag weigeren, en zijne dochter, het kan niet anders, zal zich schamen u te bezien.'

Wat er op dat oogenblik in Leonaards hart omging, zullen wij niet trachten te beschrijven. Hij richtte zich op van zijnen stoel, drempelde binnen zijn studeervertrek heen en weder, zette zich vervolgens wederom neer, loosde eenen zucht en sprak nogmaals bij zich zelven:

‘Dat er geschiede wat wil. Ik ben erin en ik moet erdoor. Ware het niet aangevangen, 'k zou nog willen beginnen. - Luister, moeder,’ richtte hij dan het woord tot zijnen ouder, ‘ik ben u kind, en als kind eerbiedig ik u uit den grond mijns harten. Het spijt mij, dat ik door mijne handelwijze u en vader misschien leed veroorzaak, of liever, dat kortzichtige of kwaadwillige menschen u nopens mijne grondbegrippen valschheden vertellen. Maar dit kan ik niet helpen, en ik ben toch niet verplicht mij naar *hunne* grillen te gedragen. Doch, om u gerust te stellen, moeder, ga ik u in volle geweten verzekeren, dat alles wat men zegt, valschheid is, en dat, misschien eerlang, het oogenblik zal aanbreken, waarop alwie het met Ten-Broeke, zoowel onder zedelijk, als stoffelijk opzicht, goed meent, u ook goede maren zullen brengen over uwen zoon. Ik weet zeer wel wat ik doe, en zal te allen tijde mij nopens mijn gedrag weten te verantwoorden. - Dus, moeder, geloof mij, die uw kind ben, en luister niet naar diegenen, welke aan mij niet zouden durven zeggen wat ze willen, en die, als ze bij anderen zijn, hunnen toevlucht nemen tot voorwendsels welke geheel vreemd aan de zaak zijn.’

Daarbij bleef het bepaald. Leonaards meid diende hun een tasken lekkere koffie voor, waarvan moeder en zoon

oprechte liefhebbers waren en waarin zij ook het best overeenkwamen.

Bazinne Stuypaert had heur hart van een zwaar pak ontlast, en Leonaard zijn gemoed verlicht met zich ronduit aan zijne moeder te verklaren.

Dat men haar voortaan zegde wat men wilde, bazinne Stuypaert bleef de grootste onverschilligheid aan den dag leggen. ‘Mijn zoon,’ zoo redeneerde zij, ‘is geleerd, heeft zijne jaren en dient te weten wat hij doet. Ik heb nu zooveel hooren spreken van eene school, van lasten, van dit en van dat, en ik begrijp er nog niets van. Het groote kwaad, dat men de Ten-Broekenaren er wil doen in zien, zou wel slechts bij inbeelding kunnen bestaan: - wie weet?...’

XVI.
Zegefeest der Ten-Broekenaren.

Met eene kalmte zonder weerga wist de Dorpsbeschaver de stormen te trotseeren, die tegen hem opwoelden, en met eene gerustheid van geweten, die iedereen bewonderde, de aantijgingen te tarten, welke men tegen hem inbracht.

Of zijne vijanden tot betere gedachten waren gekomen of dat het gedrag des dokters hun den moed benam om de vervolging met evenveel hardnekkigheid voort te zetten, weten wij niet; maar de gemoederen, althans binnen het gehucht Ten-Broeke, werden van lieverlede bedaarder, en vele personen schenen eindelijk zich af te vragen, waar de echte oorzaak mocht liggen van die minachting, welke zij den geneesheer hadden toegedragen; anderen begonnen zich voor te stellen, dat zij de werktuigen van M^{r} van Wateren en dezes handlangers waren geweest, en diegenen, welke hun gezond oordeel te rade gingen en in de redeneering eene oplossing trachtten te vinden, besloten met voor waarheid te houden, dat Leonaard zoo boos niet zou kunnen zijn, de menschen te misleiden, of, gelijk men vertelde, aan de gemeente nuttelooze kosten te berokkenen of lasten die zij niet zou hebben kunnen dragen.

Dit alles ging gepaard met eene vertraging der uitstapjes van M^{r} van Wateren naar Ten-Broeke, die ten langenlaatste die wijk geheel verliet, - en zoo verliepen er weken en maanden.

Ten-Broeke telde nog eene andere soort van lieden, gelijk er te allen tijde geweest zijn en er te allen tijde en alom zullen gevonden worden, die geenen eigenen wil bezitten en zich geheel en gansch aan de denkwijze van anderen, hetzij deze goed of slecht zij, overlaten. Dezen hadden steeds een wakend oog in 't zeil gehouden, en waren altijd bereid geweest zich naar den kant te keeren vanwaar ‘de wind kwam’. Zoolang M^{r} van Wateren hun gehucht had bezocht, hadden zij hem ter zijde gestaan; maar eens hem niet meer ontmoetende, waren zij in de onzekerheid geraakt en hadden zij best gevonden zich met niets meer te bemoeien.

Vandaar die bedaardheid der gemoederen van Ten-Broeke's inwoners.

Kon men binnen het meergemelde gehucht daardoor Leonaards toestand als gunstiger aanschouwen, in het hart van M^{r} van Wateren ook lag de overtuiging dat alle kans voor hem verloren was. Hij ten minste kon met min of meer grondigheid oordeelen over hetgeen te gebeuren stond: hij was het althans, die al de stukken, door het hoogere bestuur, als gevolg op 's dokters petitionnement gevraagd, had afgeleverd; hij wist dat dit bestuur een' heelen schriftbundel, van hem uitgegaan, in handen had; hij wist nog dat de raad der provincie, waaronder hij schuilde, reeds

een gunstig advies over het werk der Philosofen van Ten-Broeke had uitgebracht, en het was hem ook bekend, dat bij de heropening van den zittijd der Kamers een ontwerp van wet daaromtrent zou worden voorgedragen, dat veel kans hebben zou aangenomen te worden.

Vandaar ook de overtuiging dat de zaak voor hem verloren was.

Zekeren dag - het was in December 1844 - had dokter Stuypaert Ten-Broeke van 's morgens vroeg verlaten en eenen anderen geneesheer met de verpleging zijner zieken belast. Hij was te Brussel eene vergadering van geneesheeren gaan bijwonen, op welke verscheidene medicale vraagstukken waren op te lossen en waar men zijne tegenwoordigheid vurig had verlangd.

Hij bleef eenen, - twee, - drie dagen weg. Niemand wist waar hij was; velen maakten veronderstellingen, anderen verloren zich in gissingen. Maar wat den geneesheer vooral troostend zou geweest zijn, had hij er mogen kennis van hebben, was dat zijne afwezigheid alleen te Ten-Broeke eene behoefte deed gevoelen, als 't ware eene leemte deed ontstaan. Van zijne ouders en innige vrienden af, tot zijne onverschilligste dorpsgenooten; zoowel diegenen welke naar M^{r} van Wateren hadden geluisterd, als die, welke de smeekschriften hadden onderteekend en den dokter waren trouw gebleven, moesten bekennen dat er hun, gedurende zijne afwezigheid, iets ontbrak.

Tijdens die afwezigheid was daarenboven eene gewichtige tijding voor Ten-Broeke toegekomen: - dat gehucht was bij eene bijzondere, eenige dagen voordien door de Kamers gestemde en nu door den koning bekrachtigde wet tot zelfstandige gemeente verheven. Dat nieuws had als een donderslag geheel Vaderoord getroffen. De ingezetenen van Ten-Broeke waren algauw van hunne aandoening teruggekomen, maar het eigenlijke Vaderoord, door die gebeurtenis geheel verslagen, bleef in de diepste neerslachtigheid steken.

De eersten, welke die tijding hadden vernomen, waren M^{r} van Benden en baas Havemans te Ten-Broeke, en M^{r} van Wateren te Vaderoord, welke personen de verrichtingen in de Kamers nauwkeurig gevolgd en de besluiten in het Staatsblad met veel belang hadden nagegaan.

Slechts rond den middag waren zij met dat gewichtig nieuws bekend geworden, en ten drie ure nanoen waren M^{r} van Benden en baas Havemans, vergezeld van hunne makkers, timmerman Cobbens en Jozef de Keteleire, in DE GEESTIGE VLAMING reeds bijeen.

Gedurende eenen geruimen tijd drukten zij met vervoering zich wederzijds de handen, hadden zij allen zooveel te zeggen, dat de eene schier den tijd niet had om naar den andere te luisteren, liepen als uitzinnigen heen en weder, en waren eindelijk hunnen steeds klimmenden geestdrift niet meer meester.

‘Leve Ten-Broeke!’ ontschoot het eindelijk Jozef de Keteleire, die de jongste was en wien daarom ook iets meer was toegelaten.

Havemans bezag hem geheel verheugd als hij was, en had de tegenwoordigheid van geest hem niet ontbroken om rijper na te denken, zou hij wellicht gedacht hebben, dat het hun niet toekwam dien zegekreet te uiten; maar hij zelf bleef zijnen verrukten geest niet meester en riep met volle stem:

'Ja, - leve Ten-Broeke!'

En omdat zoo een gezet man, als Havemans was, dat gedaan had, vond M^{r} van Benden er ook geen bezwaar meer in mede te juichen, terwijl de timmerman, die juist hetzelfde gedacht kreeg, het ook deed, - en de vier onafscheidbare vrienden, Havemans en Jozef bij herhaling en de twee anderen voor de eerste maal, tegelijk en als uit éénen mond met een luidklinkend: 'Leve Ten-Broeke!' zegevierden.

De waardin, die, binnen haren toog, gereed om hun te bestellen, wat zij mochten begeeren, de doenwijze van die anders zoo ernstige mannen gadesloeg, kon niet begrijpen, wat er mocht voorgevallen zijn, te meer daar zij altijd met het eerste loopend nieuws bekend was, en niemand haar dien dag iets bijzonders had verteld.

'Geef ons eene flesche wijn,' zei Havemans tot haar.

'Zonderlinge zaak,' dacht de waardin. Doch in eens schoot het haar te binnen, dat een onbekende, onlangs geleden, haar had gezegd, dat eerstdaags Ten-Broeke tot gemeente zou verheven zijn. - 'Aanstonds, baas Havemans,' sprak zij. 'Maar,' liet zij volgen, 'is Ten-Broeke misschien gemeente geworden?'

‘Ja!’ antwoordde Havemans; ‘en nu hangen wij van niemand meer af.’

Weldra was de gevraagde flesch met vier roomers in eene nevenkamer opgediend, alwaar ook eene kachel werd ontstoken. De Philosofen traden er binnen, bestelden eene tweede, eene derde, eene vierde flesch, - en laat in den namiddag waren zij er nog te vinden, verheugd over hunnen behaalden zegepraal en den geest opgewekt door dat prikkelend vocht.

Ondertusschen had de waardin aan eenige voorbijgangers en aan alwie in hare herberg kwam, het nieuws der groote gebeurtenis medegedeeld, en zoo was het als een vuur rondgeloopen.

Nauwelijks was de avond aangebroken, of onze vier makkers, die reeds volop in hunne kamer aan 't praten en aan 't beschikken waren van 't geen er voortaan diende gedaan te worden, hoorden in eens, vóór de deur der herberg, eene opvolgelijke losbranding van zes kanonnen dreunen en daarop een luidruchtig: ‘Leve de gemeente Ten-Broeke!’ weergalmen.

Dat geschut en dat geroep, welke herhaaldemaal werden vernieuwd, hadden meer andere inwoners uit de nieuwe gemeente aangezet, de eenen, welke wisten wat er geschied was, om mede te vieren, de anderen om te zien wat er mocht gaande zijn; en eer het op den kerktoren van Vaderoord acht ure sloeg, krielde het van volk aan De Geestige Vlaming, en eene onzeggelijke vreugd, uitgedrukt door allerlei gezangen, geroepen en gebaren, bezielde de menigte.

Baas Havemans en M[r] van Benden, getroffen door die bewijzen van deelneming der ingezetenen van Ten-Broeke aan den goeden uitslag van de zaak die zij hadden bewerkt, bedankten hen in naam der nieuwe gemeente; en daar zij bij eigene ondervinding wisten, dat de mensch verversching vraagt als zijn harte zegeviert, lieten zij de waardin eene tonne bier aftappen om de toegeloopen dorpsgenooten te trakteeren. Dezen, deels uit herkentenis, deels om hunne vreugde lucht te geven, hieven daarop, met meer geestdrift dan ooit, een ‘leve Ten-Broeke!’ aan.

Om tien ure was er alles stil, eenieder naar zijn huis teruggekeerd en de herberg reeds gesloten, - zoodat alles, gelijk men zegt, in de beste orde was afgeloopen.

Dienzelfden avond nog, maar inzonderheid des anderdaags, had elkeen in zijn huis en waar men elkander maar ontmoette, de gebeurtenis te bespreken. Alwie de aanvraag tot scheiding van Vaderoord onderteekend had, roemde er zich nu op het gedaan te hebben, en velen voegden er bij, dat hun gehucht voordien toch stiefmoederlijk behandeld was geworden, en verblijdden zich, voortaan hunne zaken zelf te mogen verrichten; anderen zegden, dat ze Leonaard Stuypaert altijd voor eenen rechtzinnigen jongeling hadden aanzien, die niets dan 't welzijn van 't volk had betracht, iets waarvan nu voldoende bewijzen genoeg bij de hand waren; derden prezen volmondig de handelwijze des dokters tegenover M[r] van Wateren, en bewonderden de verdraagzaamheid en de kalmte, die hij aan den dag had gelegd, toen

die magistraat alle slag van verdichtsels tot afkeerinboezeming jegens dien jongeling onder het volk had trachten te verspreiden; anderen nog - en dezen waren in groot getal - wezen hem aan als eerste burgemeester der nieuwe gemeente, wier ontstaan, zegden zij, geheel en al aan hem te danken was.

Door die verschillige gemoedsgesteldheden aangezet, werd er door de ingezetenen van Ten-Broeke tegen 's namiddags een feest ingericht, dat in zichzelve wel niet schitterend, maar toch aandoenlijk was, omdat al degenen, welke medevierden, het met goede meening des harten deden.

Zoo was Lodewijk Schippers, als 't ware om de voorgaande minachting, welke hij, evenals vele anderen, den geneesheer eenen geruimen tijd had toegedragen, uit te boeten, alvroeg naar eene naburige stad gereden om nationale vlaggen te gaan huren. Rond halfvoornoen kwam hij ermede aan DE GEESTIGE VLAMING toe, waar hij eene boven het dakvenster der herberg liet uitsteken en de overigen aan de bewoners der Dorpstraat, de kom der nieuwe gemeente, uitdeelde; andere Ten-Broekenaren kwamen er aan met buskruit, en derden vlochten takken aaneen van gewassen, die des Winters hun loof behouden. Elkeen liep heen en weder, haalde iets aan of bracht iets bij, en eer het middag was, waren al de huizen der Dorpstraat met groen, vlaggen of wimpels opgetooid.

Den geheelen morgen had het kanon steeds gedreund, en van twee ure namiddag waren al de gezinnen des nieu-

wen dorps, elk in zijne zondagskleeren uitgedost, te been en op de algemeene viering vertegenwoordigd.

Eenigen wandelden de Dorpstraat op en af om de versieringen na te zien, zonder zelfs rekening te houden van het min of meer koude weer; anderen, wederom, waren in de herbergen gezeten, speelden er met de kaart, verzetten zich onder familie, of hielden zich daar of op straat, onledig met over de zaak van den dag en hare gevolgen te klappen.

Niet een onzer kennissen ontbrak er, tenzij Leonaard, dien men alle oogenblikken te huis verwachtte.

‘En waar blijft uw dokter dan, bazinne Stuypaert?’ sprak baas Dekens de moeder van Leonaard aan, die met hare familie in de kamer van den VLAMING gezeten was; ‘hij is 't dien wij noodig hebben: iedereen vraagt er naar.’

Baas Dekens, die reeds van overlang zijn ongelijk jegens den Dorpsbeschaver had trachten te herstellen, scheen nu zich van den laatsten doorn die nog in zijn geweten stak, te willen ontmaken, en door eene openbare belijdenis van achting zijn vorig gedrag te herroepen.

‘Hij heeft ons beloofd, baas Dekens,’ antwoordde de aangesprokene, ‘dezen middag te huis te zijn. Wat er schelen mag, weet ik niet.’

‘Onze viering,’ hernam Dekens, ‘zal de helft van haar doel missen, als hij er niet is. Geheel Ten-Broeke...’

‘En heeft onze dokter Ten-Broeke nu geheel en gansch vergeten, boer Stuypaert?’ vroeg Judook de Coster aan den vader van den geneesheer, geheel in jaging komende binnengesprongen en Dekens' rede onderbrekende.

‘Verre van daar!’ antwoordde Stuypaert; ‘maar hij is toch buiten zijne schikking. Ik denk dat er iets moet voorgevallen zijn, - 'k zou er haast voor vreezen. Hoe laat mag het zijn?’

‘Drie gepasseerd.’

‘Zou de trein van half drie reeds voorbij zijn?’

De andere zag door het venster en sprak:

‘Daar rijdt hij juist! Ik zie den damp door het hout. - Zou hij er op zijn?’

‘Denkelijk ja; want als hij met dien van elf ure niet kwam, dan zou het met den volgenden zijn. Zoo heeft hij het bij zijn vertrek gezegd.’

Door deze inlichtingen min of meer gerustgesteld, verliet Judook de Coster de familie Stuypaert en begaf zich vannieuws naar de menigte, die voor de herberg krioelde.

‘Geheel Ten-Broeke,’ sprak nu Dekens, zijne onderbroken rede voortzettende, ‘wil Leonaard zien. Wierd de koning hier verwacht, men zou niet ongeduldiger naar zijne komst kunnen snakken. Maar,’ voegde hij er vol overtuiging bij, ‘hij heeft toch een groot werk verricht, - dat bekent iedereen, hoewel...’ liet hij met dalenden toon volgen, ‘velen over een goed jaar, door leugens misleid, er geheel anders over dachten. Maar des te beter, dat men uw' zoon heeft verstaan; nu ten minste, zullen de kwaadsprekers moeten zwijgen.’

‘En we zouden er “lap op leggen’, kwamen ze nog af,’ voegde Judook de Coster er bij, die in zijn ongeduld was teruggekeerd en achter den rug van Dekens het slot van

dezes rede had gehoord: ‘lap op leggen, - dat zouden wij doen!’

Hij zette zich vervolgens bij de familie Stuypaert en Dekens neder, wiens dochter met haren oom, baas Havemans, ook zooeven was binnengekomen en bij hen had plaats genomen.

Havemans was in zijn schik, maar verheugde zich bijzonder over de vreugd, die de zegevierende menigte liet blijken; want buiten dreunde het kanon altijd voort en werden de gezangen en geroepen steeds luidruchtiger. De toeloop groeide ook meer en meer aan, en vele ingezetenen uit omliggende gemeenten waren onder de menigte aanwezig.

Na verloop van een goed half uur, ontstond er vóór de deur der herberg eene buitengewone beweging onder het volk en een ongemeen dooreenronkend gemompel. Het grootste deel der aanwezigen hield, met eene aandachtige belangstelling, den blik naar eenen zelfden kant gericht, terwijl anderen, op hunnen gezel ziende, dezen met eene vragende bevestiging ‘'t is hij?’ het woord toerichtten.

Hoewel die geuite veronderstellingen tot binnen de herberg niet werden gehoord, kon men echter uit de beweging des volks dezelve afleiden, althans bemerken dat er iemand aankwam, in wien men belang scheen te stellen.

‘'k Geloof dat hij daar komt...?’ zei Judook de Coster, zich oprichtende: ‘men....’

‘Dokter Stuypaert is daar! - Hij is daar! - Leve Ten-Broeke! Leve dokter Stuypaert!’

Met dergelijke geroepen kwam men diegenen, welke zich binnen de herbergen bevonden, van de aankomst des geneesheeren verwittigen en werd Judook de Coster door hen teruggedreven.

Alwie ergens binnen was, stormde vervolgens naar buiten, en van alle kanten kwamen ook de wandelaars toegeloopen, want daar kwam Leonaard inderdaad aan. Het ware hem onmogelijk geweest de deur van DE GEESTIGE VLAMING te bereiken, had de menigte, bij zijne aankomst, zich niet opengesplitst om hem den doortocht te vergemakkelijken.

Dezelfde zegekreten, maar nog sterker dan voordien, verwelkomden den Dorpsbeschaver, en een salvo van zes kanonschoten brandde los bij zijne verschijning binnen de door hem tot stand gebrachte gemeente.

Te Brussel had hij eerst kennis gekregen van het gebeurde. Met haast was hij huiswaarts gekeerd; daar gekomen, in allerijl zijne woning binnen gesprongen om te weten of er hem niets dringends wachtte, en in éénen adem naar de Dorpstraat geloopen.

Aan DE GEESTIGE VLAMING ontvingen hem zijne vier vrienden onder de daverende welkomgroeten der menigte, drukten hem vurig de handen en leidden hem zegepralend de herberg binnen.

Nauwelijks was hij er ingetreden, of het huis was barstens vol van het volk dat hem volgde, en het gebouw dreigde haast te scheuren onder de geroepen, die de menigte er aanhief.

Leonaard bedankte zijne nieuwe dorpsgenooten in een-

voudige woorden over de hem bewezene eer, er bijvoegende, dat deze niet hem alleen toekwam, maar al degenen, welke, hetzij door hunnen raad, hetzij door hunne daad, tot het verwezenlijken dier groote zaak hadden bijgedragen.

En een nieuw geroep van ‘Leve Ten-Broeke! Leve dokter Stuypaert!’ was het antwoord dat hij daarop ontving.

Door al die vreugdeteekenen en bewijzen van achting vervoerd, kon hij zich niet weerhouden aan de menigte nog een woord van inlichting en dank toe te sturen.

‘Thans hebben wij, geachte dorpsgenooten,’ zoo sprak hij, ‘bekomen wat we sedert jaren hebben betracht. Onze strijd is langdurig, maar eerlijk geweest, en het goed-lukken vergeldt honderdmaal onzen arbeid.

Dat onze vreugd zich echter in dienzelfden geest openbare, waarmede wij gestreden hebben, 't is te zeggen: in bedaardheid en op eenen verdraagzamen toon. Het is waar, we zijn overwinnaars, doch wij hebben nog maar de sterkte genomen, die ons het binnendringen der plaats verhinderde, waar de vijand zich schuilhoudt, tegen welken wij de wapenen hebben opgevat. Met tegenzin hebben wij tot dien maatregel onzen toevlucht genomen: gaarn hadden wij met onze thans afgescheidene broeders dien vijand bevochten; maar men mistrouwde ons, men weigerde ons zelfs de geringste hulp...

Dien bedoelden vijand kent gij allen: het is geen mensch, geen gemeentebestuur; het is tegen het bijgeloof, tegen het vooroordeel, tegen de... baldadigheid, dat we

in 't harnas zijn getreden. - Het verkregene is dus maar een eerste gedane stap naar ons doel.

Wat wij willen, is beschaving! beschaving, verkregen bij middel van verlichting, van onderwijs! - Welnu, verheugen wij ons vandaag over dien gelukkigen eersten stap en slaan wij de handen ineen om, in eenen samenwerkenden bond, waartoe de koning, door het verheffen van ons gehucht tot zelfstandige gemeente, ons heeft geroepen, het hoofddoel onzer strevingen te bereiken, - opdat Ten-Broeke eens een toonbeeld worde van deugd en beschaafdheid, en dat alles, wat nog van dwaalbegrip overblijft, voor altijd in het graf worde gedolven!'

De ouders van den spreker, baas Dekens en dezes dochter, die zich allen ter zijde van den toog bevonden, weenden dat de tranen over hunne wangen rolden; en een handgeklap, welk niet scheen te eindigen, en een her-hernieuwd 'Leve Ten-Broeke! Leve dokter Stuypaert!' weergalmde, tot teeken van goedkeuring, door de herberg en belette Leonaard voort te spreken.

'Op het welgelukken dier goede voornemens, die niet alleen de mijne, maar ook de uwe zijn,' hernam hij, na de stilte was teruggekeerd, en een glas bier in de hand nemende, 'op het welzijn en de eendracht van ons kleine dorp, als eene dankbetuiging aan al diegenen, welke aan het tot stand brengen hebben de hand geleend, - stel ik u eenen heildronk voor. Drinken wij in dien geest en blijven wij getrouw aan ons genomen besluit!'

Nauwelijks had de Dorpsbeschaver zijn glas geledigd en

was hij hierin gevolgd door allen, die ervan waren voorzien, of een negenjarig knaapje, blozende als eene kriek en een bloemtuiltje in de rechterhand houdende, drong zeer bedeesd in de richting van den spreker door de menigte.

‘Heer dokter,’ sprak het kind, ‘ik heb persoonlijk mijn leven en Ten-Broeke het zijne aan u te danken. Daarom bied ik u, uit erkentenis, deze bloempjes aan.’

En van zoohaast het knaapje opgehouden had te spreken, de geneesheer het tuiltje had genomen en teweeg was het kind te bedanken, verscheen eene bejaarde vrouw vóór hem.

‘Mijnheer,’ zegde deze, maar kon bijna niet spreken door de overvloedige tranen, die uit heure oogen rolden, ‘ik bezit dit bouquetje,’ en ze verhief het voorwerp van dien naam met bevende hand, ‘reeds sedert jaren. Het is aan mijnen man zaliger door een voorgaande gemeentebestuur geschonken geweest, ter gelegenheid van het overhandigen eener belooning voor het redden van eenen mensch. Ik heb het altijd met eerbied en zorg bewaard, en kom het heden u aanbieden met hetzelfde inzicht, waarmede het aan hem is gegeven geweest. Hij had eenen buurman gered, en gij hebt mij gered. - Gelief het te aanvaarden, en dat het, hoe oud en bevuild misschien, u tot bewijs verstrekke, dat er in het hart eener arme vrouw, die gij om heure armoede niet minacht, maar uit de diepste ellende hebt getrokken, ook danbaarheid kan schuilen.’

Aan het kind, dat niemand anders was dan ‘Tjeefken

uit de Lindestraat ‘had M^{r} van Benden die aanspraak geleerd, nadat Amelie Dekens, op verzoek van 's kinds moeder, hem in den voormiddag het bloemtuiltje had vervaardigd. De oude weduwe, die, gelijk de lezer wellicht heeft vermoed, het ‘Voddenwijf’ was, had zich uit eigene beweging daarheen begeven. Wij dienen, voor deze laatste, alleenlijk bij te voegen, dat wij in onze beschrijving wel den zin, maar niet letterlijk de woorden dier vrouw weergeven; want Joanna had wel gevoel, maar, ongeletterd, bezat zij slechts eenen onvolmaakten vorm van uitdrukking.

Nu liet zich geene toejuiching hooren onder de omstanders; men hoorde zelfs bijna niets, maar wie rond zich keek, kon zooveel betraande aanzichten tellen als er aanwezigen onder het bereik van zijn oog vielen.

Leonaard zelf weende, maar het waren ook, evenals bij de anderen, tranen van zalige aandoening die over zijne wangen rolden. Na eene poos sprak hij echter, terwijl hij zijne beide vereerders, die de jeugd en de grijsheid vertegenwoordigden, bij de handen nam:

‘Hebt duizendmaal dank, Tjeefken en Joanna! Dat *uwe* handen mij deze bloemen schonken, verheugt mij meer dan dat een groote dezer wereld mij die had gegeven. - Gij bedankt mij beiden, omdat ik iets voor u heb gedaan; maar ik zelf zou u moeten bedanken, omdat ik in u eene gelegenheid heb gevonden iets te kunnen doen. Wij zijn op de wereld gesteld, niet alleenlijk om er te leven, maar om elkander te helpen en te beminnen. Rijk zijn, zegt niets; arm wezen, heeft geene andere beteekenis dan naar het lichaam onge-

lukkig zijn: maar rijken en behoeftigen en behoeftigen en rijken behooren de eene den anderen te helpen en te kennen, en beiden moeten trachten *mensch* te wezen.'

Twee van malkander onafscheidbare jongelingen; twee oude halve kennissen, met welke de dokter, den avond na zijne eerste wandeling, terwijl zij in HET SPERREKEN aan 't vechten waren, zooveel medelijden had gehad en die naderhand, zooals we in 't voorbijgaan hebben gezegd, voor hunne baldadigheden eene verdiende straf hadden ondergaan; twee jongelingen, forsig en ruw van voorkomen, doch, misschien voor de eerste maal huns levens, tot in de ziel bewogen, naderden insgelijks den geneesheer, - niet om hem iets aan te bieden, maar om hunne aandoening door lichaamsdaden lucht te geven. Zij grepen hem, als op een gegeven teeken, vast, en droegen hem, hoe moeielijk dit ook was om uit te voeren, door de ineengedrongen menigte tot tweemaal toe zegevierend rond de plaats, waarin zij zich bevonden, en een daverend handgeklap en bravogeroep weergalmden opnieuw door de herberg.

Al die achting, al die eerbewijzingen, haren zone aangedaan, kon moeder Stuypaert niet verduren. Zij klemde zich bevend aan Amelie Dekens vast en verborg snikkend achter deze haar gelaat; terwijl de maagd, al zoozeer bewogen als de moeder van Leonaard, onwillekeurig riep:

''t Is genoeg... 't is genoeg!...'

En vader Stuypaert, die zich insgelijks omdraaide, sprak, als 't ware tot zich zelven, doch luid genoeg om door die-

genen, welke naast hem waren, verstaan te worden:

‘Alles is volbracht...’

De man sprak eene waarheid: alles was voor hem volbracht. Zijn zoon immers was dokter geworden en hij werd geëerd en bemind. Maar iets waarvan die eenvoudige, brave vader wellicht geene rekening hield; iets meer dan datgeen, wat hij in zijnen vaderlijken trots had beoogd, - de eerste en moeilijkste stap naar dorpsbeschaving, was ook volbracht, en van den tweeden nog te doenen stap was de jongeling, door het vertrouwen dat hij door zijn gedrag had verworven, reeds verzekerd.

Eindelijk brak de avond aan. Elkeen zocht zijne vrienden en bekenden op, om in familie en in vriendschap dien door te brengen. Onze kennissen, baas Havemans, M^{r} van Benden, timmerman Cobbens, Jozef de Keteleire en Leonaard, met de familiën Dekens, Stuypaert, de Coster en Schippers, vereenigden zich evenals de anderen, en tot laat in den nacht vierden zij den heugniswaardigsten dag, welken Ten-Broeke, met dien der eerste gemeentekiezing, die korts daarop volgde, ooit heeft beleefd of ooit beleven zal.

XVII.
Het huidige Ten-Broeke.

‘Alles is volbracht,’ had vader Stuypaert gezegd, omdat 's mans eenig doel, de vereering zijns zoons, was bereikt geworden. ‘Er is nog veel te doen,’ zegde de Dorpsbeschaver, omdat er, volgens zijne betrachting, inderdaad nog veel te verrichten bleef.

Zoo is het met de menschen: de eene houdt zich licht tevreden, de andere wil steeds verder en verder; deze geraakt allicht tot zijn doel, gene kan het moeilijk of zelfs nooit bereiken of bezwijkt weleens onder den arbeid.

Het eerste wat den Dorpsbeschaver te doen stond, was het onderwijs op goeden voet in te richten, dit de grondsteen zijnde der opvoeding, en de opvoeding, volgens hem, de slagader wezende van het groote lichaam, dat Maatschappij wordt genoemd, welke laatste, gelijk men weet, hij zich tot taak had gesteld te beschaven.

Van zoohaast de gemeentekiezing had plaats gehad, stelde hij zich aan het werk. Hoewel hij, om allen schijn zelfs te vermijden eene gedwongene praktijk te winnen, alle candidatuur had geweigerd, waren er toch drie zijner vrienden, namelijk baas Havemans, timmerman Cobbens en Jozef de

Keteleire, gekozen geworden. De koning had den jongsten der drie, Jozef, tot burgemeester en de twee anderen tot schepenen benoemd, - welk drietal 's dokters arbeid tot beschaving van het dorp veel verlichtte.

Baas Havemans bleef getrouw aan zijne belofte: hij stond aan de gemeente de gewezen herberg HET SPERREKEN af, om tot schoollokaal en tot woning des onderwijzers te dienen, na reeds voorop de noodige veranderingen er aan te hebben toegebracht; en M^{r} van Benden, van zijnen kant, schonk haar kosteloos de daartoe noodige meubelen.

Zoo werd dat huis, waar voorheen niets werd geleerd dan verderfelijke dingen, dat dag en nacht voor baldadigheid en dronkenschap had opengestaan, tot eenen tempel van beschaving hervormd.

Eenige leden van den gemeenteraad, zich tegen het onderwijs der jeugd wel niet rechtstreeks verzettende, waren er toch geheel en gansch onverschillig aan, - zij beweerden zelfs nog, dat iemand, die zich aan gelijk welken handenarbeid overlevert, niet behoort geleerd te zijn, en het vooral den landbouwer nadeelig is geletterd te wezen, daar de wetenschap uit zich zelve vijandin van het veldwerk is.

Zoo redeneerden zij als ze met elkander alleen waren, maar dorsten het evenwel niet bestaan ervan te spreken in tegenwoordigheid van den burgemeester en de schepenen, iets wat hunne onmacht en de dwaling, waarin zij verkeerden, genoeg bewees.

Deze laatsten, 't is te zeggen het schepenencollege,

brachten ook, van zoohaast de bestuurlijke verrichtingen het toelieten, de benoeming van eenen onderwijzer op de dagorde eener zitting van den gemeenteraad. Drie candidaten hadden zich tot dat einde aangeboden, maar de algemeene keus der negen leden, viel op eenen geboren Ten-Broekenaar, den heer Constant Verbaert, dien wij in een vorig hoofdstuk dezes verhaals hebben leeren kennen. Zoo waren geene drie maanden na zijne verheffing tot gemeente verloopen, of Ten-Broeke bezat eene school en eenen onderwijzer, weshalve de betrachting van Leonaard, die hij gedurende vijf jaren lang had beijverd, daardoor vervuld was.

Wij zeggen vervuld, en het was inderdaad zoo. Ten-Broeke had niet slechts eenen onderwijzer bekomen, maar een jaar vroeger was aan de openbare bidplaats, welke men voor de ingezetenen van dat gehucht had gebouwd, een proost gehecht geworden, die er alle dagen der week de goddelijke diensten verrichtte en er de kinderen in de christelijke leering onderwees. Onlangs had men ook de toestemming verkregen er de overledenen te begraven, iets wat gedurende eenige maanden na de oprichting der proosdij nog te Vaderoord moest geschieden.

Het spreekt van zelfs, dat na de verheffing van Ten-Broeke tot gemeente ook zijne verheffing tot parochie volgde. De proost werd op zijne aanvraag, die op lichaamszwakte was gesteund, tot geestelijke bestuurder aangesteld van een gesticht, terwijl een priester, die Leonaard Stuypaert in 't college tot leermeester had verstrekt, tot pastoor van Ten-Broeke werd benoemd.

Leonaard kende zijnen geestelijken herder door en door. Hij had met hem gedurende jaren lang, niet slechts als leerling, maar tevens als vriend omgegaan; die man was het geweest, die hem de eerste levensgrondbeginselen had ingeplant, die hem van het kwaad eenen afkeer, voor de deugd eene liefde had doen opvatten; hij was het, die met den jongen student soms uren lang had geredekaveld over God en over de maatschappij; hij was het nog, die meermaals, met tranen van meewarigheid in de oogen, had getreurd over de onachtzaamheid die vele ouders aan den dag leggen omtrent de opvoeding hunner kinderen; hij was ook de eerste geweest, die aan zijnen leerling en vriend het onderwijs had aangeduid als de zekerste bron van ware beschaving, ineen woord: hij had in het jonge brein van Leonaard het zaad geworpen, dat reeds tot volwassen vruchten was opgegroeid en hetwelk de dokter, op zijne beurt, nu in den grooten akker der maatschappij volop aan 't voorplanten was.

De oudleermeester van den Dorpsbeschaver was zijne vroegere zienswijze getrouw gebleven: dezelfde grondbeginselen van in zijne jeugd, door den ouderdom geenszins gewijzigd, maar door de overdenking gerijpt, lagen nog, als eertijds, in zijn hart opgesloten, en ze mogen bewerkstelligen, was zijn grootste verlangen. - Hij bemoeide zich met geene tijdelijke zaken, slechts de geestelijke behartigende en werken van bermhartigheid plegende. Hij kende maar ééne leer, die van Christus, en onderwees zijne parochianen, in eenvoudige, verstaanbare uitdrukkingen,

de verheven waarheden en heilzame zedelessen, die zij behelst. Zoo deed hij hun verstaan hoe goed en barmhartig de Heer is en welke onmetelijke liefde Hij den mensch toedraagt; hij leerde hun niet alleenlijk de zonde schuwen, omdat ze door God wordt gestraft, maar trachtte hun tevens eenen afkeer in te boezemen, omdat ze, zelfs menschelijk gesproken, uit hare eigene natuur de hatelijkheid zelve is. - Kortom, hij wist de zieke harten te zalven, de gezonde op te leiden en de harde te kneden.

Den onderwijzer kende de geneesheer bijna zoo goed als hij zijnen pastoor kende. Nopens hem had het gemeentebestuur de beste getuigschriften bekomen, maar met principepen als de zijne waren en eene methode en eenen ijver gelijk hij bezat, kon het niet anders of hij moest eenen oprechten vormer wezen voor rechtschapen en deugdzame burgers.

Overigens beantwoordde hij ten volle aan de verwachting, die men van hem had. Den kleinen leerde hij niet slechts de letteren en klanken aan, maar bereidde hun jonge brein tevens voor tot een later besef van alle dingen, welke door iemand, die zelfs maar de gelegenheid heeft een lager onderwijs te genieten, kunnen en dienen begrepen te worden. Hij boezemde hun, van in hunne kinderjaren, allen mogelijken eerbied in voor God en alle ontzag voor de burgerlijke wetten, hun de eerste plichten leerende en gedragregels voorhoudende, welke een mensch, wil hij aan zijne zending in de wereld eenigszins beantwoorden, te vervullen en waar te nemen heeft. - Den meergevorder-

den leerde hij niet alleen om zoo te zeggen werktuigelijk lezen, schrijven en cijferen; hij trachtte nog in hunne harten de edelste gevoelens van menschenliefde en broedermin, van vaderlandsliefde, te zamen met de verhevenste verzuchting voor het ware, het goede en het schoone te doen ontvlammen, opdat zij later in den omgang met de wezenlijk lijdende en strijdende wereld, in eenen betrekkelijk meer verheven geest troost en kracht mochten vinden, om zich meer en meer te volmaken en dien toestand te bereiken, welken hij voor hen als de schoonste vergelding zijner zelfsopoffering droomde.

Te rekenen van toen, mocht de Dorpsbeschaver zelf met recht en reden uitroepen dat alles volbracht was; want de zending die hem, als 't ware, was opgelegd, en de betrachtingen, die hij had beijverd, waren vervuld: - Een *deugdzame priester* onderwees in de kerk de groote waarheden van het Evangelie en plantte in de harten zijner aanhoorders den zuiveren geest die in die heilige schrift ligt besloten; eenen *bekwamen onderwijzer* was de leiding der jeugd opgedragen, en alleszins wist deze ook zich met eer van zijne taak te kwijten.

Zeven en twintig jaren jaren zijn thans verloopen sedert de invoering van het onderwijs te Ten-Broeke. De pastoor is er een oud man geworden en geheel vergrijsd onder de heilzame leering, die hij er heeft verspreid; maar niettegenstaande de hooge jaren, weerspiegelen zijne deugden nog in hunne volle frischheid op zijn eerbiedwekkend gelaat.

De geschiedenis van zijn leven, van zijne zending als priester, die hij zoo goed begreep, leest men niet in boeken, maar in het gedrag, welk de parochianen, die hij heeft gekweekt, aan den dag leggen, en in den eerbied dien zij hem toedragen.

De onderwijzer telt zoo wat rond de vijftig jaren. Een zoon, gesproten uit het huwelijk, dat hij met een zedig meisje uit de gemeente, korts na zijne aanstelling, had aangegaan, helpt hem thans, als hulponderwijzer, den lofwaardigen arbeid dragen, die zijne taak hem oplegt.

Als eene gemeente gedurende het vierde eener eeuw twee zulke herders - een onderwijzer is toch ook een herder - heeft bezeten, dienen wij dan nog te spreken van de kudde, die zij hebben geleid? Begrijpt men niet genoeg dat er de maatschappelijke deugden, welke men broederliefde, verdraagzaamheid en eendracht noemt - die drie zoo dikwijls ontbrekende hoofdvereischten der samenleving - de geesten en harten beheerschen? Is het dan nog noodig te vermelden, dat er de toegang voor al wat ondeugd heet, volstrekt onmogelijk is? dat er elk zijne zaken verricht en zich met die van zijnen evenmensch niet bemoeit, als het niet is om hem nuttig of behulpzaam te zijn; maar elkeen ook er om het meest is bezorgd om alle misbruik te vermijden? Of moeten wij nog de harmonie afschetsen, die uit zoo eene samenwerkende betrachting van het eene en zelfde doel ontstaat, en die van het eene einde der gemeente tot het andere den heilzaamsten weerklank doet galmen?

Wij houden ons overtuigd van neen, - en mocht de lezer, die de welwillendheid heeft gehad onze beschrijving zoover te volgen, ooit de gelegenheid vinden met Ten-Broekenaren te redeneeren, is hij het nog niet, hetgeen wij liefst niet veronderstellen, dan ten minste zal hij met ons overtuigd zijn, dat onderwijs, en bijna onderwijs alleen, in staat is den mensch tot het einde te leiden, waarvoor God hem op aarde heeft gesteld. - Hij zal er geen bijgeloof meer aantreffen, veel min nog ongeloof; van vooroordeel of kortzichtigheid zal hij geen spoor meer ontmoeten, maar bij velen eenen geest ontdekken, die met de breedste opvatting over alle begrijpelijke dingen zal redekavelen.

Tot daar de voornaamste zedelijke voordeelen, die Ten-Broeke uit de hervorming heeft getrokken, welke de Dorpsbeschaver er bewerkt heeft. Werpen wij thans eenen vluggen oogslag op de stoffelijke verbeteringen aan het eertijds zoo onbeduidend gehucht toegebracht.

Tijdens de worsteling, die Leonaard Stuypaert met zooveel standvastigheid en moed had volgehouden, had eene bijna door iedereen gedeelde vrees onder de landbouwers van Ten-Broeke bestaan, dat de onderwezenen tot niets anders goed zouden geweest zijn dan tot lediglooperij, dat het onderwijs het verval van landbouw tot gevolg zou gehad hebben, enz. Deze vrees nopens het stoffelijke was niet meer dan die van M^{r} van Wateren betrekkelijk het zedelijke, verwezenlijkt geworden. In plaats van zich den arbeid te schamen, verhoovaardigen er de jonge landbouwers zich op het werk, overtuigd als zij zijn door de kennis die zij

bezitten, dat de arbeid den mensch gezond, gelukkig, achtbaar en rijk maakt. Velen zelfs, verfijnd door de lezing van goede boeken, waarmede zij zich des Zondags en tijdens de winteravonden onledig houden, weten reeds het werk des geestes naar waarde te schatten, hoewel voordien niemand met den geest, maar allen er uitsluitend met het lichaam en het stof bekommerd waren geweest.

De vooruitgang op het gebied van landbouw, waarvan de weerklank zelfs in naburige gemeenten zich doet opmerken, is er, niet door bestuurlijke statistieken, maar door feiten vastgesteld, die den minsten twijfel niet overlaten. De eertijds zure, natte gronden zijn er, bij middel van onderaardsche losbuizen, tot vruchtbare akkers of weiden hervormd; de meststoffen worden er meer dan elders toegepast, en de bijzonderste landbouwers zijn er in betrek met in het vak kundige mannen. De fruitboomteelt, door velen, en te recht, te huidigen dage zoozeer aangeprezen, tegelijk met de verbetering van het runder- en paardenras, worden er sedert de laatste tijden met voordeel ingevoerd. Kortom, de ware vooruitgang in de zuiverste beteekenis des woords, heeft in het nieuwe dorp, zoowel onder zedelijk als stoffelijk opzicht, zijnen zetel gevestigd, en de ingezetenen weten door hunne doen- en handelwijze al de voordeelen, welke die zendeling onzer eeuw hun aanbiedt, te benuttigen.

Wat voorts de verbetering der wegen betreft, iets wat altijd met den vooruitgang des landbouws moet gepaard gaan, hierin zijn ze ook niet ten achter gebleven. De bekasseiding der ons bekende Dorpstraat is eene der eerste

stoffelijke verbeteringen geweest, welke het bestuur, van zoohaast de plaatselijke geldmiddelen het toelieten, aan de gemeente heeft toegebracht. Thans werkt men aan de bekasseiding der straat, die naar de spoorbaan leidt, - zoodat het dorp eerlang met twee aanzienlijke gemeenschaps-steenwegen zal doorkruist zijn, en - wij herhalen het - men onder alle opzicht er de vruchten van onderwijs en vooruitgang aantreft.

XVIII.
De laatste woorden eens Magistraats.

‘Als de duivel oud is, wordt hij heremijt.’ Zoo luidt een vlaamsch spreekwoord, dat reeds door onze voorvaderen moet gekend geweest zijn, en hetwelk tot heden toe waarheid is gebleven en wellicht altijd blijven zal.

Dit gezegde is niet alleen toepasselijk op eenen mensch, die, den bloei zijns levens ongeregeld doorgebracht hebbende, in rijperen leeftijd tot betere gedachten komt; maar het mag ook, in ruimere opvatting, gebruikt worden opzichtens iemand, die, na in zijne jeugd onder staatkundig opzicht eenen al te grooten ijver aan den dag gelegd, of, onder eenig ander maatschappelijk oogpunt, eene misplaatste eenwilligheid nageleefd te hebben, door het verlies van geesteskracht bedaard, ofwel door de gezonde rede en het hooren en zien zijne vroegere dwaling bekennende, de laatste dagen zijns levens naar de wetten der verdraagzaamheid en inschikkelijkheid regelt.

M^{r} van Wateren, met wien wij ons een oogenblik willen bezighouden, behoorde noch tot de eene, noch andere dier twee soorten van lieden, doch men kan hem met meer of min recht, onder deze laatste rangschikken. Hij had zich

wel met geene eigenlijke staatkunde ingelaten, maar had weleens eene al te overdreven stijfhoofdigheid aan den dag gelegd en daardoor aan wezenlijk goede zaken hinderpalen gesteld.

Nog tien volle jaren na de verheffing van Ten-Broeke tot zelfstandige gemeente, had hij het burgemeesterschap te Vaderoord bekleed. Van korts na die gebeurtenis af had hij eene zekere onverschilligheid nopens het lot dier nieuwe gemeente opgevat; maar al dien ijver, welken Ten-Broeke's bestuur liet blijken, al die met zooveel wijsheid belegde hervormingen die het er invoerde, bemerkt hebbende, was hij van lieverlede een min of meer aandachtig oog beginnen vestigen op den gang van dat jonge dorp, en had zelfs eindelijk met belangstelling de wegen nagespeurd, die het ingeslagen was.

Ten gevolge dier opmerkzaamheid had die zekere onverschilligheid, eer dan hij ooit zelf had kunnen gelooven, voor achting plaats gemaakt, en was zijn geest eindelijk tot bewondering overgeslagen, zoodanig dat hij voor Vaderoord gaarn zou gedaan hebben, wat het bestuur van Ten-Broeke voor deze gemeente deed, waren zijne jaren niet zoover gevorderd geweest.

Ten langen laatste door eene ziekte, waaraan de oude dag niet gansch vreemd was, te zijnent opgehouden, en van het aanstaande einde zijner loopbaan bewust, liet hij, zekeren keer, zijnen zoon bij zich roepen. Het was om hem als vader zijn hart te openen en als man van ondervinding, hem de waarnemingen mede te deelen, die hij in de wereld had opgedaan.

‘Mijn zoon,’ sprak hij, toen deze aan het bed des zieken was verschenen, ‘zet u een oogenblik bij mij neder: ik heb u een woord te zeggen, een woord tot... afscheid en van raad. - Eerlang zult gij u op aarde alleen bevinden. Wandel steeds voort op de wegen der deugd, welke uwe moeder u heeft aangewezen, en vergeet nimmer den God, dien uw vader u heeft leeren kennen; want een ondeugend of goddeloos mensch is het ongelukkigste schepsel dat op aarde leeft.

Behalve die betrachting der deugd, welke hij in alle omstandigheden moet beoogen, heeft de mensch in de wereld nog eene zending te vervullen als burger. Die zending is voor iedereen dezelfde niet: elk heeft er iets bijzonders te verrichten, de eene meer, de andere min; maar niemand toch is er voor zich zelven alleen gesteld. - Tracht daarom al uwe werken en daden zoo te schikken, dat ze niet u alleen, maar ook anderen nuttig zijn. Kunt gij er niet altijd uwen evenmensch stoffelijke voordeelen uit doen trekken, dat ze ten minste hem tot zedelijk voorbeeld dienen.

Van eenen anderen kant, zult gij ondervinden, dat de wereld vol eigenbelang is. Er zullen er komen, die van uwen persoon, van uwe faam, van uwen naam zullen pogen gebruik te maken, die over alles wat ge zijt zullen willen beschikken om hun eigen doel te bereiken. Vlucht ze, want het zijn bedriegers. Als zij door hun eigen gedrag het vertrouwen hebben verloren, zijn zij den invloed van anderen niet meer waardig.

Mocht gij ooit tot eenig ambt geroepen worden, wees

er niet trotsch op; want wie verstand bezit, is nooit trotsch. Doe u nooit vreezen: door gevreesd te worden, verliest de mensch zijne waardigheid en gelijkt hij, onder zeker opzicht, aan den tijger der woestijn. Tracht achting te verwerven door uwe daden; door de achting welke een mensch geniet, verheft hij zich in waardigheid en bekomt hij een onbepaald ontzag: - door de achting vermag hij meer alleen dan tien anderen met ketting en roede zullen verkrijgen.

Ken ook niemand in zake van bestuur, maar tracht aan al uwe onderhoorigen recht te doen. Gebeurde het dat ge moest handelen als hoofd, als scheidsman, heb nooit eenig ander richtsnoer dan de gerechtigheid, en beslis na rijpe overweging.

Wanneer iemand u wordt aanbevolen, onderzoek niet wie zijne ouders waren, wat zijne broeders en zusters zijn, of hij rijk of arm is; maar houd enkel rekening van zijn eigen gedrag, van zijne werken en daden, en oordeel hem naar eigene verdiensten. Indien, in het verkeerde geval, die aanbevolene zich slechts kan roemen de zoon te zijn van dezen of genen uitstekenden man, de broeder te wezen van eenen hier- of daarin uitmuntenden persoon en geene eigene aanbeveling bezit, zult gij aan de maatschappij eenen slechten dienst bewijzen met hem tot het eene of andere te bevorderen. Een mensch behoeft geene andere aanbeveling dan het *ik*, en als hij met dat *ik* zich niet voordragen kan, hij blijve wie hij is.’

Bovenstaande aanspraak had den ouden man zoozeer

vermoeid, dat hij zich hijgend op zijne kussens liet nederzijgen, van welke hij zich half had opgericht om zijnen zoon, misschien voor de laatste maal zijns levens, met eene vaderlijke raadgeving te onderhouden. Na eene rust van een kwartuurs, gedurende welke hij steeds de hand zijns kinds had vastgehouden, hernam hij:

‘Ik heb veel gehoord en gezien tijdens mijn leven, en de laatst verloopene jaren zijn me nog de leerzaamste geweest. Daarover wil ik u ook een woordje zeggen. - Door een dom vooroordeel overmeesterd, heb ik lang voor zeker gehouden, dat het onderwijs, over 't algemeen, den mensch eerder na- dan voordeelig was; ik meende vast dat de geleerdheid, om zoo te zeggen, slechts voor eenige bevoorrechten in de wereld was gebracht, en dat eene onderwezene menigte een kanker moest zijn voor de Maatschappij. Wie anders had gedacht, zou ik voor eenen vijand der samenleving hebben gehouden. - 'k Beken het ronduit, ik heb gedwaald; de ondervinding heeft het mij bewezen. Daarom, waart gij ooit in de gelegenheid, gelijk ik geweest ben, iets voor of tegen het onderwijs te kunnen doen, wees er niet tegen, maar stel al uwen invloed, al uw vermogen te werk om het op te beuren, om het uit te breiden. Leer, onderwijs, verlicht den mensch zooveel en waar ge maar kunt; heeft elkeen, gelijk ik kom te zeggen, eene bijzondere zending te vervullen in de wereld, een ander onderwijzen is de plicht van alle man.

Ik heb,’ vervolgde hij na vannieuws eene poos gerust te bebben - en hij loosde eenen diepen zucht - ‘ik

heb nog twee zaken te verrichten vooraleer van hier te scheiden: Ik wil mij verzoenen met God en met de wereld. Laat dokter Stuypaert roepen; dat goede hart zal wel eene nieuwe toegevendheid te mijnen opzichte willen gebruiken. Het is mij eene behoefte, waartegen ik niet opkan, hem eens te spreken. Ik wil hem verlaten als vriend, gelijk we voor de eerste maal elkander hebben ontmoet; ik wil hem bedanken voor 't geen hij heeft gedaan, en hem mijne hulde brengen over 't geen hij heeft tot stand gebracht..... Zonder hem bleef ik blind, en zouden mijne oogen misschien niet zijn opengegaan dan bij de klaarte des toekomenden levens.

Och, had ik hem eer verstaan, wat hadden wij te zamen niet al kunnen tot stand brengen! wat zou hij alleen niet al hebben verricht, had ik hem in zijne strevingen naar al wat goed en recht was niet gedwarsboomd!...

Mijn zoon, mijn kind, wees mijn tolk, mijn bemiddelaar bij al degenen die ik heb misacht: bij baas Havemans, - bij M^{r} van Benden, - bij den burgemeester van Ten-Broeke, - bij timmerman Cobbens... Zeg hun dat de laatste woorden die ik heb gesproken, hunne namen waren; vraag hun vergiffenis voor uwen vader,... hun te verstaan gevende, dat hij het op zijn sterfbed zelf heeft gedaan... Roep dokter Stuypaert; ook hij zal bij hen mijn tolk wezen...

Wacht niet lang, en ga tevens den heer pastoor van Ten-Broeke bidden mij met een laatste bezoek te troosten. Met behulp van dien deugdzamen priester, van dien waren man Gods, wil ik mij met den Heer verzoenen. - Ga

henen, - ga zelf, in persoon, hun de uiterste begeerte van uwen vader te kennen geven. Intusschen zal ik mij met mijn geweten bezighouden...'

M^{r} van Wateren legde zich, geholpen door zijnen zoon, neder in zijn bed, en deze, tot in de ziel bewogen, verliet de kamer des zieken mans om den laatsten wil zijns vaders ten uitvoer te brengen.

Acht dagen nadien had de teraardebestelling van de stoffeflijke overblijfselen des burgemeesters van Vaderoord plaats. De geheele gemeente was er bij tegenwoordig, en de Philosofen van Ten-Broeke, eertijds zijne gezworen vijanden, maar korts vóór zijn afsterven zijne vrienden geworden, waren eene openbare belijdenis van verzoening komen doen met op het graf hunne tranen bij die van de dorpsgenooten des overledenen te komen mengen.

XIX.
Slot.

Sedert het bedoelde tijdstip der kennismaking met de bijzonderste helden van ons verhaal en den dag dien wij thans beleven, zijn er verscheidene jaren verloopen. De gebeurtenissen met betrek tot de plaats die wij hebben beschreven en de personages, welke in onze beschrijving voorkomen, zijn in de voorgaande bladzijden aangeteekend. Nopens eenigen dezer laatsten, 't is te zeggen, nopens personen, wier handeling wij hebben gevolgd, zijn we den lezer evenwel nog een woordje schuldig.

Vader en moeder Stuypaert, na een zestiental jaren van alle bezigheid afgetrokken te hebben doorgebracht, na den droom huns levens - de welaart hunner kinderen - vervuld gezien, de huwelijken dezer ingezegend en reeds klein kinderen, afstammelingen van hunne beide zonen, over de doopvont gehouden te hebben, waren in de volkomenste gerustheid des gewetens, korts na elkander in den Heer ontslapen.

Baas Havemans, die nog in leven, doch zeer bejaard is, hoewel door zijne deugden en goede hoedanigheden de menschelijke volmaaktheid zoo nabij mogelijk bereikt en

noch misstappen uit de jeugd, noch dwalingen van rijperen leeftijd te betreuren hebbende, heeft echter berouw over ééne zaak. Bij zijne vertrouwelijke vrienden drukt hij zekere spijt uit, als het te pas komt, zijne dagen ongehuwd te hebben doorgebracht, voorgevende dat een familieleven van man en vrouw en kinderen, die malkander goed verstaan, tot het grootste geluk moet behooren, welk een mensch kan genieten.

M^{r} van Benden en timmerman Cobbens hebben beiden het tijdelijke met het eeuwige verwisseld. De eerstgenoemde, wiens echtgenoote nog vóór hem overleden was, zonder kinderen gestorven zijnde, heeft aan Ten-Broeke een voldoende kapitaal vermaakt om eene gemeenteschool met onderwijzerswoonst te bouwen. Elken dag verwacht men de toelating vanwege het hoogere bestuur om dat bezet te mogen aanvaarden.

Jozef de Keteleire is nog altijd burgemeester van Ten-Broeke. Korts na zijne benoeming tot dat ambt, is hij in huwelijk getreden met de dochter van timmerman Cobbens, een lief, bevallig meisje, maar die vooral het bewijs heeft geleverd dat zij eene goede, deugdzame moeder en huisvrouw is.

Leonaard Stuypaert ook bewoont nog diezelfde gemeente, doch iedereen drukt er de vrees uit dat hij, door de beroemdheid, welke hij als dokter heeft verworven, het dorp zal verlaten om zich binnen eene stad te gaan vestigen, van zoohaast zijn oudste zoon, die reeds ver is gevorderd, den graad van geneesheer zal hebben bekomen.

De jonge Stuypaert, student, is eene spruit uit het huwelijk dat Leonaard met Amelie Dekens, een jaar na de verheffing van Ten-Broeke tot gemeente, aangegaan heeft.

Na het afsterven van baas Dekens, waarvan wij het juiste tijdstip niet kennen, hebben zijn schoonzoon en dochter zijn huis betrokken, terwijl baas Havemans datgeen is gaan bewonen, welk dokter Stuypaert had verlaten.

De zoon van M^{r} van Wateren, die zijnen vader in het burgemeesterschap heeft opgevolgd, schijnt wel de lessen zijns ouders begrepen te hebben. Zijne gansche doenwijze is naar diens laatsten raad geschikt, en in alles tracht hij Ten-Broeke van nabij te volgen.

Tjeefken uit de Lindestraat was door zijne ouders, om de belofte te volbrengen, die zij na 's kindsgenezing aan Leonaard hadden gedaan, ter school gezonden geweest. Het knaapje was zoo goed voornitgegaan, dat hij op zestienjarigen ouderdom een volledig lager onderwijs had genoten. Met eenen weet- en leerzuchtigen geest bedeeld, had de jongeling binnenshuis zijne studiën voortgezet en zooveel bekwaamheid verkregen, dat hij, over een achttal jaren, tot gemeentesecretaris van Ten-Broeke aangesteld is en er op eene lofwaardige wijze zijne taak vervult.

Alle dagen der week, van twee tot vijf uren, kan men hem vinden in eene kamer van DE GEESTIGE VLAMING, die tot secretariaat wordt gebruikt, en welke herberg, korts na de gebeurtenis in het XVIe hoofdstuk beschreven, tot *Gemeentehuis* is verheven geworden.

Sint-Martens-Laathem, *Juni* 1872.